מגזין של נשים

נגה

קיץ 1982 גליון 5 · המחיר 35 שקלים

אחיותיה החורגות של סינדרלה
או: הפוליטיקה של היופי

8

מכתבים לנ'גה

תשובה לסולד מהפמיניזם

הגזמת בכל. רגש הסלידה שלך המופיע בלשון הכללה אינו מזכיר לי מאורעות נעימים בהיסטוריה האנושית הן של הגברים והן של הנשים. והיות ואתה כה מלומד, כפי שניסית להוכיח במכתבך הארוך מאד לא אטרח להביא דוגמאות.

ההכללה שלך אומרת שאתה "סולד מהפמיניזם". האם אתה סולד מכל הזרמים והסוגים של תנועה אוניברסלית המונית זו?

הידוע לך שתנועה זו מכירה יפה את הטעונים של גברים מסוגך והיות ועל סלידה דברת, יכולה אני להרגיעך: גם אני איני מתלהבת מגברים מסכוליניסטים כמוך. אלא שלפני שקראתי את דבריך לא הייתי טורחת להתבטא בצורה כזאת. אני פשוט חושבת בדרך חיובית ומלה כמו "סלידה" כמעט זרה לי.

אולם, תמהתני מה הביאך, איש שדעתו משוחדת כמשתמע מהצהרתו הנ"ל, לקרא בכלל בכתב־עת שלנו? לוא היית פחות נמהר היית קורא את הדברים כפשוטם, דהיינו תאור של עובדות ולא היית חוזר ומשתמש באותם טעונים עתיקים של גברים מסוגך. טעונים הבאים להמעיט מערכה של האשה. טעונים כגון: אשתי לא עובדת, היא בבית (עין מקרה טילי אולסן) והגרוע ביותר: נשים מקומן בבית (הרי לנו האמרה המפורסמת של הגרמנים: האשה מצווה בשלשה – Kirche.1 (כנסיה) Kinder .2 (ילדים) Küche .3 (מטבח), אמרה המצטינת בדקות יתר יש גם לנו: "כבוד בת־מלך פנימה". פירושו של כבוד זה די מפוקפק בעיני מאחר שמדובר בנתינת שרותי־בית וכ"ו.

אשר ל"גודש המביך הזה של מלים מלים ושוב מלים, התכנים המיגעים הללו שאתה חייב (!) לקרוא פעם ושוב פעם על מנת לרדת לעומק כונתה של הגברת המחברת". מכתבך, שאיננו מאמר, גדוש ומיגע הרבה יותר מכיוון שחזרת שוב ושוב על נמוקיך ורעיונותיך. כפי הנראה התאהבת במשפטים כגון "צביעות והתחסדות" "רחמים עצמיים" ועוד פנינים כאלה. אני התפעלתי ממש על שבנדיבות וללא משוא פנים פרסמה "נגה" את כל מכתבך. בין אם קצצו את ארכו של מכתבך ובין אם לאו, הרי שפרס ההלגנות מגיע דוקא לך!

ועוד ברצוני להבהיר לך ששיטות הלעג, ההפחדה ונסיונך להמעיט מערכנו כבני־אדם וכנשים בפרט, לא תצלחנה יותר. הרי בכדי ללחום בגברים כמוך אנו קימות. אבל אצל רבות מאתנו לא זה העיקר: אנו איננו נלחמות בגברים: לאחר אלפי שנים בהם נצלו אותנו, השפילונו, העלונו על המוקד בעוון... "כשוף" ובארצות רבות באסיה ובאפריקה עדיין כורתים לנשים את הקליטוריס ועליהן להיות רעולות פנים וכ"ו.

לאחר שעולם הגברים חזר והבהיר לנו שאנו יצורים נחותים קמה תנועת נשים בינלאומית אדירה ונטלה על עצמה תפקידים רבים וגדולים. ביניהם אחד חשוב בתכלית: לברר ולחקר את מצב האשה בחברה ולמצא דרכים, גם על־ידי חקיקה והסברה, בכדי לשפרו.

ובכן לזה את קורא גודש מלים? לדעתי מאמרה של הד"ר ד. פלדות המחיש בצורה טובה מאד את מצבה של אשה הרוצה להיות יוצרת. (וכי עסק אובידיוס בבשול, בהחלפת חיתולים ובשאר עבודות מטמטמות: נשים סבלו בדומה לאובידיוס בנוסף על כל הדאגות המתישות את כוחן עד אין נשוא).

הדבר שאתה קורא לו "רחמים עצמיים" אני קוראת לו הצגת העובדות כפי שהן בפני הנשים וגם בפני גברים בעלי רצון טוב.

ועוד על אובידיוס וסבלו: יכולתי להביא לך דוגמאות רבות לסבלם של גברים וגם אם אני מרחמת עליהם הרי ידוע לי ששלטו ועדיין הכוח בידם לשנות דברים. (אגב, אין זה נכון שכל יצירתו של אובידיוס אבדה. ברשותי ספרו על אמנות האהבה (באיטלקית: L'arte d'amore).

ואולי בכל זאת תסכים אתי שהגיע הזמן שאנו הנשים נדאג לקדומנו בחברה ולנאים ההולמים את צרכינו. האמן לי שנשים שיש להן אפשרות הוגנת לנצל את כשרונותיהן תתרומנה לחברה כולה, כולל לכם הגברים.

גם בענין ה"רחמים העצמיים" טעית והמעטת בערכנו: אנו עוסקות בכל הרצינות, כפי שאמרתי למעלה, בהטבת מצבינו בכדי שגברים כמוך לא יוכלו עוד ליחס לנו רחמים עצמיים.

אמרתי רצינות. זה מזכיר לי שמכתבך לא היה בו שמץ של הומור.

וכאן המקום לחזור ולשבח את כתב־העת הפמיניסטי נגה על יופיו, רמתו, טיב המידע הניתן לנו ועוד שרותים טובים אשר הוא נותן לקוראותיו־קוראיו בישראל.

מירה גילאי

לידה למען הצלת היישוב

במודעה המצורפת בזה מתבקש העם היהודי להביא לעולם ילדים נוספים... למען עתידנו. על המודעה חתומים עשרים ואחד אנשים, מתוכם שתי נשים. המודעה מעודדת דרישה כלפי נשים ללדת לא בהתאם לשיקולן ו/או רצונן החופשי, אלא, על פי: צרכי המדינה, העליה, הבטחון, הצלת הישוב וכו'. לא אתפלא באם בהסדרים קואליציוניים למיניהם תחוייב הממשלה לחייב אשה יהודיה אזרחית המדינה ללדת כך וכך ילדים – אולי על פי דבריו של בן גוריון: עשרה בנים למען המולדת וכו'.

בכבוד רב,
קליין מירי
אשקלון

אנשי רוח, מדע ורפואה למען הילודה!!!

כידוע נמצאים אנו בתהליך דמוגרפי מדאיג. הענין מקבל משנה תוקף לאור התגברות הירידה והתמעטות העליה. הילודה בקרב האוכלוסיה היהודית בישראל הינה בשפל.

אנו בני עם היהודי — חייבים להבטיח את עתידנו. למען ילדינו הראשונים חייבים אנו להביא לעולם ילדים נוספים: — נגדיל את מסגרת משפחתנו בצורה משמעותית ומהפכנית! — הדבר מהווה ברכה ואושר כשלעצמו ויביא להצלת הישוב בטווח הנראה לעין. אל נא נסמוך איש על רעהו. אל נא נטפח מחדל חדש. צו השעה: להגדיל את העליה הפנימית ולישב את שממות ארצנו בהמונות עם!

אנו הח"מ, מצהירים בזאת, שאין בחתימתנו זו משום נקיטת עמדה פוליטית כלשהי, אך מהווה היא קריאה נאמנה לבני עמנו לחוש לעזרת עצמם, לטובתם, לרווחתם, למען עתידם!

פרופ' י. דומב — חבר האקדמיה הממלכתית למדעים, לונדון ✱ פרופ' א. כספי — מנהל המח' ליילוד ולגינקולוגיה „אסף הרופא" ✱ פרופ' מוריס לוי — ראש המח' ניתוחי לב וחזה „בילינסון" ✱ פרופ' ש. גליק — מנהל מח' פנימית „סורוקה" ✱ הרב ש. ישראלי — ביה"ד הגבוה לערעורים ✱ ד"ר א. עמיר — ראש המח' ללימודים כלליים אונ' הנגב ✱ פרופ' ב. אנגלמן — הכור האטומי נחל שורק ✱ פרופ' ה. נויפלד — נשיא החברה הקרדיולוגית הבינלאומית ✱ פרופ' ע. זהר — מרצה בכיר לרפואה אונ' ת"א ✱ פרופ' מ. ג. רקמן — נשיא אונ' בר־אילן ✱ פרופ' א. שביד — ראש החוג למחשבת ישראל האונ' העברית ✱ פרופ' י. רום — הפקולטה להנדסה אוירונאוטית, הטכניון ✱ פרופ' ד"ר מ. שטרייפלר — מנהל מח' עצבים „איכילוב" ✱ פרופ' פ. רבינוביץ — ראש הפקולטה למתמטיקה, מכון ויצמן למדע ✱ ד"ר חנה כגן — רופאת ילדים, ב"ב ✱ פרופ' א. מיירסקי — האקדמיה ללשון העברית ✱ שמשון מלצר — משורר, סופר, מתרגם ✱ פרופ' א. ח. כהן — ראש המח' לעור „הדסה" ירושלים ✱ ד"ר רות קנאי — אונ' ייל ארה"ב — מכון ויצמן למדע ✱ הרב ס. כובשי — מחותמי מגילת העצמאות, חבר הממשלה הזמנית, ת"א.

אנשי רוח, מדע ורפואה בכירים, סופרים ואמנים ומשפטנים בעלי שם, התומכים בקריאה זו, מוזמנים לצרף את חתימתם ע"י הדאר. האגודה תפרסם קריאה זו במודעות־קיר, בעתונות ובכל דרך אפשרית בארץ ובחו"ל, לפי האמצעים שיעמדו לרשותה.

מוגש ע"י:

„אפרת הזכות לחיות" לעידוד הילודה בעם היהודי
ת"א, החשמונאים 53 ת.ד. 1929, טל. 767198, 621695
מזדהה! — לא די בכך. שלח תרומתך להדפסות נוספות!

עוד על "נשים מוכות"

ההצגה "נשים מוכות" איננה זקוקה לי כמליץ יושר. הצגה זו הוכנה ועובדה ע"י קבוצת סטודנטיות (שנה ד') בחוג לתיאטרון ביחד עם נולה צ'לטון. כל החומר וכן דמויות הנשים הם אוטנטיים (כאשר הדמויות מורכבות לעתים מפסיפס של מספר נשים ובעיות). חומר ההצגה לא עובד מהצצה מקרית וארעית של השחקניות למתרחש במקלט לנשים. ההיפך הוא הנכון. השחקניות והבמאית בילו שעות ללא ספור במקלט ומחוצה לו עם נשים רבות, עברו עבודה קבוצתית בעצמן והשתתפו בדיונים קבוצתיים עם הנשים במקלט ונשארו בקשרים אישיים הדוקים עם אחדות מהנשים אותן גילמו בהצגה.

ההצגה לא נכתבה ע"י פמיניסטיות ומשקפת, כמובן, את עמדותיה החברתיות של הבמאית. ניתן לתקוף ולהתקיף את ההצגה מהיבטים שונים, אולם השאלה היא האם דבר זה תורם משהו לשינוי המודעות החברתית של הבעיה הכאובה ששמה "נשים מוכות"?

יתכן וטעות היתה לקרוא להצגה בשם "נשים מוכות" במקום "מקלט לנשים מכות" – כי אז לא היתה חוזרת ועולה הטענה בדבר הצגת נשים מעדות המזרח לעומת הבעיה בכללותה הקיימת בכל העדות ובכל השכבות החברתיות. אולם המציאות הקיימת, לפחות בהרצליה, מצביעה על כך כי 98% מתושבות המקלט הינן מעדות המזרח ומאוכלוסיית המצוקה ואחוז גבוה מזה נשואות לגברים יוצאי ארצות המזרח. מתוך היכרות קרובה עם הרובד החברתי המגיע למקלט ניתן רק לדאות את הנשים המוכנות לברוח ולהתמודד. אשר לנשים הרבות שאינן מוכנות להינתק ממעגל האימה מסיבות של סטטוס חברתי, הדחקת הבעיה, החשש לאבדן רכוש משותף, תנאים קשים ללא פרטיות במקלטים ועוד, אנו מנסות לעזור בכל דרך שאנו יודעות (ללא כלים, ללא אמצעים, ללא סיוע משפטי). לפי שעה אנו סבורות כי חשיפת הבעיה ואילוץ החברה להתמודד עם קיום התופעה בקנה מידה נרחב, הם השלבים הראשונים בדרך הארוכה של שינוי גישות, עמדות וחוקים בכל הקשור במעמדה של האשה הנשואה.

ובכן חשובה תרומת ההצגה "נשים מוכות" שנועלתה כבר למעלה מ־120 פעם ברחבי הארץ.

רות רזניק
לא – לחימה באלימות נגד נשים

לנגה שלום,

תודה על נגה. היא יפה ומהנה. היא כיסתה את כל המאורעות שחזיתי בהם במו עיני. השער – יוצא מן הכלל! נהניתי מאד מהמאמרים על נשים ושפה, מהווידוי של יונה הדרי. המכתב של אריה סתיו – משגע לגמרי.

אני מקוה שנושא הלסביות יופיע בקרוב בנגה. מבלי להעלות את נושא הלסביות, אני מרגישה מקופחת. מדברים על כל מיני נשים, שאני מזדהה עם חלק מבעיותיהן וכך הייתי רוצה שיזדהו גם אתי.

לחברות נגה אני מעריצה את ההתמדה שלכן והתוצאה היא מצויינת ויפה.

דבורה אלמגור
סאן פרנציסקו

מגזין של נשים

נֹגה

מה בנֹגה?

שדר מהמערכת

ושוב דהרו להם האבירים עם כלי זינם לשדה הקרב, בתואנה שעלינו, הנשים ה"רכות", הם מגינים. לנו לא נותר אלא לעמוד מן הצד, לדאוג להם, להעריצם, להיות פרס ללוחמים: "פרח במיטת המפקד". עד מתי נוסיף להיות נשותיהם, אחיותיהם, אמהותיהם – תירוץ למרחץ דמים?

שוב נקלענו למגרש המשחקים של הגברים, בו כללי המשחק הם תוקפנות, השתלטות וכיבוש, כללים המפלגים את העולם למנצחים ומנוצחים: כובשים ומובסים; תוקפים וקורבנות; "גיבורים" ונשים מוכות ונאנסות.

ואם אלו כללי המשחק היום, אז איך "שוברים את הכלים"?

נֹגה

עורכות
רחל אוסטרוביץ
מירה אריאל
אמירה גלבלום
אביבה עין־גיל

משתתפות
יוכי בן שלום

עריכה לשונית
יונה הדרי
גליה חטב

עיצוב גרפי
תמר אלידע

ביצוע גרפי
ענת בן ארי
אביבה עין גיל

סדר צילום
מפעלים אוניברסיטאיים

לוחות
ארט

דפוס
קל

הפצה
אטלס בע"מ

נגה הינה אגודה עותומנית.
כתובת למשלוחים ת.ד. 21376, ת"א 61213 טלפון 03-227663
נגה נשלחת חינם לבתי הסוהר לנשים בארץ.
נגה יוצאת לאור 4 פעמים בשנה.
דמי מנויה לשנה 120 שקלים.

תאריך אחרון למשלוח חומר לגליון מס. 6, 30.9.82

תודתנו נתונה לארגון "נשים אל נשים" (ארה"ב) על העזרה והתמיכה ועל תרומתן להוצאת הגליון.

OUR SINCEREST THANKS TO "WOMEN TO WOMEN" FOR THEIR SUPPORT AND CONTRIBUTION THAT MADE IT POSSIBLE FOR NOGA TO BE BORN.

אשה יפה – חפץ נוי

בטרופיאה, אתר נופש קטן בדרום איטליה, הוציאו השלטונות צו האוסר על שיזוף בעירום בחופים. לכאורה, אין פה אלא כפייה של נורמה "מוסרית", שאבד עליה הכלח – הגנה על "צניעות" התושבים.

ברם, מסתבר שהחוק קובע בעצם, שהצנעה יפה רק לאלה **שהחשיפה** פשוט אינה "יפה" להם. שבעתיים – הינו לגברים מחד גיסא ולנשים מכוערות ומבוגרות מאידך גיסא. הסייג שנקבע בחוק מאפשר ל"נשים עירומות **יפות** – בעיקר נשים **צעירות**, שעירומן מדגיש את האטרקטיביות **והנשיות** של גופן, להשתזף בעירום. במילים אחרות, המותרים בעירום הם אלה המשמשים חפצי נוי עבור בני־אדם (קרי, גברים). נשים כעורות/מבוגרות אינן נושאות חן מלפניהם וכמובן שגם בגברים הם אינם נותנים עינם.

למען השם

כאשר נישאה מרי טפר, מורה מאילינוי, בשנת 1964, ללורנס וינר, היא הניחה באופן אוטומאטי שמכאן ואילך תיקרא בשם גב' וינר. אך במשך הזמן, כאשר החלה לעסוק בכתיבת ספרים, התחרטה על שינוי השם: "רציתי ששמי שלי יופיע על יצירותי". ב־1972 הגישה בקשה לשנות את שמה, תוך שהיא מעוררת סערת רוחות בקרב משפחתה ושכניה. בעיקבות צעד זה קיבלה מרי טפר פניות רבות מנשים במצב דומה בבקשה להדריכן. כדי לעזור לנשים אלה חברה טפר עם שתי עורכות־דין, ויחדיו פירסמו חוברת המפרטת את ההיבטים החוקיים והמעשיים הכרוכים בשינוי שם. כמו כן יסדו השלוש "אירגון למען שם עצמי לאשה" שסיפק עד כה מידע לכ־3,000 נשים.

נשים מעטות בלבד יודעות שנטילת שם הבעל בעת הנישואין אינה אלא מסורת. אין חוקים הכופים זאת עליה. על פי התגובות שקיבלה, ובהסתמכה על תגובות קרוביה היא, למעט בעלה, טוענת טפר ששמירה על השם המקורי היא עדיין נושא טעון ביותר מבחינה רגשית. אנשים נוטים לראות בזה צעד אנטי־משפחתי, ולא כוונה של האשה לשמור על זהות עצמית רצופה.

יש לציין בהקשר זה, שבשבדיה אושרה לא מזמן תקנה, הקובעת ששם האשה לא ישונה בעקבות נישואיה, אלא אם תגיש לשם כך בקשה מיוחדת. גם הבעל יוכל לשנות את שמו.

בדנמרק נכנסה לתוקפה תקנה, לפיה תוכלנה נשים להמשיך ולהחזיק בשמן גם לאחר נישואיהן – אם רצונן בכך. התקנה החדשה מטפלת גם בסוגיית שמותיהם של הילדים, לרבות ילדים הנולדים מחוץ לנישואין. פקיד הרישום לא ירשום אוטומאטית בתעודת הלידה את שם המשפחה של האב, אלא אם בני־הזוג ירצו בכך. לעומת זאת, אם פקיד הרישום לא יקבל הודעה מתאימה עד מלאת שישה חודשים לתינוק/ת, יירשם אוטומאטית שם האם כשם המשפחה של היילוד.

בארץ, לעומת זאת, משנים את שם משפחתה של האשה באופן אוטומאטי עם נישואיה, אך מספיק הליך פורמאלי פשוט כדי שמשרד הפנים יחזיר לאשה את שמה המקורי.

זה מה שקורה...

חופשת לידה בקנדה

עובדות דואר זכו במאבקן הממושך בקנדה. אחרי שביתת דואר ממושכת בקיץ, זכו הנשים בחוזה עבודה הכולל זכות ל־17 שבועות חופשת לידה בתשלום (93% מהשכר).

הסכם נגד הטרדה מינית

באוניברסיטת בוסטון אושר הסכם עם עובדי המשרדים ועובדים טכניים נגד הטרדה מינית בעבודה. על פי הסכם זה האוניברסיטה מסכימה לתלות מודעות בכל מקומות העבודה בדבר מחויבות האוניברסיטה ל להעביר כל שכירה לתפקיד בעמדה זהה לזו שהיתה קודם באם תרגיש שאינה מסוגלת לחזור למקום העבודה. החלטה זו התקבלה אחר שהתקבל דו"ח כי 1 מתוך 10 נשים עזבו את מקום עבודתן בגלל הטרדה מינית.

מהדורה מתוקנת לאוצר המילים של רוז'ה

מהי אשה? "שמלונת, חצאית, חתיכה, המין היפה, ילדונת, וונוס, לימפה, צעירה־פרוצה, קומץ נוצות". קונוטציות ארכאיות אלה לקוחות מאוצר המילים המפורסם של רוז'ה. אך הזמנים המודרניים מצריכים החלפתן בתדמיות חדשות. חברת **לונגמן** האנגלית החליטה, לפיכך, לעדכן את מהדורת רוז'ה משנת 1962, ובאפריל השנה יצאה לאור המהדורה המתוקנת. התיקונים כללו שינוי של כ־20,000 ערכים שהוגדרו מחדש, ותוספת של מושגים שלא הופיעו עד כה באוצר המילים.

למרות שהשינויים הקיפו תחומים רבים מצאו העיתונאים הבריטיים לנכון לתקוף את העורכת האחראית לשינויים, סוזן לויד, דווקא בנושא הנשים. תיקוניה נתפסו אך ורק כמיתקפה כנגד מיניות (סקסיזם) ואכן, המונח מינני הוכנס לראשונה לאוצר המילים, וקובץ יחד עם "בעל דעה קדומה, מעוות, בעל משפט קדום". שינוי נוסף – נשים אינן מסווגות עוד כתת־מחלקה של "אדם" (mankind) אלא של "בן אנוש" (humankind). לדוגמאות של תארי ההצטיינות הוכנסה גם "אשת הפלא" (wonder woman) לצידו של "סופרמן".

כאשר נשאל העורך האמריקאי של אוצר המילים של רוז'ה טען שירצה באמת בעתיד הקרוב להוציא מן הערך "אשה" את התארים 'חתיכה', צעירה־פרוצה' ו'קומץ נוצות'.

המהדורה הבריטית המתוקנת השאירה את אלה אמנם, אך הוסיפה גם: "אשת קאריירה, "ms" ו"לוחמת לשחרור נשים".

יש לציין שלא רק מילונים, אלא גם ספרי לימוד עוברים כיום תיקונים לשוניים ברוח דומה מתוך חשש שביטויים לשוניים מיניים מחזקים את המיניות בתרבות. חשיבות רבה נודעת לשינויים שנערכו באוצר המילים שכן התברר שאנשים נוטים להתייחס אל השפה ואוצר המילים כאל יותר מאשר רשימת קונוטציות אפשריות למילים. רבים רואים בהן סמכות קובעת לגבי הלשון התקנית, ולכן השארת המצב הקיים פירושה מתן אישור לשימוש בביטויים לשוניים גזעניים בכלל ומיניים בפרט.

הפלות מלאכותיות בטורקיה

טורקיה נחשבת למדינה המובילה בעולם המוסלמי באשר לזכויות נשים. בכוונת השלטונות להתיר בקרוב הפלות מלאכותיות ועיקור מרצון. רק לפני ארבע שנים עורר נסיון תחיקה דומה התנגדות עזה בקרב המפלגות המוסלמיות ומפלגות הימין, עד כדי כך שההצעה הוסרה מעל הפרק. עתה, כאשר תפס הצבא את השלטון כדי להשיב את "הסדר והחוק" על כנם, נחשבת תחיקה זו כ"טובת העם". צעד זה תואם בעצם את מדיניותו של מוסטפה כמאל אטאטורק, מייסדה של טורקיה המודרנית, אשר האמין בשוויון בין המינים, ולראייה, עוד לפני חמישים שנה הוענקו לנשים הטורקיות זכויות פוליטיות וסוציאליות מעל ומעבר לכל מדינה מוסלמית אחרת.

בניגוד למפלגות הדתיות תומכים רוב האזרחים בהתרת ההפלות, שכן כיום מבוצעות ההפלות בתנאים מסוכנים ביותר. לפי נתונים רשמיים עוברות חצי מיליון נשים הפלות בשנה, ומתוכן מתות כעשרת אלפים לערך בשל סיבוכים. רק כרבע מכלל הנשים יכולות לאפשר לעצמן ביצוע הפלה אצל רופא. הרוב הגדול מבצעות הפלה בביתן, בעצמן. דר' דורמוס, האיש העומד מאחורי היוזמה החדשה, מציין שהחוק החדש יהיה ליבראלי יותר ממקבילו בכל מדינה מוסלמית אחרת. בתוניסיה, למשל, מותרת ההפלה אך ורק לאשה שכבר ילדה לפחות ארבעה ילדים. החוק הטורקי המוצע יתיר כל הפלה שתבוצע עד לשבוע השנים־עשר של ההריון, בתנאי שתעשה בהסכמת הגבר והאשה.

יש לציין שנראה שלא הדאגה לאשה, או העקרון של "זכות האשה לגופה" עומדים בבסיס החוק החדש. השלטון הצבאי יצא לאחרונה בגלוי בקריאה לתכנון המשפחה. לטענת השלטונות, אחת הסיבות לבעיית האבטלה בטורקיה היא שיעור רבוי האוכלוסין הגבוה. בעייה נוספת שתתעורר היא יישום החוק בפועל. מסתבר שטורקיה משוועת לרופאי נשים מיומנים.

כנגד הפלות – כל האמצעים כשרים

יועץ שר הבריאות ד"ר חיים סדן (הוא אינו רופא אלא כלכלן שמונה לתפקידו בלחץ אגודת־ישראל) זימן לאחרונה את ראשי איגוד העובדים הסוציאליים לדיון בנושא הפסקת הריון.

בפני העובדים הוקרנו שקופיות שחלקן נלקחו מתוך תעמולת הבחירות של אגודת־ישראל. הקריינות שליוותה את השקופיות הגדירה את "הפסקת ההריון" כ"הריגה" וכ"רצח", ובסיום אף השוותה אותה לתורת הגזע הנאצית. בשתי התמונות האחרונות מוצגים עוברים מתים בפח אשפה של בית־חולים, מיד לאחר מכן נראית משאית עמוסת גוויות על רקע מחנה ריכוז.

מזכ"ל איגוד העובדים הסוציאליים, גב' רעיה רטיג, שלחה מכתב מחאה חריף ליועץ המשפטי לממשלה. בין היתר טענה שבסרט "נעשה שימוש בטכניקות של שטיפת מוח, המסתמכת על חצאי אמיתות רפואיות ומחקרים חלקיים, והרופאים מוצגים בו כמי שעוסקים בהריגת עוברים". בתגובה לכך מסרה דוברת משרד הבריאות, כי הסרט, שנעשה בארה"ב, אינו מקובל על משרד הבריאות ורק חלקים ממנו ישמשו במסגרת הסברתית להפחתת מספר ההפלות. כמו כן טענה, כי היועץ (סדן) אינו חייב לקבל אישור מוקדם לשם דיון עם אנשי מקצוע.

...זה מה שקורה

מכללה לנשים בתפקידי ניהול

בסימונס קולג' שבבוסטון הוקם בית ספר יחיד במינו, מכללה למינהל עסקים מיועדת לנשים. מאז 1974 יותר מ־400 נשים זכו בתואר שני במינהל עסקים מהמכללה. מהן 92% מועסקות כיום, ושכרן הממוצע – $27,000 כ־$10,000 יותר משכרן הממוצע לפני לימודיהן.

רוב הנשים המגיעות למכללה זו היו עקרות בית או מזכירות לפני כן. בנוסף לקורסים הסטנדרטיים בנושאים כגון שיווק, מימון, תיפעול ישנם קורסים מיוחדים לנשים בהם לומדות הסטודנטיות את הבעיות המיוחדות של נשים בתפקידי מינהל וניהול. אמרה מרגרט הניג, אחת ממיסדות המכללה ומחברת הספר "האשה בתפקידי ניהול": "באופן בסיסי, אנו מנסות להראות לסטודנטיות שלנו שניהול תואם לצרכים גבריים וציפיות גבריות. אנו מנסות לעזור להן להבין שעליהן לתפקד בארץ זרה, אנו מלמדות אותן שפה זרה, תרבות זרה".

ביום הראשון של הלימודים הסטודנטיות לומדות להגיד בקול רם "אני רוצה כסף. אני רוצה כוח. אני רוצה להצליח".

"עקב אכילס" – קולקטיב גברים

ב אכילס" קולקטיב גברים בריטי
ז עתון בשם זה ארגן דיון בנושא
ת גברית". הדובר באסיפה היה נציג
גברים מארה"ב העובדים עם גברים
נשותיהם. הם משתמשים בשיטת טפול
י בנסיון לגרום לגברים המכים לקחת
ו למעשיהם ופעילותם האלימה. הנתוח
של הקבוצה, שנלמד מהפמניזם, מבוסס
חה שהגבר מכה בשל צורך שלו לשלוט
הגברים מאמינים שבחברה שלנו מקובל
נשים, אמונה זו מתערערת רק כאשר
עוזבת את הבית. שלא כמו עובדים
יים, אין קבוצת Emerge מנסה לשקם
ות" את הנישואין. כמו כן אין הם רואים
ת גברית בעיה אישית: הם מכירים בכך
עה החודרת לכל היבט של חיי היום

דוברת קבוצת נשים לונדונית הלוחמת באלימות נגד נשים, הרחיבה את הדיון בדברה על הקשר בין מיניות הגבר לאלימות גברית. לדבריה על גברים המעוניינים להאבק נגד מיניות לקחת סיכונים: לבקר את התנהגות חבריהם כלפי נשים, לבקר פורנוגראפיה ופנטסיות מיניות ואולי בשל כך יראו בהם תמהוניים או משוגעים, כפי שקוראים לפמיניסטיות כיום. עליהם לעבוד על עצמם בנושאים אלה, ועליהם להפסיק לחשוב שעבור כך מגיע להם "פרס" מהנשים.

הדיון עורר שאלות רבות סביב הקשר בין הפמיניסטיות לתנועת הגברים האנטי מינית, על חשדנות הפמיניסטיות כלפי קבוצות כאלו; כיצד יכולים גברים לקחת אחריות לגבי אלימות גברית ומיניות בלי שרגשות אשמה ישתקו אותם ועוד.

תדמית האשה בפרסומת

נשים מגיבות בצורה חיובית יותר למודעות פרסומת המציגות אותן כבנות העידן המודרני, כעצמאיות, מאשר לאלה המתארות אותן בתפקיד המסורתי של עקרת־בית, טוען מחקר של הועדה לשיוויון הזדמנויות באנגליה.

החוקרים ראיינו למעלה מ־600 נשים משכבות חברתיות שונות ומגוונות. הנשים נבדקו ביחס להעדפותיהן לגבי שני סוגי מודעות פרסומת – האחת מסורתית והאחרת מודרנית – עבור ארבעה מוצרים: סבון "קאמיי", אבקת כביסה "פרסיל", טאפטים משל "קונטור", והעיתון "דיילי־מייל". רוב המשתתפות העדיפו את הגישה המודרנית בכל המקרים.

התדמית שזכתה לבקורת החמורה ביותר בשל היותה בלתי מציאותית ובשל אופייה הסטראוטיפי היתה זו של "עקרת־הבית הטיפוסית". אך היה זה אופן התאור יותר מאשר התפקיד עצמו אשר עורר התנגדות. ככל שהתאור היה מציאותי יותר, סטראוטיפי פחות, הוא היה יעיל יותר. הדו"ח מסיים במסקנה שתפקידים מודרניים ומשוחררים יעילים הרבה יותר מאשר מסורתיים. ככל שהתדמית טבעית ומציאותית יותר כן עולה השפעת הפרסומת.

פורנוגרפיה תעשיה גדולה

"האיגוד לסרטים בוגרים" שהוא הארגון של יצרני סרטים פורנוגרפיים אמריקאיים, התכנס בחודש מרץ השנה במלון "שרתון" בניו־יורק. לפי דוברי האיגוד, סרטים אלו מהווים כיום 17% מרווחי תעשיית הסרטים האמריקאית הכללית. בארה"ב בלבד מגיעים רווחים אלו לשישה ביליון דולאר לשנה. ובנוסף, לפי דוברי האיגוד, הביקוש לקסטות פורנוגרפיות לטלוויזיה הולך וגדל.

הארגון הניו־יורקי "נשים נגד פורנוגרפיה" הקים משמרות מחאה נגד "האיגוד לסרטים בוגרים" מחוץ למלון "שרתון". טענתו של הארגון שסרטים אלו אינם "בידור למבוגרים" אלא אמצעי התנייה חברתית בעלי כוח רב שמשפיל את האשה ומוסר את המסר שנשים הן יעדים ואובייקטים נאותים וראויים לאלימות. לפי דוברות "נשים נגד פורנוגרפיה" ככל ששוק הפורנוגרפיה מתפתח, כך עולה שיעור האונס, ההכאה, ההטרדה המינית וההתעללות המינית.

ילדות לומדות להשיב מלחמה שערה

בעקבות מקרי האונס של ילדות בגבעתיים ובהרצליה מענין לראות מה עושים בארה"ב בקשר להתעללות מינית בילדים. אחת התשובות המוצעות שם היא לימוד הגנה עצמית. מטרה זו לקח על עצמו ארגון SAFE (בטיחות).

קבוצת צופות בנות 11–8 יושבת במעגל בכנסייה. הילדות מספרות "סיפורים מן החיים" על הסכנות הצפויות להן בעירן. הן מדברות על זרים שעוקבים אחריהן, על גניבת כרטיסי־אוטובוס, דמי־כיס או אופניים, על שיחות טלפון גסות ומפחידות, ובמקרים אחדים אף על התעללות מינית. השאלות שהן מעלות הן בנושא הגנה עצמית.

את הקורסים לבנות הצעירות (קיים גם קורס לבנות 17–12) יזמה גב' אוורסון בעקבות מעשה אונס בילדה בת 8 בדרכה הביתה מבית הספר. למרות שהקורס התקבל באהדה רבה ישנם החושבים שללמד נערות טכניקות הגנה עצמית ועצם ההתייחסות הישירה לפשעי מין עלולים להזיק לנערות כה צעירות, להפכן "לפאראנואידיות".

הקצינה האחראית על קורסי הגנה עצמית מטעם המשטרה המקומית טוענת שההחלטה נתונה בידי ההורים. היא עצמה תשלח את בנותיה. "אומר להן שאיני מנסה להפכן לרוצחות פוטנציאליות. אך עליהן להיות מודעות יותר לסכנות האורבות להן, וקורס כזה יקנה להן הרגשת נינוחות מסויימת המרחב בו הן נעות. הן תדענה לומר **לא** לאלימות".

האחראיות על תכנית הוראת ההגנה העצמית לילדות הן פלורה קולאו, עובדת סוציאלית שניהלה את מדור פשעי האונס בבית החולים סט. וינסנט ואחת מחברות הסמינר המשטרתי העוסק בפשעים על רקע מיני, ופמלה מקדונל, מורה לשעבר בבית ספר לאחיות ובבית ספר עממי, בעלת תואר שני בפסיכולוגיה. שתיהן אומנו בקארטה ובהגנה עצמית. לטענתן, אחת הסיבות להתעללות בילדים היא שמחנכים אותם שאסור לשקר או לצאת כנגד מבוגר. סיבה אחרת היא תפיסה מוטעית של הורים שאינם מזהירים את ילדיהם כראוי בשל דעות מוטעות בנושא.

למשל, הורים נוטים לומר לילדיהם שלא ידברו עם זרים. אך רוב ההתעללויות המיניות מבוצעות על ידי מישהו שהילדים מכירים. הורים נוהגים לייעץ לילדיהם להמנע מללכת למקומות בלתי מוכרים. במציאות מתרחשים רוב הפשעים באזורים מוכרים כגון בית־הספר, מגרשי השעשועים ואף בבתיהם של הילדים עצמם. הורים מצפים שהפשע יבוצע תוך כדי אלימות פיזית אך הטקטיקות הנפוצות הן דווקא אילוץ, שיחוד, הונאה ואיומים.

"אחד הדברים שאנו מדגישים בפני הילדים הוא שעומדות בפניהם מספר אפשרויות. לפעמים האפשרות היחידה היא אכן שיתוף פעולה, אך יש ללמדם להעריך נכונה את המצב בשטח ולבטוח באינסטינקטים שלהם.

זה מה שקורה

הם יורים גם בנשים

במוצאי שבת ה־15/5, בבאר־שבע, עסקו שלושה תלמידי תיכון בני 17 בקליעה למטרה ברובה אויר המצוייד בטלסקופ. המטרה הייתה נשים, ליתר דיוק פלג גופן התחתון של נשים. שבע נשים נפצעו. התברר שזאת להם הפעם השניה שהם יורים בנשים, אלא שבפעם הקודמת לא הוגשה תלונה למשטרה. לדבריהם הם ירו "לשם שעשוע בלבד". המלה "שעשוע" נכנסה לכותרות של רוב הדיווחים על מטווח זה, אם כי לפעמים היא היתה במרכאות.

ההתייחסות לירי הנשים כקוריוז לא הייתה נחלת העיתונות הכתובה והרדיו בלבד (בטלביזיה לא הוזכרה תקרית זו כלל). בנושא זה שיקפו כלי התקשורת נאמנה את דעת הציבור.

אילו היה נערך מטווח כזה של ניאו־נאצים ביהודים, כולם היו מוחים – ובצדק.

אילו היה נערך מטווח כזה של ישראלים בפלסטינים, הליברלים והשמאל היו מוחים – ובצדק.

אך נשים כנראה שוות פחות. זה לא מפתיע אצל הציבור הלא נאור, שערכיו ערכים גבריים וחיי "זרים" ונשים לא כל כך חשובים בעיניו אלא במיקרה שאפשר לעשות מהקורבן דגל. אך מצער שבנוגע לנשים שוררים ערכים דומים גם בקרב המיעוט הנאור. "נושא שחרור האשה חשוב מאד", יכולים להגיד לנו, אבל תמיד אפשר למצוא "נושא חשוב יותר" מבחינה פוליטית, אפילו כשיורים בנשים בגלל היותן נשים. תקרית היריות בבאר־שבע לא עוררה שום תגובה: לא מ"שינוי" ולא מר"ץ, לא משל"י ולא מרק"ח, ואפילו לא ב"שטח משוחרר" מדי שבוע ב"הארץ"...

עובדות נקיון נאבקות באבטלה

עובדות נקיון בסקוטלנד אירגנו שני קולקטיבים כדי להאבק באבטלה, שכר נמוך ותנאי עבודה גרועים. הנשים בגילאי 79–30 קבעו את השכר שהן דורשות וחיסלו כמעט לחלוטין עבודת לילה. אומרות הנשים: "אנו יודעות שניצלו אותנו כהוגן בעבר אבל עכשיו אנו דורשות את המגיע לנו. תפסו אומץ ולכו בעקבותינו".

מטרת הנישואין במדינת פלורידה

בית משפט לערעורים פדראלי בפלורידה קבע כי "המטרה העיקרית בנישואין היא להביא ילדים לעולם" ויתכן שמדינת פלורידה תחייב נשים להודיע לבעליהן לפני שהן עושות הפלה.

השרה הצרפתייה לענייני נשים

איבט רודי היא סיפור הצלחה. היא התחילה דרכה ככתבנית, למדה בערבים, הפכה למתורגמנית וטיפסה במפלגה הסוציאליסטית הצרפתית. לפני שנים מספר נבחרה לפרלמנט האירופאי וכיום היא משמשת כשרת ממשלה לזכויות נשים בממשלה הסוציאליסטית בצרפת של מיטראן.

אך למרות סיפור ההצלחה האישי שלה, היא מודעת היטב לקשיים העומדים בפני נשים בצרפת. רוב הנשים סובלות מהשפל הכלכלי; חוסר כישורים מקצועיים, חוסר אפשרות להשיג ותק בעבודה והתחייבויות ביתיות הופכים אותן לפגיעות יותר לאבטלה. מצבן מחמיר יותר עקב העובדה שהאיגודים המקצועיים אינם מגינים על מישרות חלקיות. 6 מתוך 10 מובטלים הן נשים. ואלו שעדיין עובדות מותקפות על ידי תעמולה הדוחפת ומדרבנת אותן לוותר על מקום העבודה ולשבת בבית. חוק שכר שווה לעבודה שווה התקבל ב־1972 אך חוסר השוויון נמשך. שכר נשים הוא עדיין בממוצע ⅔ מזה של גברים.

איבט רודי מתכננת להציע חוקים לשוויון זכויות שיאסרו אפלייה על בסיס מין ויעודדו יותר העסקה, אימון, וקידום נשים בעבודה. בדעתה להציע חוק כזה שיתבסס על החוק נגד אפלייה על בסיס גזע ושיתן לארגוני הנשים את הזכות להגיש תביעות משפטיות. החוק יכלול גם איסור על פירסומות מיניות.

איבט רודי הצליחה כבר במאבקה להבטיח לאשה את הזכות לבחירה רצונית אם ללדת. בסוף השנה שעברה פתחה הממשלה במסע הפצת מידע על אמצעי מניעה בטלוויזיה, ברדיו, ובעיתונות. הפלות מותרות מאז 1975 אך עד עתה לא כוסו על ידי הביטוח הרפואי פרט למיקרי עוני קשים. מספטמבר 1982 יכסה הביטוח הרפואי 70% מהוצאות כל ההפלות. איבט רודי מקווה גם להרחיב את חוק ההפלות אל מעבר לשבוע ה־16 להריון אך חוששת שהכנסיה הקתולית תילחם בהצעה זו.

ממשלת־מיטראן בחרה ביום האשה הבינלאומי (8 במרץ) כדי להכריז על מספר הצעות נוספות לשיפור מעמד הנשים. ההצעות כוללות ייסוד קרן מיוחדת לשלם לגרושות אם בעליהן לא יעמדו בתשלומי המזונות, לאפשר לנשים ולא רק לבעלים לחתום על החזרי מס הכנסה ובכך לבטל את המושג הקיים של הבעל כראש משק הבית לענייני מיסים.

על משרדה של איבט רודי עדיין להיאבק בחוסר תמיכת משרדים אחרים, להיאבק להשגת תקציב (שעומד כרגע על 0.025% מתקציב הממשלה בלבד). אך ברור שבמפלגתה הסוציאליסטית התקדמו נשים רבות. ב־1973 אימצה המפלגה את העיקרון של שיריון מספר מקומות מסוים לנשים בכל דרגות המפלגה. כתוצאה מכך גדל בהדרגה מספר הנשים בעמדות גבוהות במפלגה. בין 46 חברי ממשלת מיטראן 6 נשים. כמו כן הוחלט שבמשך 3 השנים הבאות לפחות 30% מהמועמדים לבחירות ב־30,000 המועצות המקומיות בצרפת יהיו נשים.

ברור לאיבט רודי שחוקים בלבד לא ישימו קץ לאפליית נשים. ברור לה שיש צורך לשנות את יחס החברה לנשים, להלחם בדעות קדומות שקיימות גם בתוך מפלגתה הסוציאליסטית.

זה מה שקורה

בית המשפט מזלזל

גבר שאשתו נהרגה בתאונת דרכים והוא נותר מטופל בשני ילדיהם הקטנים תבע את חברת הביטוח לפסוק לו תשלום, בנימוק כי היה תלוי בשכרה כמורה, ובשירותיה בבית, כגון כביסה, ניקיון, קניות, בישול, טיפול בילדים וכדומה.

חברת הביטוח התנגדה לתביעה זו של הבעל. הבעל טען בבית־המשפט, כי עם מותה של אשתו נותר לבד מטופל בשני הקטינים, נזקק למטפלת ונשא לבדו בנטל הבית והילדים, וכי מיד בשובו מדי יום מעבודתו האכילם, רחצם, בישל אוכל, ניקה את הבית, רחץ כלים וקם בלילות להחליף חיתולים (בקיצור, הוא עשה כמעט כל מה שאישה עושה כמובן מאליו).

השופט דחה את תביעתו, ונימק את החלטתו בכך, שהכנסת הבעל הנחסכה במות אשתו "מכסה את כל שוויו של אובדן שירותיה בבית – משום שתרומת האישה לקופת המשפחה הייתה קטנה יחסית מצריכת האישה מקופת המשפחה, ולפיכך לא נגרם למעשה לבעל האלמן שום הפסד כספי ממות אשתו, אלא להיפך" ("מעריב", 19.3.82).

האישה גם עובדת כמורה, גם מבשלת, מנקה, מכבסת, עורכת קניות, מטפלת בילדים ועוד ועוד, ועדיין, לפי ערכיו של השופט, הבעל "מפסיד עליה". מעניין מה עוד צריכה אישה לעשות כדי להצדיק את קיומה בעיניו של י. לוין, שופט בית המשפט המחוזי בבאר־שבע.

יום האשה הבינלאומי

יום האשה הבין־לאומי, השמיני במרץ, חל השנה בו זמנית עם "שבוע ההיסטוריה של האשה הלאומי", אשר נקבע על ידי הקונגרס האמריקאי. בניו־יורק האריכה הוועדה העירונית למעמד האשה את השבוע לחודש ימים, חודש שעמד בסימן של מחאות. אחד הארועים המרכזיים היה פתיחת מסע מחאות שנתי הקורא להגבלת פיתוח הנשק הגרעיני. בכוונת "ארגון הנשים הבין־לאומי למען שלום וחרות" להחתים כמיליון נשים על עצומה אותה יגישו ביום האשה הבין־לאומי הבא לארגון הברית הצפון אטלאנטית.

השחקנית ג'ואן וודארד, שנשאה דברים במרכז הכנסייתי באו"ם הסבירה את מטרת המחאה. "למיליוני נשים נמאס כבר ממדיניות חוץ "מאצ'ו" אשר מקריבה את שאיפת הנשים לשיוויון. פיתוח ושלום לטובת שאיפה החותרת לשמור בעזרת נשק גרעיני, על מקומה של ארה"ב כמספר אחד מבחינה צבאית". עוד אמרה גב' וודוואורד, שהוצאות הבטחון הלאומי משפיעות לרעה על נשים. "למשל, קיצוץ בתכניות סעד למשפחות בעלות ילדים פגע ב־400,000 נשים וילדים, וחסך 1.2 מיליארד דולר. זהו מחירה של צוללת גרעינית **אחת** על טיליה!"

עצה לניצב תורגמן בנושא האונס

לאחר שורה של מעשי־אונס ומעשים מגונים, שבוצעו בעיקר בילדות באיזור גוש־דן, ראיין כתב "ידיעות אחרונות" את מפקד משטרת מחוז תל־אביב, ניצב אברהם תורגמן. לדעת תורגמן נקלעות נשים לסיטואציות של אינוס, משום שאינן נוקטות באמצעי זהירות נאותים. "אני סבור שצריכים להיות זהירים במקצת; מדוע צריכה אשה או ילדה, החוזרת לביתה בשעת לילה, לחצות דווקא שדה חשוך ולא ללכת בדרך המלך?"

תורגמן בתור איש משטרה, צריך לדרוש להגביל את התוקף כדי להגן על הקורבן. ואם כך, ניצב תורגמן, יש לנו חדשות בשבילך. הנשים הן הקורבן ולא התוקפן; לכן, למה לא לנהוג בהיגיון ולאסור על גברים להסתובב בשדות חשוכים באמצע הלילה? זה לבטח יוריד את מספר מעשי האונס.

את הידיעות והחדשות ליקטנו מן המקורות הבאים: "הארץ", "ידיעות אחרונות", "מעריב", "ג'רוסלם פוסט", "דבר", "על המשמר", "הניו יורק טיימס", "טיים", "ביג מאמא ראג", "ספייר ריב", "מנצ'סטר גרדיין", "אוף אוור באקס".

אחיותיה החורגות של סינדרלה

או: הרהורים על הפוליטיקה של היופי הנשי

מאת דפנה צור

אחיותיה החורגות של סינדרלה חתכו את כפות רגליהן, כדי לעמוד במבחן היופי שהציב הנסיך – נעילת סנדל הזכוכית הקטן – אך תרמיתן התגלתה והן הוחזרו לבית אימן. הנסיך אינו רוצה במי שאיננה יפה אמיתית.

אין באגדה רחמים על האחיות – דמן הניגר איננו מוזכר בה אלא כדי להסביר כיצד התגלתה תרמיתן. במקום השתתפות בצער או בכאב הן זוכות לבוז – בוז על שהן, המכוערות, העזו לרצות להיות יפות, על שהאמינו כי תוכלנה להיות יפות. גם העובדה שהיתה זו אימן האוהבת (אותן היא הרי אהבה) שהמליצה על ה"ניתוח", אינה גורעת מבוז זה.

גיבורת הסיפור היא סינדרלה. היא הדמות שעימה אנו מזדהות כילדות, היא הגיבורה היפה/טובה (בעולם האגדות "יפה" ו"טובה" הן מילים נרדפות כמעט, כמו גם "רעה" ו"מכוערת"). העבודה הקשה, בלויי־הסחבות וחוסר־הטיפוח לא יכלו ליופיה הטבעי, ואמנם – בסופו של הסיפור – היא מתגלית על־ידי הנסיך וזוכה באושר.

מאמר זה אני מקדישה לאחיותיה החורגות של סינדרלה – לאותן נשים מכוערות/רעות. כילדות הבנו את חוסר־הטעם ואת האיוולת שבמעשן. כיצד קורה, איפוא, שבהתבגרנו זינו נוהגות דוקא בדומה להן? כיצד קורה שאנחנו, שהיינו סינדרלה, גדלות להיות "אחיותיה החורגות של סינדרלה?"

• • •

"הילדה הכי יפה בגן / יש לה העיניים הכי יפות בגן / והצמה הכי יפה בגן... / וכשהיא מחייכת אני גם מחייכת / וכשהיא עצובה אני לא מבינה / איך אפשר להיות עצובה /כשאת הילדה הכי יפה בגן ?"

(הילדה הכי יפה בגן, יהונתן גפן)

כבר כילדות אנו לומדות כי היופי הוא התכונה החשובה ביותר לאשה. למן האגדות ועד לעיתונות היומית – המידע הראשון הנמסר לנו אודות אשה הוא צורתה החיצונית. רוב הנשים המפורסמות מגיעות לפירסומן בזכות יופין; היופי מוצג בפנינו כאמצעי היחיד ביד האשה להשגת פרסום, הצלחה, עושר ותשומת־לב; והנשים המצליחות והמאושרות מוצגות בפנינו תמיד כיפות, גם אם אינן כאלו. באופן זה מאבד היופי את משמעותו כאמצעי להשגת אושר, והופך זהה עם האושר (וכך: 'You dad is rich and your ma is good looking' [פורגי ובס] מתנגן באזנינו כפסגת האושר האנושי. אם כן, על מה יש לו, לתינוק לבכות ?) יתרה מזאת, היופי הוא אחת התכונות המרכזיות בהגדרת הנשיות – אנו מוגדרות כ"מין היפה", כלומר: נשים אמיתיות הן יפות, והיופי הוא תנאי הכרחי על־מנת להיות אשה. ואנו, כיון שאיננו יכולות להיות אלא נשים, הרי שהיותנו לא יפות פירושו עבורנו – לא להיות.

היופי הנשי איננו אידאל אסטטי מופשט. קיימת הגדרה חברתית מקובלת ליופי הנשי. אמנם הגדרה זו משתנה מחברה לחברה ומתקופה לתקופה – ולפעמים קיימות סתירות בהגדרה זו גם בתוך אותה חברה ובאותה תקופה – אך כל אחת מאתנו גדלה תוך כדי הפנמה של הגדרת יופי מסויימת. המודלים הראשונים ליופי מוצגים לפנינו כבר בשחר ילדותנו, בין אם זו הבובה זהובת־השער ובעלת עיני התכלת ארוכות הריסים, או בין אם הן התמונות המתוקות מספרי הילדים. התהליך הופך אינטנסיבי יותר בגיל ההתבגרות, בו אנו מופגזות מכל עבר בנשים יפות: בסרטים, בעיתונים ובעיקר בפרסומת. לנשים היפות הנשקפות אלינו מתמונות הפרסומת – מעבר לקידום המכירות של מוצר כלשהו – יש תפקיד חשוב ומרכזי בעיצוב אישיותנו. הן מלמדות אותנו כיצד עלינו להיראות ומה עלינו להיות – הן מעצבות את מודל היופי הנשי שלנו.

מסיפור סינדרלה, ממגילת אסתר ומן הדיווחים הנרחבים אודות תחרויות מלכת היופי, אנו לומדות שיעור נוסף: היופי הנשי ניתן למדידה ולהשוואה, ממש כמו גובה או משקל. ואנו, הכמהות להיות יפות, מודדות עצמנו מול מודל היופי שהפנמנו, ומוצאות עצמנו חסרות. בהכרח נמצא עצמנו חסרות, משום שהדגם שהפנמנו הוא אל־מציאות (או על־מציאות). גם תמונת הדוגמנית יפה מהדוגמנית עצמה. אין אשה, ולו גם היפה ביותר, שתהיה יפה במציאות כמו באל־מציאות של המדיה. ממדידת עצמנו מול האידיאל יוצאות כולנו – מכוערות; וכיעורנו איננו תוצאה של פגמים פיזיולוגיים כלשהם המצויים בנו, אלא הוא צילו של היופי האל־מציאותי המוטל עלינו, הנשים המציאותיות.

אולם אנו, שהזדהינו בילדותנו עם סינדרלה – ובלבנו האמנו שאנו טובות/יפות, ושיום אחד נתגלה ככאלו – איננו יכולות לעמוד במעמסת הכיעור שהוטל עלינו. תגובתנו לאותו כיעור הכרחי שלנו היא כפולה: מצד אחד – מאמץ בלתי־פוסק להסתיר את כיעורנו ולשפר את מראינו, ומצד שני – תפיסת עצמנו כלא־יפות וכלא־ראויות.

העובדה שנשים תופסות עצמן כמכוערות התגלתה לי תוך כדי עבודה בקבוצות הרבות להעלאת־התודעה, שבהן לקחתי חלק, בין כמשתתפת ובין כמנחה; גיליתי שכמעט כל אשה, גם זו שהינה יפה לכל הדעות, סובלת נפשית וגוזרת על עצמה מגבלות ויסורים פיזיים בגלל שהיא מוצאת בעצמה פגמים לבלי סוף, ותופעה זו הדהימה אותי הן בתדירותה והן בעוצמת הכאב הנפשי המתלווה אליה. בקבוצות אלו גם למדתי שהתשובה לשאלה "איזה חלקים בגופך את אוהבת ?" תהיה זהה לתשובה על השאלה "איזה חלקים בגופך יפים בעיניך ?" כלומר: אנחנו אוהבות בעצמנו את מה שנראה לנו כיפה וכראוי לאהבת אחרים.

תפיסת עצמנו כבלתי יפות וכבלתי ראויות – חוסר הביטחון שלנו במראנו החיצוני – משפיעה גם על נפשנו: אם איננו ראויות כנשים, איננו ראויות כבני־אדם; אם איננו יפות בעיני עצמנו, איננו מעריכות את עצמנו גם מבחינות אחרות; אם איננו אוהבות את עצמנו – אנו זקוקות לאהבה של אחרים. "כיעורנו" הופך אותנו ליצורים תלויים, הניתנים בקלות למניפולציה – אנו תלויות במחמאות ובמילות אהבה כבובות על חוט.

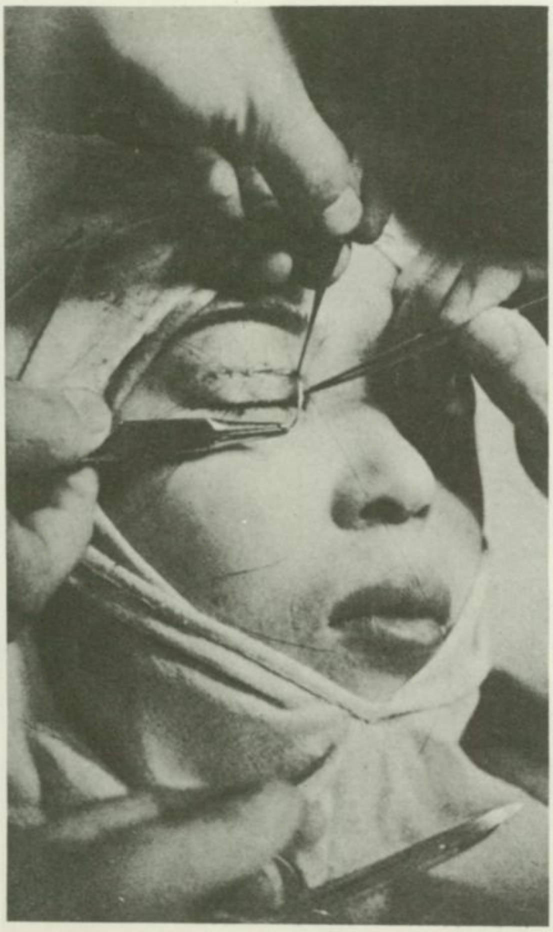
בנוסף לגברים, שלמדו כי קל לקנות אותנו במילות אהבה, אנחנו משמשות טרף קל גם לתעשיית היופי. תעשיית היופי – שהיא תעשייה אדירה: אופנה, תמרוקים, רפואה פלסטית, התעמלות־נשים, טיפוח שער וכד'. – מפיצה, מתוך שיקול כלכלי פשוט, את הרעיון ה"דמוקרטי": כל אשה יכולה להיות יפה! – אם אינך יפה, אין זאת אלא מפני שאינך מטפחת את עצמך כראוי, אינך משקיעה דייך מאמצים (וכסף ?!) בעצמך, אינך אוהבת את עצמך! צבא עצום של קוסמטיקאיות, ספריות וכו', יחדיו עם עיתוני־הנשים וספרות מיוחדת לנושא, נחלץ לשכנע אותך בהיפוכם של הדברים: העובדה שאינך אוהבת את עצמך אינה נובעת מכך שעשו אותך (באמצעות מודל יופי אל־מציאותי) למכוערת בעיני עצמך, אלא – אינך אוהבת את עצמך – מפני שאינך משתדלת מספיק להיות יפה. וכיון שבאמת איננו אוהבות את עצמנו, וכיון שאנחנו רוצות לאהוב את עצמנו (זו שאיפתו הטבעית של אדם בריא), אנחנו הופכות לצרכניות כפייתיות של תעשיית היופי. כבר לא כדי להיות יפות יותר (אנחנו הרי יודעות שאיננו "מרמות" איש), אלא כדי לנסות ולמלא את אותה תהום של חוסר אהבה וחוסר הערכה עצמית.

תעשיית היופי מעוניינת, כמובן, במצב זה. הלקוחות הגרועות ביותר של תעשיית היופי הן הנשים הבטוחות בעצמן – אלו אינן מטפחות עצמן באופן כפייתי. לא יפלא, איפוא, שתעשייה זאת היא המממנת העיקרית את מתקפת היופי עלינו – היא העומדת מאחורי רוב הפרסומות המציגות את האשה היפה האל־מציאותית, והיא גם העומדת מאחורי תחרויות מלכת־היופי. תחרויות אלו מהוות אירוע שנתי, מרכזי ומרגש, בחייהן של נערות המצפות לו, לא רק כמשתתפות בתחרות עצמה אלא, בעיקר, כצופות מקנאות ומעריצות. בנערות אלו – המקבלות ללא פקפוק את המסר המרכזי של תחרויות היופי: היופי הוא ההגשמה העצמית היחידה לאשה – מעוניינת תעשיית היופי; שינצוח (הנצחה מתמדת TO PERPETUATE) מצבנו כצרכנבות נואשות של ביטחון עצמי, על־ידי טיפוח הדור הבא של נשים נכות־יופי – הוא מטרתן של תחרויות אלו.

• • •

"על ארבעה דברים באשה להיות שחורים: שער הראש, הגבות, הריסים ושחור העין. ועל ארבעה לבנים: גוון העור, לובן העין, השיניים והרגלים. ועל ארבעה אדומים: הלשון, השפתיים, החניכיים ואמצע הלחיים. ועל ארבעה עגלגלים: הראש, הצואר, הזרוע והקרסול... ועל ארבעה קטנים: האזניים, השדיים, כף־היד וכף־הרגל.

(מתוך יום הרוזנת, דוד שחר)

קישור כף רגל סיני

כף הרגל הנשית היא אחד הנושאים המעטים שעליהם יש הסכמה בין התרבויות השונות, בתקופות ובמקומות שונים: על כף הרגל הנשית להיות קטנה. על מנהג קשירת רגלי הנשים בסין קראתי כבר בילדותי, אולם רק הספרות הפמיניסטית חשפה בפני את מידת הזוועה והאכזריות של מנהג זה.* הזכרת מנהג זה עלולה להטעותנו כאילו מדובר במשהו שקרה אז – שם ובעבר – בסין, ומה לזה ולנו, החיות כאן ועכשיו? אולם גם בתרבות שלנו מרבים לטפל בכף הרגל – בחלונות־הראווה מוצגות הנעלים הקטנות ביותר, משום שאלו נראות יפות בעינינו; ובספרות־הילדים בת זמננו־אנו שמור מקום נכבד לסיפורה של סינדרלה, אשר גולת הכותרת של יופיה – והמבחן שלפיו נבחנה – היו כפות רגליה הקטנות. בספר "נשים קטנות", שרבות מאתנו קראו ואהבו בילדותן, הולכת מג לנשף בנעלים גבוהות־עקב, הצרות ממידת־רגלה, ונוקעת את קרסולה. נשים הקונות לעצמן נעלים הדוקות מדי הן חזיון נפרץ (כולנו מכירות את האשה אשר, בכל הזדמנות, חולצת את נעליה המכאיבות והבלתי־נוחות ופולטת אנחת־רווחה, או את זו הקונה לבתה סנדלים סגורים, מפני שבסנדלים פתוחים עלולות כפות־רגליה של הילדה לצמוח "יותר על המידה"). נעלים גבוהות־עקב – בצד השפעתן המזיקה על היציבה (ראי נגה מס. 1) – יוצרות מראית־עין של כף רגל קטנה יותר, ומקטינות בפועל את משטח העמידה. בבאלט הקלאסי מגיעה תרבות כף הרגל הנשית הקטנה לשיאה האבסורדי: לרקדניות אין כף רגל בכלל. העמידה על קצות האצבעות – שהיא חובה על הרקדניות, ולעולם אינה מבוצעת על ידי רקדנים – מכאיבה. אבל, למרות הכאב, חייבות הרקדניות לחייך, כמו גם דיילות, זבניות, דוגמניות וסתם נשים במסיבת־קוקטייל. הכאב בכף הרגל אופייני לאשה כדי כך, שהוא הופך סמל של נשיות. בת־הים הקטנה, ההופכת להיות אשה, רוקדת כל הלילה עם הנסיך "ועל כל פסיעה ופסיעה הרגישה כאילו סכינים חדות ננעצות אל תוך רגליה". כאבים אלה היו המחיר ששלמה ברצון עבור היותה אשה.

מה משמעותו של עיסוק פטישיסטי זה בכף הרגל הנשית הקטנה? נכות כף הרגל מגבילה את כושר התנועה. האפשרויות ללכת, לרוץ, לברוח, לעזוב – כולן תלויות בשימוש בכף הרגל, מכאן שאין איבר חשוב ממנה לחופש. אולי זאת הסיבה שהעיסוק בכף הרגל הנשית הקטנה והמיוסרת נפוץ כל־כך?

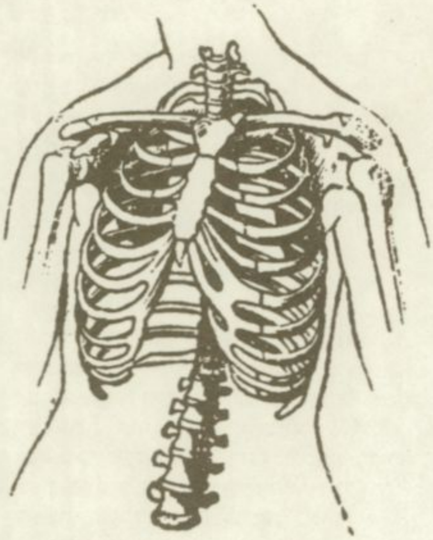
לעומת ההגדרה, הקבועה יחסית, של יפי כף הרגל, הגדרת היציבה לאשה היא אחת ההגדרות הפחות יציבות. לכל תקופה ותקופה אמות־מידה משלה להגדרת היציבה היפה: פעם קימור חזק מאד בגב והבלטת האגן לאחור, ופעם הבלטת האגן קדימה בעוד הגב נטוי אחורנית; פעם הכתפיים מורמות ומשוכות קדימה, ופעם הן שמוטות ככל האפשר. כאשר צורת העמידה, שהוגדרה כיפה, היתה בלתי־אפשרית ללא עזרים מלאכותיים, השתמשו במחוכים מסוגים שונים, שנחיצותם הוסברה בטענה כי הגוף הנשי הוא שאיננו מסוגל להחזיק עצמו **כראוי** בלעדיהם. המכנה המשותף לכל צורות־עמידה אלו הוא שאף אחת מהן אינה יציבה ואינה בריאה. במאה ה־19 היה נפוץ מראה הלידי החולנית, האשה האינוולידית – דקיקה, חיוורת ורפה. ההתעלפות היתה צורת התנהגות מקובלת ללידי, והן אמנם התעלפו – בעזרתו של המחוך שלא איפשר להן לנשום כראוי.

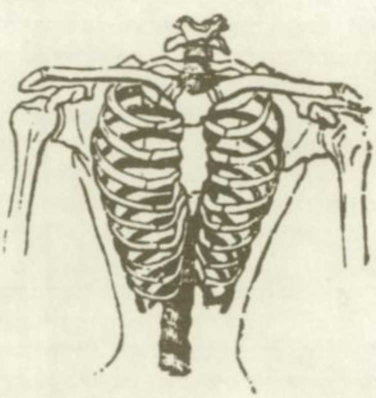
"מנקודת המבט הרומנטית, לא היתה האשה החולנית רחוקה מהגדרת האשה האידיאלית. התפתחה אסתטיקה חולנית, שבה נתפסה כמחלה כמקור ליופי נשי, ואילו היופי – מבחינת האופנה השלטת – היה למעשה מקור לחולי. שוב ושוב מציגות התמונות הרומנטיות מהמאה ה־19 את הנכה היפה הצונחת בחושניות אל בין הכרים... באותו זמן הבטיחו דרישות האופנה שהאשה הלבושה היטב תהיה רפה וקישוטית כפי שנראתה... מחוך של אשה אופנתית יצר בממוצע לחץ של 10 ק"ג על איבריה הפנימיים, ובמקרים חמורים נמדד לחץ של עד 20 ק"ג... בין התוצאות ארוכות־הטווח [של המחוך ההדוק] היו צלעות סדוקות ומעוקמות, תזוזה של הכבד וצניחת רחם."

(תרגום חופשי מתוך / For Her Own Good
(Brbara Ehrenreich & deirdre – nglish

אופנה זו אינה אלא ישום בפועל ובאופן קיצוני – באמצעות עזרים מכניים (המחוך), רפואיים (הגדרת האשה כחלשה וחולנית מטבעה) ופסיכולוגיים (דיכוי והגבלת האשה לספירה הנשית בלבד) – של מודל יופי הקיים גם בימינו. גם בימינו על הנשים להיות קטנות־קומה* ודקיקות. שרירינו חייבים להיות רפויים ובלתי־מפותחים (תחומי ספורט מסויימים אינם מומלצים לנשים, מפני שהם גורמים לפיתוח השרירים ולהבלטתם). השריר היחיד שמותר לנו, ואפילו חובה עלינו, שיהיה חזק הוא שריר הבטן. שוב איננו זקוקות למחוך, שימנע מאתנו נשימה מלאה ובריאה, המנפחת את הבטן; מודל היופי מחייב בטן שטוחה, ואנו מדכאות את הבטן שלנו בעצמנו, בכוח שרירינו, ומגבילות עצמנו לנשימת חזה חלקית וסקסית.

כף היד הנשית הרכה, שאין בה מתום, שצפרניה ארוכות וצבועות, כף הרגל הקטנה, הנתונה בנעלים רופפות וגבוהות עקב, היציבה המלאכותית ועוד תופעות רבות אחרות, יוצרות תחושת חולשה ומוגבלות גופניות. פעולות מסוימות הופכות לבלתי־אפשריות עבורנו – אם

למעלה: מצב ריאה רגילה
למטה: ראות לחוצות על־ידי מחוך

* קשירת כף הרגל של הילדה בוצעה החל מגיל 7 בערך. כף הרגל נקשרה בתחבושות הדוקות – אגב קיפול אצבעותיה כלפי העקב והקטנתה לגודל של 7.5 ס"מ בערך, בעוד היא הופכת עיסה של עצמות שבורות ובשר מרקיב. הנשים קשורות הרגלים לא יכלו לעמוד ובודאי לא ללכת. כף הרגל הקשורה נחשבה לאיבר ארוטי ומגרה: המשוררים כתבו שירי הלל ליופין של הרגלים הקטנטנות, והגברים נהגו ללטפן בשעת התעלסות – זאת, כמובן, כשהן עטופות תחבושות ונעולות נעלי משי רקומות חרוזים. הנשים הוזהרו שלא להסיר לעולם את התחבושות לעיני הגברים, פן ינעלו. מנהג זה נמשך כ־1,000 (!) שנים. (תיאור מפורט יותר מובא בספרים: WONAN HATING / ANDREA DWORKIN GYN / ECOLOGY / MARY .DALY

משום שבגדינו אינם מתאימים, אם משום שכבר לא עולה בדעתנו שאנו יכולות לעשותן או אף לרצות לעשותן, ואם משום שהן עלולות לפגום ביופינו. לתחושת המוגבלות הגופנית מצטרפת הגדרת ההתנהגות הנשית הנאותה, שעיקרה הגבלות ואיסורים. קשה להפריד את החולשה הפיזית, הנכפית על ידי היופי, מן החולשה הנפשית הנכפית על ידי איסורי הפעילות. צמד המילים "לא יפה" המשמש תדיר לתיאור המעשים שמהם עלינו להימנע – או לפחות להימנע מעשייתם באופן אינטנסיבי – מסגיר את הסמיכות שבין שתי חולשות אלו. "לא יפה לאשה לאכול הרבה", "לא יפה לאשה לדבר בקול רם" – הללו יפים לאנשים חזקים; ואילו אנו, ראוי לנו לנקר פירורים כציפור ולדבר בלחש כיאה ליצורים החלשים שאנו אמורות להיות – וכן הלאה. במלים אחרות – **הגדרת היופי הנשי כוללת קוד התנהגותי:**

"לעתים נדירות תעז אשה להתעלם מהרעיונות הגבריים של אידיאל היופי הנשי, משום שרעיונות אלה יקבעו באופן משמעותי את טיב

חייה של כל אשה ואת גבולותיהם. אבל רעיונות אלה... יש להם בסיס משותף – האוביקט חייב להיות מה שהוא אמור להיות; ההתנהגות [של האובייקט] חייבת להתאים לפונקציה שלו. התנהגות לא נאותה הורסת יופי נשי... הסטנדרט האחד היציב של היופי הוא שהאשה חייבת להתאים להגדרתה על ידי הזכר כאוביקט ביחס לפונקציה כמו ביחס לצורה."
(תרגום חופשי מתוך / PORNOGRAPHY
ANDREA DWORKIN)

• • •

נשים יפות נחשבות לטפשות בהכרח, ועל כך הן זוכות לבוז. דוגמא טובה לכך היא פנינה רוזנבלום, המשמשת נושא לצחוק לכל מדינת ישראל (נראה שקריירת־היופי שלה לא היתה משגשגת כל־כך, לולא שיחקה את הטפשה־המטופשת). אכן, היפה זוכה לבוז בשל "טפשותה", ואילו המכוערת נענשת על כיעורה. לנשים המייפות עצמן באופן מלאכותי שמור עמנו הבוז שלמדנו לחוש כלפי אחיותיה החורגות של סינדרלה. אשה שאינה מתנהגת בהתאם למידת־יופיה בסקאלת המדידה המקובלת נחשבת למגוחכת.

יפות או מכוערות, מטופחות או מוזנחות – כל שנעשה וכל שנהיה – אנו נתונות במילכוד היופי. שחרור מן היופי – ואגב כך גם מצילו של היופי: הכיעור! – ישחרר אותנו מן המילכוד ומן הסבל הכרוך בו. לצורך זה עלינו לפעול בשני מישורים: א. להשתחרר מהגדרתנו כ"מין היפה"; ב. להגדיר מחדש, ובאופן שונה, את היופי הנשי (והאנושי).

ככל שהאשה שייכת לגבר ממעמד גבוה יותר* כן יהיה דיכויה, באמצעות היופי, חזק יותר. – קשירת הרגלים בסין בוצעה באופן האכזרי ביותר בבנות המעמדות הגבוהים – אלו עתידות להינשא לגברים שיוכלו להרשות לעצמם להחזיקן כצעצוע קישוטי, שהמשרתים נושאים ממקום למקום: בנות מעמד הבינים עתידות למלא את תפקיד עקרת־הבית, ולפיכך – קשירת רגליהן לא היתה כה קיצונית ורווחת; ואילו האיכרים בסין לא קשרו את רגלי הבנות בכלל, משום שאשת האיכר עבדה כמוהו, בשדה, בעבודה המחייבת רגלים איתנות. גם אופנת הליידי האינולידית, במאה ה־19 ובתחילת המאה ה־20, היתה נפוצה בעיקר בקרב המעמדות הגבוהים.

במקום או בחברה אשר בהם תפקיד האשה הוא הרחבת הדעת (יחדיו עם הדירה והכלים), שם יוטלו עליה המגבלות והסבל החמורים ביותר; כדי שתוכל לשמש כסמל־מעמדי, עליה להיות ולהיראות חסרת תועלת, כלומר יפה, וכך להעיד על יכולתו הכלכלית של בעלה. ולהיפך: בחברה אשר בה יש לאשה תפקיד משמעותי, כלכלי או פוליטי, ואשר אינה דורשת מהנשים לשתוק, בחברה כזו אין האשה נדרשת־ביותר להיות יפה. ניתוח זה מצביע על כך שהמאבק על מקומנו בחברה הוא גם הדרך לשחרורנו מהגדרתנו כ"מין היפה".

אמצעי־התקשורת המשוכללים של ימינו מאפשרים יצירת תרבות כלל־עולמית כמעט; ובתרבות כזו גם הגדרת היופי הופכת לכלל־עולמית. מודל היופי, שנגזר מהגדרת היופי הכלל־עולמית, מגדיר גזע אחד כיפה יותר, וגזעים אחרים – כיפים פחות. דיכוי גזעי זה חזק ביותר בתוך מדינות מעורבות־גזעים, אך הוא קיים גם במדינות אחרות. על רקע זה מבצעות הנשים היפניות ניתוח לרחבת העין – כדי להיראות "מערביות" יותר – הנשים השחורות

* זוהי דוגמא למודלים סותרים של יופי באותה תרבות: מחד גיסא, חייבות הדוגמניות להיות גבוהות־קומה, ומאידך גיסא, נשים שאינן דוגמניות אמורות להיות נמוכות, או לפחות נמוכות מבן־זוגן.

* האשה לעולם אינה שייכת למעמד כלשהו בעצמה. שייכותה לגבר, אביה או בעלה, יוצרת מראית־עין של שייכות למעמד.

מחליקות את שערן, ונשות הגזע השמי מנתחות את אפן. יש לציין כי מצורה זו של דיכוי גזעי סובלים גם גברים, אולם סבלם (מבחינה זו) חריף פחות, משום שאינם כה רגישים להיותם לא יפים.

כמו רוב הנשים לחופו של הים־התיכון – גם אנו נחנו באגן־ירכיים רחב וברגלים עבות יחסית. עורנו כהה יותר ושעיר יותר מעורן של הנשים הצפון־אירופאיות, ואפנו כפוף בדרך כלל. אולם, סקירת מלכות־היופי הישראליות, שזכו בתארן בשנים האחרונות, מגלה כי אחוז הבלונדיניות שביניהן גבוהה מאחוז בהירי השער בישראל. מודל היופי – גם כאן, בישראל – מזכיר, יותר מכל דבר אחר, את תיאור טיפוס הארית הטהורה.

לא רק נשות גזעים מסויימים מוצאות אל מחוץ להגדרת היופי. מודל היופי המקובל היום, כמו גם בעבר, מוציא למעשה את כלל הנשים מגדר "יפות", שכן הוא רחוק מרחק רב ממראה נקבת המין האנושי במציאות. מודל היופי מציג בפנינו גוויה ולא אשה בוגרת, חיה ונושמת. לבובה הבלונדינית של ילדותינו לא היה דבר בין הרגלים; הנשים בתמונות הפרסומת לעולם אינן מזיעות, שדיהן מתגברים בדרך מופלאה על חוק הגרביטציה, בטנן השטוחה עומדת בסתירה לנטייתן הטבעית של הנשים לצבור שומן באיזור הבטן, ורחוקה מלהזכיר את האפשרות של הריון ולידה. אידאל היופי ואידאל האימהות נמצאים בסתירה זה לזה, והנשים – הנדרשות לעמוד בשני האידאלים – מתאמצות ליישב את הסתירה. עדות לכך הם המחוכים, ששימושם הנפוץ במאה ה־19 גרם במקרים רבים לצניחת הרחם ובמקרים חמורים אף לדחיקתה החוצה דרך הנרתיק – כך שנשים אשר עמדו יפה בדרישות אידאל היופי, לא היו מסוגלות, עקב הנזק שנגרם להן, לעמוד גם בדרישות אידאל האימהות. גם מתוחלת החיים הגבוהה של הנשים מתעלם מודל היופי הנשי, המגדיר את התחום חיי האשה לגילים שבין 16 עד 26 – כל מי שאינה נמצאת בתחום גילים זה מוגדרת כ"ילדה" או כ"זקנה".

הסיסמה "שחור הוא יפה", שהכניסה את תסרוקת ה"אפרו" לאופנה, ושחררה נשים שחורות בארה"ב מן הצורך הכפייתי להחליק את שערן (ואגב כך עזרה גם ליהודיות רבות ששערן מסולסל), יכולה לשמש לנו דוגמא לדרך פעולה. כדי להיחלץ ממילכוד היופי, עלינו להגדיר מחדש את היופי, והפעם – בהגדרה פלורליסטית, שתכלול את כל מגוון ההופעה האנושית. הצבת מודל יופי אחר במקום המודל הקיים לא תביא לשינוי. הגדרת היופי החדשה צריכה לכלול את כל הגזעים הקיימים – את העינים המלוכסנות כמו את האף היהודי. כשם שהנרקיס והרקפת שונים זה מזו ושניהם יפים, ושניהם גם יחד אינם דומים לכלנית, שגם היא יפה, כך על היופי הנשי (והאנושי) להשתחרר ממודלים ולאפשר לכל אשה – תהא זו שמנה או רזה, צעירה או זקנה, נמוכה או גבוהה – להיות מה שהינה, כפי שהינה, ויפה.

מעשה באשה ובעלה תאנה

מעשיה מהחיים על המילכוד שבביגוד

מאת מירה אריאל

"סיפור מהחיים" אודות התלבטויות בבחירת לבוש הולם להרצאה בפני ציבור רחב – דוגמא למילכוד נשי נוסף, "מילכוד הביגוד".

לשפנה כואב הראש,
עגומה היא מצוברחת:
"אין לי, אין לי מה ללבש",
כל היום היא נאנחת...
נעצבת אל לבה:
מה תלבש למסיבה?
("שפנפנה מגונדרת", מתוך 'מי צבע את השמים' תמר אדר)

לא "הבגד עושה את האדם". שפנפנה שכזו לא אהיה, החלטתי אני כבר בשנותי הרכות, לא בעד שום "גזר" שבעולם! ועכשיו, כשאני "גדולה" ופמיניסטית, אז בכלל...

עוד אני מדמה בנפשי שב"טלית שכולה תכלת" אני עטויה, מצאתי עצמי יום אחד לא מכבר "עירום ועריה" מול המראה. "קול באשה ערווה", טענו כלפי חז"ל. ואני הרי לפני ציבור שלם עומדת לשאת קולי בנאום... מוטב, אם כך, שאכסה אף יותר מטפחיים, פן תתגלה ערוותי ברבים: נקבה ולא אדם! תחרה לא אחגור למתני. "נשיי זה טפשי". בכסות של "אדם" רציני אתעטף. בגד מחויט. מכנסי גברדין ומיקטורן – בגד בעל סבר "רציני" או... שמא... בעצם... גברי? גם הראי סבר כך. פמיניסטית בשיריון אבירים שכזה – אין ספק שאינה אלא "גבר", ואיה האשה?

באבירותו כי רבה פינה המכנס מקומו לגברת חצאית. וכך הייתי ל"אשה" בפלג גופי התחתון ול"אדם" מכובד בפלג גופי העליון. גרסא מודרנית של בתולת הים. אך, שומו שמיים, "גיברת מקונדרת" ניבטה אלי מן הראי. שוב חטא לא יסולח. "גנדרנית היא ריקנית", פסק הראי. פשטתי את הגלימה עם הכלימה, ולרגע השתעשעתי במחשבה להתהדר ב"בגדי־מלכות" – ב"בגדי המלך החדשים" חשקה נפשי. אך להופיע בפומבי כליידי גודייבא חסר לי בכל זאת הסוס...

אז מתניים שינסתי, את העולם לעזאזל שילחתי, ולחטא של שעטנז ברוב הנאה התמכרתי: חולצה לבנה, סגולה לבתולין, עם מלמלות ותחרים, סגולה לנשיות, רכוסה עד סנטר, סגולה לצניעות, תחבתי לתוך ג'ינס – סגולה ל"זריקות". לזאת הוספתי נעלי "שפיץ" עם עקב דקיק, סגולה לשברירויות, ומעל לכל, המקטורן – אות ל"אדם" שחפצים ביקרו. מזוינת באלה חשבתי ש"אבלבל את האויב". אני כשלעצמי ידעתי שבעצם נשארתי "אותה הגברת, למרות שינויי האדרת". אשרי וטוב לי.

מה הם אומרים עלינו

פיתגורס
"קיים עקרון טוב שיצר סדר, אור וגברים ועק־רון רע שיצר תוהו ובוהו, חשכה ונשים".

◆

מרטין לותר
"אלוהים ברא את אדם אדון לכל חי, אולם חוה קלקלה הכל".

◆

לורד צ'סטרפילד
"נשים הן רק ילדים גדולים, אל תתיעץ איתן ולעולם אל תבטח בהן".

◆

עמנואל קאנט
"כל החשיבה המופשטת והידע היבש חייב להשאר במוחו המוצק של הגבר...
...מסיבה זו נשים לעולם לא תלמדנה גיאומטריה".

◆

הקיסר ווילהלם השני
"לנשים אין שום עיסוק אחר אלא ארבעה K Kinder, Kirche, Küche, Kleider".
(ילדים, כנסיה, מטבח, שמ־לות).

◆

טולסטוי
"האשה היא בדרך כלל כה רעה, עד שאין כמעט הבדל בין אשה טובה לרעה".

◆

פתגם גרמני
"ישנן שתי נשים טובות בעולם: האחת אינה בחיים, והשניה אינה בנמצא".

◆

פתגם יהודי
"אשה יפה, כצי־פור יפה, מוכרחים להחזיק בכלוב".

◆

ויליאם שיקספיר
שתי נשים ביחד יוצרות אויר קר".

מִיקְרוֹקוֹסְמוֹס

מאת
יעל פיילר

מָה הַשָּׁעָה בִּירוּשָׁלַיִם עַכְשָׁו
בִּירוּשָׁלַיִם אוֹכְלִים אֲרוּחַת בֹּקֶר עַכְשָׁו
וְאוּלַי יְלָדִים מְטַפְּסִים לַמִּטָּה
וּמוֹשְׁכִים בְּשַׂעֲרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא
אִמָּא עֲצוּבָה
וְאוּלַי לֹא
אִמָּא אוּלַי מְטַגֶּנֶת חֲבִיתָה
וְאוּלַי שׁוֹתָה כּוֹסִית
אוֹ מְעַשֶּׁנֶת סִיגַרְיָה וּמַבִּיטָה בַּחַלּוֹן.

אַבָּא מִתְקַלֵּחַ
אַבָּא שָׁר בַּמִּקְלַחַת
אַבָּא מְגָרֵשׁ מַחְשָׁבוֹת לֹא טוֹבוֹת
אֶת הַמַּזְכָּרוֹת הַלֹּא טוֹבוֹת רִסֵּס מִזְמָן
בְּדִי.דִי.טִי

אַבָּא מִתְבַּדֵּחַ עִם אִמָּא
בְּצוּרָה מְאֹד מְקוֹרִית
הִיא אוֹהֶבֶת אֶת הַצּוּרָה הַזֹּאת הַמְּקוֹרִית
שֶׁלּוֹ
לְהִתְבַּדֵּחַ אִתָּהּ
הוּא מִסְתַּכֵּל בָּהּ וּמְמַלְמֵל מַשֶּׁהוּ שֶׁנּוֹתֵן לָהּ
לְהַרְגִּישׁ שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ
וְאוּלַי הוּא בֶּאֱמֶת רוֹאֶה אוֹתָהּ
הוּא לֹא אִלֵּם אַבָּא
הוּא גַּם לֹא מְגַמְגֵּם
זוֹ פָּשׁוּט צוּרָה כָּזֹאת מְאֹד מְיֻחֶדֶת שֶׁלּוֹ
לְהִתְבַּטֵּא.
יֵשׁ אֲנָשִׁים כָּאֵלֶּה בַּמֵּאָה הָעֶשְׂרִים.

אַבָּא גָּבוֹהַּ וְיָפֶה
וְיֵשׁ לוֹ כֹּחַ.
שׁוּם דָּבָר לֹא מַפְרִיעַ לְאַבָּא לָלֶכֶת קָדִימָה
וְכַנְפוֹת הַמְּעִיל שֶׁלּוֹ מִתְבַּדְּרוֹת בָּרוּחַ.

״ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי״

מאת אמירה גלבלום

כאשר בן־שבט בגיניאה־החדשה מצא את אשתו שוכבת על שמיכתו בזמן הווסת, גירש אותה. כאשר המשיך לחוש בהשפעתה השלילית – הרגה בגרזן. זו היתה התנהגות מקובלת, המבוססת על אמונה מרכזית בתרבותו: כל מגע של הגברים עם דם הווסת, או אפילו עם אישה בתקופת הווסת עלול לפגוע בחיוניותו, לשלול את שכלו ובהדרגה להביא למותו.

דיני ה״טוהרה״ שבדת היהודית אוסרים על הגבר כל מגע אם אישה בזמן הווסת, ורק אחרי שהיא עוברת ״טיהור״ במקווה מותרת היא שוב במגע עם גבר.

אסוציאטיבית מתקשרת המילה ״ווסת״ ל״טאבו״, וחוקרים משערים כיום שמקור המילה ״טאבו״ במילה הפולינזית TUPUA, שמשמעותה – ווסת. הטאבו לגבי וסת הינו תופעה כמעט אוניברסאלית. ההנחה היא שהוא נובע מפחד פרימיטיבי מדם, או, לדעת הפרויידיאנים, מקנאת הגבר בכוח הפריון של האישה.

בימינו ״מבלה״ כל אישה כשבע משנות חייה בממוצע עם וסת.

כיום, בעידן המודרני והמתקדם כל כך, העידן שמעבר לאמונות תפלות ופחדים פרימיטיביים, עדיין מעורר השם ״וסת״ תחושות הנעות בין סלידה וגועל, לבין פחד והרבה בורות. עדיין יש ילדות שמעולם לא סופר להן מה עומד בפניהן, ועם שטף הדם הראשון בגיל העשרה הן משוכנעות, שהן עומדות למות...

ומהי הווסת? כאשר רמת הורמון האסטרוגן בגוף יורדת ניתנת פקודה מהמוח לבלוטת יותרת המוח לשחרר את ההורמון לשחלה. תהליך זה מעורר כעשרים מתוך אלפי הביציות הלא־בשלות שבשחלה. הן משחררות אסטרוגן למחזור הדם. כשעולה רמת האסטרוגן לרמה מסויימת, מבשילה ביצית אחת (14 יום לפני זרימת דם הווסת) ומותירה בשחלה ״צלקת״, ההופכת לבלוטה המכילה פרוגסטרון, המעבה את קרום הרחם בחומר מזין, בו תוכל הביצית המופרית להישתל ולהתפתח לעובר. אם אין הפריה והשתלת ביצית, ייפסק ייצור ההורמונים, והקרום יופרש בצורת דם הווסת.

השאלה המעניינת אותנו היא ההתייחסות החברתית לווסת, התייחסות שעברה גילגולים שונים. אין זה מקרה בודד. במחלת הנפילה, למשל, ראו בתחילה עניין דתי, אח״כ עניין פסיכולוגי, ולבסוף מצאו את הגורמים הפיסיולוגיים. בתופעת הווסת משתמשים תכופות כדי להוכיח את נחיתותה הפיסית של האישה, כשלשלת הכובלת אותה למצבה הביולוגי.

ד״ר ג׳ודיאן דנסן תיארה את גלגולי ההתייחסות לווסת, מנקודת מבטה האישית: ״סבתי קראה לווסת ׳הברכה׳, שכן הופעתה סימנה לה שהיא אינה בהריון; אימי התייחסה לווסת כאל ה׳קללה׳, מכיוון שבימיה כבר היה לנשים פיקוח על הילודה, והווסת נתפסה כאי־נוחות והכבדה על פעילות הקריירה שלה. אני השתמשתי בלשון ׳נקייה׳ – ׳התקופה׳ (period) קראתי לה, שכן העידן המודרני הפך את הווסת לנוח, אך עדיין לא לתופעה ברת איזכור והזכרה בחברה; בתי אומרת בפשטות ׳וסת׳, ללא מבוכה או בושה... ואנו כולנו התקדמנו מאותם זמנים, שבהם נצרכנו לטכס טבילה שטיהרנו מ׳טומאה׳, על מנת שנוכל להתפלל לאלוהינו או לבשל לבעלינו, והגענו לעידן העכשווי, בו אנו חוזות בפרסומות לטמפונים הקוראות לנו ׳להישאר חופשיות׳״. זה מבט אופטימי מעט, אך מעבר לגילגולי ההתייחסות לווסת הוא מרמז גם על כמה מן הפחים הטמונים בהתייחסות זו לנשים.

החברה המערבית המודרנית, והפמיניסטיות בתוכה, טרחו להפריך את תפיסת ה׳קללה׳ בוסת, תפיסה הדנה במוגבלות תיפקודה של האישה, ההופכת אותה לדוחה ומהווה הוכחה ניצחת לנחיתותה הביולוגית. גם אם אין זו ברכה, הרי שלפחות אין בווסת דבר המגביל את האישה המודרנית (ראו פרסומות לטמפונים).

ברוב שקדנותן להוכיח שאין הווסת סיבה להגבלת האישה, התעלמו הפמיניסטיות מהעובדה, שיש נשים שבאמת סובלות מכאבים ומבעיות פיסיולוגיות, ונפלו ל״פח הפסיכולוגי״. אם קודם נטען שמבחינה ביולוגית־פיסית האישה מוגבלת בגלל הווסת, הרי עתה חגגו הפסיכולוגים: כאבי הווסת אינם ממשיים, טענו, אלא הם ביטוי פסיכוסומטי־היסטרי. כך, למשל, כתבה קארן הורני: ״כאבי הווסת הם ביטוי להתכחשות הבלתי־מודעת של האישה לרצונה בילד״. מאז נוסף מיגוון רחב של הסברים פסיכולוגיים ל״כאבים״: תסביך אדיפוס, בעיות בחיי הנישואין, התכחשות למיניות ועוד ועוד. פסיכולוגים מודרניים יותר ראו בתופעות המתח שלפני הווסת (– PMT Premenstrual Tension) ובכאבי הווסת ביטוי לבעיה חברתית־תרבותית: החברה מצפה שבזמן הווסת האישה תהייה מוגבלת, פחות מושכת וכו׳. הציפייה כה מושרשת, שכל שינוי פיסיולוגי, כגון עלייה קלה במשקל, מנופח, מוגזם ומיוחס לווסת.

וכך ״הוקרבו״ אותן הנשים, הסובלות פיסית באופן ממשי, על מזבח ה״אישה היכולה וחופשייה תמיד״. היתה זו, אם כן, תפנית חיובית כאשר החלו לאחרונה חוקרים (ובמיוחד חוקרות) לחפש את הסיבות הפסיולוגיות למתחים ולכאבים הקשורים במחזור הווסת, לראות בהם כאב ממשי ולחפש להם הקלה ופתרון.

דר׳ קתרינה דלטון פתחה מרפאה מיוחדת לטיפול במתח שלפני הווסת בלונדון, והסבירה שהסימפטומים של ה־PMT נגרמים בשל חוסר בהורמון הפרוגסטרון בשלב האחרון של המחזור. חוסר זה גורם למצבי רוח דכאוניים, להתקפי אלימות, לנטייה להתאבדות וכו׳. דלטון מסתמכת על נתונים סטטיסטיים המראים, שבין הנשים המאושפזות בחדרי־מיון, המנסות להתאבד, המעורבות בתאונות קטלניות וכו׳, גבוה (יחסית) מספר הנשים הנמצאות לפני הווסת. במרפאה שלה הטיפול הניתן הוא זריקות הורמון פרוגסטרון טבעי. המחקר והעדות של דלטון שימשו לאחרונה כראיות במשפט רצח והביאו לשחרור המואשמת ברצח (בתנאי שתישאר תחת טיפול במרפאת דר׳ דלטון).

היו נשים שאולי שמחו שבית המשפט הכיר בבעיה פיסית זו. אך כפמיניסטיות, מעמידה אותנו דלטון בפני בעיה, והכרת בית המשפט ב־PMT כסיבה מקלה עד כדי שחרור מאשמת רצח, הינה חרב־פיפיות: דלטון היא רופאה המתייחסת ברצינות וחוקרת את מחזור הווסת,

המשך בעמ׳ 38

וסת ״בסתר״

מחקר שערכה לאחרונה חברת טמפקס בארה״ב בקש לבדוק את יחסם של גברים ונשים כלפי נשים הנמצאות בתקופת המחזור שלהן. למעלה מ־1000 נשים וגברים (בגילאים 14 ומעלה) השתתפו בסקר; להלן תוצאותיו:

64% מהנשאלים סברו, שעל הנשים לנקוט צעדים מיוחדים במקומות עבודתן, על מנת להסתיר את עובדת היותן בזמן מחזור.

36% חושבים, שעל הנשים להמשיך במאמציהן להסתיר את העובדה גם בבתיהן הן, אפילו מבני משפחתן.

בנוסף, 5% מן הנשים ו־12% מן הגברים סברו, שאל לנשים בזמן המחזור לבוא במגע חברתי מכל סוג שהוא; עליהן להתרחק מאנשים...

תועבת המילים

פרק מתוך רומן בכתובים

מאת בלה דורון–לאסק

אורנה הרחיקה מעליה את ניירות הרומן. היום שמחה עד מאד שכבר נסתיימה מכסת הכתיבה שקבעה לעצמה. כותבת היתה אודות דורה העקרה, יצור מיתולוגי שחציו היה וחציו לא היה, ושוב העיקה הכתיבה עד מאד. דברים תמוהים ארעו בשעת הכתיבה. לפתע היתה הגבורה מהרהרת מחשבות שאורנה לא זיהתה כשלה. או שארועים מסויימים היו מתרחשים אצל גבורתה שהיא זיהתה במעומעם כשייכים לתקופות מאוחרות ומוקדמות בחייה. אורנה חייכה לרגע אל המחשבה שהנה היא היא, שונאת הבישולים, יוצרת בהכרה חלקית מין סלטים שכאלה.

עתה היתה מהרהרת במלים, אותן מלים שאין אוהבים לשמוע מפי נשים, ושאף היא וחברותיה נמנעו מלהשתמש בהן. ווסת היתה אחת מהן. היתה למלה זו השפעה תמוהה עליה. בספרים נתקלה בה לרוב, אולם חברותיה השתמשו במלה "חרבון" ואף פעם לא כפי שהיא אלא בהטיה, "התחרבנתי". וגם למלה זו היו השלכות איומות, החורבן היה גנוז בכל צלילה של המלה, וגם הרמז לפעולת גוף שונה שהרי "לחרבן" משמעותו לפלוט צואה. וגם צואה היתה מלה רעה. לפעמים היתה תוהה מה היה קורה לו נבחרו מלים אחרות, בעלות אסוסיאציה נעימה, לשם תאור תופעות אנושיות אלו. הרי לא היה בכך רק ענינם של מלות־שבת ומלות־חול. היא אמרה לעצמה כי ווסת מקורה בפעולת הויסות של הגוף. "רגולז'" אמרה שלי פעם כששוחחו אודות מלה זו. לכאורה היה עליה להיות מלה נייטראלית, אלא שמעודה לא נעשתה לשכזו. היו מלים שכאילו נרקחו על ידי רופאים. וצלילן היה איום ונורא. לרגע ניסתה לבחור בשם אותו היתה מעניקה למחזור הנשיות של הנשים, אותה ווסת איומה. לו קראו לכך פרי־דם, עדיין היה נותר איום. דם אינו דבר מה עליז. כשהוא נע בעורקים ובוורידים אין מהרהרים בו, אלא שהוא נעשה לדם, אדום, ברגע שבו הוא פורץ החוצה, ואז אובדנו הוא אובדן של חיים. במלה פרי־דם היו כמובן אסוסיאציות אל פרידה, אל דם ואל פרי, אך עדיין לא היתה מלה זו מוצלחת כלל וכלל. היא נזכרה בקטע פרסומת לטמפונים עבור בנות הנעורים אותו שמעה תכופות ברדיו, ושעורר בה תחושה נעימה. מה בדיוק אמר התשדיר? "איך פרח מרגיש"? וסיפר על ניצן, ונלחש בקול רך ועדין של נערה המבשרת את בוא האביב. כן, אין תמה שמשדרי הפרסום ידעו את הגישה הנכונה אל הנושא. הם היו משוררי ההווה והעתיד.

היא ניסתה לדמות את שלי מבטאת משפט כמו "הורד שלי הגיע" ומיד צרם הצליל את מחשבותיה. גם זו לא היתה המצאה כה טובה. אורנה נזכרה לפתע בשפת הסתרים של אורה ושלה בחמישית, עת היו מדווחות זו לזו על "דודה שרה" שבאה לביקור, ולפעמים סתם "הדודה מירושלים".

בכל זאת יש למצוא מושג חדש שאליו תתלונה רק תחושות נעימות ומחשבות אודות יופי, שחה לעצמה ואחר תהתה, כיצד יכולות להתלוות מחשבות נעימות אל דבר מה שלעתים כרוך בכאב, שכרוך בטרחה, שמשום השנוי בהרכב ההורמונים בגוף מחריף את הרגישות, גורר לעתים תכופות מצבי־רוח, ושלאחרונה התבטא בגרימת כאבי ראש לגופה שלה. תוהה היתה האם תחוש אחרת אם תכנה את מחזורה החודשי בשם "אפרודיטה". מיד החלו דמויים חדשים לבצבץ בתודעתה: אפרודיטה עולה מן הרחצה – נערה צעירה עושה אמבטיה ומגלה להפתעתה שהחל המחזור החודשי שלה. אפרודיטה נולדת מן הצדף. זה היה דוקא דמוי לא רע, כאילו הרחם הנו מן צדף היולד מעת לעת אפרודיטות, שבעצם הינן ביציות בלתי מופרות מלוות בדם רב לשוטפן החוצה. לא ולא, גם שם כזה היה גרוע. עוד היתה מתלבטת בקור ואי־הרגישות של המונחים הטכניים של שפת המדע, שדמיונה בא לידי בטוי דוקא במתן שמות לתופעות שמתחום הפיסיקה, כמו "כח המשיכה", וברגע שקרבה לתחום הפיזיולוגיה האנושית איבדה את חמימותה – ומיד הבינה שהאשם אינו דוקא בשפה אלא במוחה שלה. עתה הרהרה אם כדאי היה לכנות את הווסת פשוט במלה "נזר". כתר לראשה השני של האשה, ואף מצביע על ההתנזרות הכרוכה בו. ואולי פשוט עדיף לכנות את פעולות הריקון של הגוף במספרים סידוריים כפי שמקובל בארצות הברית. מספר אחד יהיה השתנה, מספר שניים עשיית צואה, מספר שלוש מחיטת חוטם, מספר ארבע תהיינה תופעות הקשורות בפליטת גזים, שיהוק גיהוק והפחה. לרגע נזכרה כי מישהו כבר אמר לפניה שנוד הוא גרפס שתעה בדרך. מספר חמש יהיה כמובן בלעדי לנשים.

אורנה הירהרה כיצד נהג אביה ללגלג על הצברים והנאתם מבדיחות שעסקו בפעולת מעים. "אתם נותרתם בתקופה האנאלית שלכם" היה אבא אומר ומחליף קריצה עם אלן. קריצה זו היתה מביעה את הקביעה ששניהם, שבני אירופה הינם, אין להם חלק בכל זה. ובכל זאת היו המלים שגברים לא חפצו לשמוע מפי נשים. חרה, זיין, כוס. זוכרת היתה את הזעזוע שפקדה בטירונות, כשהבנות בביתן קיללו. והרי "כוס אמק" היתה הקללה השכיחה ביותר, מנותקת לחלוטין מן המשמעות שלה. בטוחה היתה כי אם תשאל את רותי החיפנית שפני ארנבת נחבאת אל הכלים לה, או את רונית שנמשיה כיסו את אפה ולחייה, הן תתחלחלנה עד מאד. דה־אינדיוידואליזציה של ביטויים. היה בזה דמיון מה אל תהליך הדה־הומניזציה בו מתיחס חיל אל אויבו, מדחיק את כל המשותף האנושי שעשוי להיות לשניהם ואינו רואה בו אדם כלל. זוכרת היתה את שעורי הפסיכולוגיה החברתית בהם נטלה חלק בשנה בה חזר אלן לבריטניה. כלומר, היניחה על דרך הקיסק, בטוי כמו "כוס אמק" חדל מלהביע את משמעותו "ערוות אמך", שכן בא לידי בטוי דוקא כשהשמיכה סרבה להתהדק אל המיטה, כשמסדר המפקד היה קרוב. שהרי למיטה אין אם, ואם אין לה אם לא יכולה להיות לזו ערוה כל שהיא. ואולי היה בכך דבר מה שכוון נגד חוקי השפה העברית שבה המיטה נקבה היתה – ואם נקבה אזי כמוה ככל אשה. בצבא כנראה חשו בחוש כי קיימת נחיתות נשית. גם למסדר המפקד הותירו את שמו, למרות שלאחר הקריאה "הקשב" היו נכנסות ארבע נשים לביתן המאורך, ואחת מהן היתה כמובן המפקדת, אך ודאי לא המפקד.

אורנה עוד המשיכה בהתפתלויותיה סביב המלים, התפתלויות שלא היו קשורות לשעורי הדקדוק בגימנסיה, אלא רק לאסוסיאציות שלה. לרגע נזכרה בשמו של פרח "אדמונית החורש", וגמרה בדעתה כי שם כזה ודאי עדיף על ווסת. מיד החלה לחבר משפטים בהם היא מספרת לרונה כי אדמונית החורש פרחה בגנה היום. לא ודאי לא תספר על כך לבתה, משום שכלפי רונה הרי היא מנסה להעלים את אותות נשיותה. היום יום פריחת האדמונית תאמר ודאי אל שלי, כשזו תטלפן שוב. אחר תהתה כמה זמן יקח עד שגם שם כזה יעלה ריח רע, ששום בושם שבעולם, ואף לא רחצה באמבט חלב אתונות, יוכלו להעלימו.

העולם הנשי:
פרספקטיבה כוללת

תרגמה מאנגלית: אפרת צאלון

זכות גדולה היא לי לשאת את נאום הפתיחה בועידה חשובה זו. זוהי שעת הכושר עבורנו להרחיב את אופקינו כדי להגיע לראייה כוללת יותר. אם עד לפני זמן לא רב ראתה החברה המערבית את אפריקה כ"יבשת השחורה" ואת המזרח הרחוק כ"ארץ תעלומה", הרי כיום הבנת עולם הנשים בכל מקום בו הן חיות נמצאת בעדיפות עליונה – עלינו לבנות יידע שאבני היסוד שלו יהיו כדוגמת המחקרים שיוצגו בועידה זו. אין בכוונתי לפתח תיאוריה של "האשה כקורבן" או של "הגאולה החברתית הנשית" או של נצחון "העולם הנשי" על "העולם הגברי". הנושא שלי הוא אינטלקטואלי בעיקרו: תביעה לבחון מחדש את מאגר היידע האנושי, ולכלול בו גם את העולם הנשי. אני סבורה שהעולם הגברי מעוניין בפיתוחם של המדעים השונים ככל שניתן, ואם אין הוא מגלה נכונות לקבל את הביקורת המשתמעת מדברי, אין זה בשל עויינותו, אלא מפני שאין הוא משוכנע בהם. אולם לפני שאמשיך, ברצוני להעיר מספר הערות סמאנטיות. ראשית, ביחס למונח "בינלאומי" עצמו, המופיע גם בכותרת הכנס הזה.

כמה הערות סמאנטיות

המונח "בינלאומי" מעורר קושי מסויים שכן הוא מגביל מדי, ואינו מקיף את העולם הנשי במלואו. ישנן נשים שאינן שייכות ל"לאומים" אלא לשבטים[1] או לשמורות, או למושבות (למעשה – אם גם לא באופן רשמי), או למנדאט, או למשטר חסות, או למחנות או למובלעות טריטוריאליות מסוג זה או אחר. כך שכל מחשבה על העולם הנשי במושגים "בינלאומיים" תהיה לוקה בחסר. ברצוני להביע רגשות ההערכה לאותן עשרות מליוני נשים, שאין להן כל ייצוג כאן בינינו, לכל הנשים שאינן בצמרת, מחוסרות ההשכלה, הנאבקות והסובלות – באשר הן. אני רוצה להבהיר שגם הן מהוות חלק מהעולם הנשי ושאני מודעות היטב לקיומן.

אליזה בולדינג, שעשתה את עבודת התשתית האינטלקטואלית הראשונה בתחום זה, מדברת על העולם הנשי הכלל־עולמי. ואמנם, במושגי העולם הנשי בתקופתנו נראה המונח "כלל עולמי" הרבה יותר מתאים מאשר "בינלאומי". חקירת מימדיו העצומים של העולם הנשי הכלל־עולמי היא משימה שעוד תעסיק הרבה מוחות בשנים הבאות. הכנס שלנו הוא חלק מאותה משימה.

הרצאתה של ג'סי ברנרד בכנס הבינלאומי בנושא האשה

הערה סמאנטית נוספת נוגעת לכותרת של ועידה זו – העולם הנשי. רבים יראו בוודאי את הרעיון של קיום שני עולמות נפרדים, גברי ונשי – כמוזר או בלתי מקובל. אנחנו רגילים לדבר על העולם המוסלמי, העולם הנוצרי, עולם העסקים, עולם התיאטרון או עולם המוסיקה. אנחנו גם מכירים את המושג "העולם השלישי" כמציין את הארצות המתפתחות, אם כי ישנה אי וודאות לגבי הארצות המשתייכות אליו. הכינוי "העולם השלישי" רומז על קיומם של הראשון והשני: העולם הקפיטליסטי והעולם הקומוניסטי. עתה מציעה אליזה בולדינג הבחנה דקה יותר. היא מוסיפה עולם רביעי, עולם "העוני הנואש" ועולם חמישי סמוי מן העין – "עולם הנשים" שהוא אותה "מערכת מיוחדת של רווחים בכל חברה שבה ממלאות הנשים תפקידים יצרניים."

והיא מוסיפה: העולם הנשי סמוי מן העין, מניינו אינו ידוע, ואין הוא מקבל סיוע כלשהו, הוא קיים בכל יבשת, במשקים המשפחתיים ובגינות הירק, בגני הילדים ובמטבחים... הוא שולח שלוחות לעבר העבודות השוליות עם המשכורות העלובות – בעסקים, בתעשייה ובמקצועות השירותים. בחלקים הכפריים והלא־מתועשים של אותו עולם חמישי, הנשים יולדות תינוקות, מייצרות חלב להניק אותם, מגדלות מזון ומעבדות אותו, מספקות מים ודלק, מכינות מוצרים שונים, בונות בתים, סוללות ומתקנות כבישים, ומשמשות כאותן בהמות משא העוברות בדרכים ויושבות בשווקים למכור את תוצרתן.

אם ההתנצחות וחלוקת התפקידים מאפיינת את שני העולמות, הגברי והנשי, הרי לידת הילדים, וברוב המקרים גם גידולם, היא נחלתה הבלעדית של האשה. אם אנסה להתעמק בכל הסיבות והתוצאות של חלוקת התפקידים וההתמחויות התפקידיות, יקצר המצע מהשתרע, אולם כדאי לציין שמסתמנת הופעתן של שתי מערכות תרבותיות מורכבות אוניברסאליות, שאחת מאפיינת את העולם הגברי, והאחרת – את העולם הנשי. כדאי גם להעיר שידוע מעט על התרבות הנשית. עובדה זו מובילה אותנו לדיון בנושא העיקרי של הרצאה זו, אל מה שנקרא "בראי המין" – נטייתו של היידע האנושי לכיוון תפיסת העולם הגברית או, מגמגמתיות גברית בידע האנושי.

"ההכרה שתפיסת העולם הגברית שולטת במחשבה האנושית היא הצעד הראשון להגברת המודעות, והיא אמנם אחד ההישגים המשמעותיים ביותר של ההשכלה הנשית בעשור האחרון."

מגמתיות גברית בידע האנושי

נראה שאין כלל צורך להוכיח את הקביעה שלמעשה רוב היידע האנושי הוא תוצר של העולם הגברי, כלומר, הוא עוסק בנושאים המהווים אתגר לגברים והוא מנסה לענות על השאלות המטרידות אותם – מנקודת ראותם. קביעה זו אינה באה לגרוע מגדולת הישגי הידע האנושי, אלא רק לציין שהקריטריונים שלו אינם הולמים. כך למשל הוא סובל מחוסר רציני של ידע לגבי העולם הנשי. ואפילו כאשר הוא דן בנשים, הוא עושה זאת מתוך התייחסות לגברים: הקשר של הנשים לגברים, או העמדה והסטאטוס של הנשים **בעולם הגברי**. ואף כי העולם הנשי צבר מידה גדולה של יידע בלתי פורמלי, מיומנות ונסיון, היידע הפורמלי שהועבר לנשים היה תמיד ברוח התפיסה הגברית. העולם הנשי היה למעשה סמוי מכל הבחינות.

רק לאחרונה התחיל המחקר הנשי לאזן את התמונה למלא חלק מחוסר היידע הנוגע לעולם הנשי. אין זו משימה קלה מכיוון שרוב החוקרים, גברים כנשים קיבלו את השכלתם על ידי גברים ומידי גברים ולכן קשה אפילו לקבל מושג על העולם הנשי, ולהכיר בתקֻפותה הזהה – לא בהכרח העדיפה – של הפרספקטיבה הנשית. ההכרה שתפיסת העולם הגברית שולטת במחשבה האנושית היא הצעד הראשון להגברת המודעות, והיא אמנם אחד מההישגים המשמעותיים ביותר של ההשכלה הנשית בעשור האחרון. הכרה זו היא שאיפשרה לקרוא תגר על ההגמוניה הגברית על המחשבה הנשית, ששררה תקופה כה ארוכה. עדיין אין זה קל לחשוב במושגים של מהות סוציולוגית ששמה "העולם הנשי". אנחנו רגילות לראות את עצמנו במסגרת עולם גברי כסתם "...ואחרים" – אם להשתמש באבחנתה הרגישה של סימון דה בובאר – עד שקשה לנו לחשוב שהעולם הנשי ראוי לקיום בזכות עצמו. אולם קיומה של יישות כזאת אינו מוטל עוד בספק, יותר ויותר נשים שואלות את עצמן לנוכח הכרזות הגברים: האם זה גורלנו? האם זה הבטוי של הנסיון שלנו? אני מאמינה שעצמאות המחשבה, חירות אינטלקטואלית, היא אחד מהצעדים הראשונים לקראת שחרור כלשהו.

אנחנו עדיין רק מתחילים לתהות על מורכבות העולם הנשי, אבל כל המדעים – חקר היונקים, אנטרופולוגיה, היסטוריה, כלכלה, מדעי המדינה, פסיכולוגיה, סוציולוגיה, ביקורת הספרות ואפילו פילוסופיה ולמודי דת – עוסקים במלאכה מרתקת זו. כתוצאה מעבודתם, מצטיירים בבירור המבנה והתרבות של עולם זה. דוגמאות אחדות יבהירו זאת:

כל זמן שחוקרי היונקים היו ברובם גברים, התמונה שנתקבלה לגבי היונקים המפותחים – והשתמעויותיה האפשריות לגבי האדם – היתה של תוקפנות, טריטוריאליות, היארכיה וקונפליקט. עולמן של הנקבות הוזנח לחלוטין. אולם כאשר נכנסו הנשים לתמונה נתגלה מימד בלתי מוכר של המערכת החברתית המורכבת של נקבות היונקים.

החוקרות חיו בקרב היונקים שאותם חקרו, הכירו אותם אישית, נתנו להם שמות, התחקו על מבנה המשפחה שלהם וגילו לנו שיש עולם נשי פעלתני שבו הנקיבות עוזרות אחת לשניה בגידול הצאצאים ובהגנה עליהם. אם הזכר היה להוט מדי או הרגיז את התינוק הן חברו יחד והניסו אותו, עד שגם זכרים אחרים, שידם לא היתה במעל, היו נבהלים ונפוצים לכל עבר. (לנקסטר 1973). לאחרונה סכמה שרה הרדי מספר רב של מחקרים המתארים את עולם נקבות היונקים המפותחים ומצאה רב־גוניות מפתיעה בגודל היחסי, ביחסים, במידת השוויוניות או השעבוד גם בתוך העולם הזה וגם ביחס לעולם הזכרים.

גם האנטרופולוגיות שקדו על על תקון התפיסה המגמתית הגברית, הן הצביעו על חד־צדדיותם של מחקרי השדה שנערכו בחברות טרום־ידיעת קרוא וכתוב. מכיוון שאנתרופולוגים־גברים לא יצרו מגע עם הנשים בחברות שחקרו, היו דוחיהם חלקיים ולעתים מוטעים. האנתרופולוגיות לעומת זאת סיפקו שפע של נתונים על העולם הנשי בחברות הטכנולוגיה הפשוטה ברחבי העולם, והראו שקיים ביניהן מגוון רחב.

וכך גם בשאר תחומי המחקר. כפי שציין כבר קרופוטקין, בחקר ההיסטוריה הובילה התפיסה המגמתית הגברית להתמקדות במלחמות, עליית ונפילת אימפריות ואומות, שנויי גבול, ממשלות, תעשייה וכד' בלווי הצצות חטופות בלבד על הנעשה בעולם הנשי. מכיוון שהכלכלה והפוליטיקה היו בעיקר נחלתם של הגברים, היתה זו ההיסטוריה שלהם ששימשה נושא למחקר. הסטוריוניות הצליחו להבליט את העולם הנשי על ידי חיטוט בארכיונים בחיפוש אחר מיסמכים ועדויות שנשתרשו או שהתעלמו מקיומם. הן הציגו לנו והכירו בפנינו את ההסטוריה של העולם הנשי, האירו את הבנתנו ביחס לעבר הקרוב והרחוק והדגישו את המגמות והתנועות שהוזנחו על ידי ההסטוריונים בעלי תפיסת העולם הגברית. באותו אופן, בשטח הכלכלה הכניסו החוקרות לתוך המודלים הכלכליים נתונים של תחומים רלבאנטיים שלא באו לידי בטוי, ואילצו אותם להכיר בתרומה הכלכלית של עבודת משק הבית, ובליקויים הקיימים במושגים כגון התוצר הלאומי הגולמי. מדעי המדינה נקראו גם הם לתת ביטוי לחלקו של עולם הנשים בפוליטיקה כדי להסביר את העדר הכח בעולם הנשי, באמצעות מה שמק'קורמק מכנה "שתי תרבויות פוליטיות".

מספר רב של מחקרים פסיכולוגיים שנערכו על ידי נשים שינה את הסטיריאוטיפ של פסיכולוגיית הנשיות שהציגה את האשה מנקודת ראות גברית. הגישה המסורתית לחקר הבדלי המינים אינה מתקבלת עוד ללא בקורת. סוציולוגים מצאו שהכללות הנוגעות לעולם הגברי אינן מתאימות בהכרח באותה מדה גם לעולם הנשי. הם משתמשים בכלי מחקר מתוחכמים שנתוניהם מספקים להם מקור לא אכזב של גילויים לגבי העולם הנשי.

בנקודה זו אני רוצה לסטות לרגע מהנושא כדי להבחין בין הגישה הפסיכולוגית לחקר הבדלי המינים לבין הגישה הסוציולוגית לחקר העולם הנשי. "עולם" הוא מהות סוציולוגית ועל כן יש שינוי בין "חקירת העולם הנשי" לבין

---

1 דר"ח שנתפרסם לאחרונה בניוזוויק (12 באוקטובר 1981) מוסר אומדן של 200 מיליון בני שבטים – ציידים ומלקטים – המהווים את "קבוצות המיעוטים הגדולות ביותר שקיומן נתון בסכנה". פירושו של דבר שבערך 100 מליון נשים צפויות לסכנת הכחדה. אשה שבטית אחת מבטונגה אמרה כי "כל שנה היא מאבק לחיים".

"חקר הבדלי המינים". עולם – הוא מערכת בעלת דמוגרפיה, סטטוס, מעמדות, קבוצות ותרבות משלה, הכוללת שפה, טכנולוגיה אסתטיקה ואוסף נורמות, עמדות, אמונות וציפיות. ניתן לסכם בקווים כלליים כי הפסיכולוג בוחן את התנהגות הפרטים והסוציולוג – את הסביבה שמעצבת את התנהגותם ומשמשת להם רקע. לפסיכולוגים יש הסטוריית מחקר ארוכה יותר; אנחנו הסוציולוגים רק מתחילים לראות את העולם הנשי כמהות נפרדת בעלת אופי ודרך פעולה משלה. בבקורת הספרות ובתולדות האמנות נכרת השפעת הפרספקטיבה הגברית באמצעות הקריטריונים לשיפוט יצירות ספרותיות ואומנותיות. סטודנטיות לתקשורת המונים מצביעות על השתלטות הטעם הגברי בטלביזיה ובקולנוע. בקצרה, כל תחומי הלימוד הקשורים באחת מהתנועות החשובות בנות זמננו, מנסים לתקן את התפיסה הגברית המגמתית, להאיר צדדים רבים יותר של העולם הנשי.

התפיסה האינטלקטואלית שהחלה בעולם המחקר, התפשטה גם לתחומים לא־אקדמיים. תשומת הלב התמקדה לא רק בהשפעת הפרספקטיבה הגברית על המחקר, אלא גם על המדיניות, בעיקר כלפי הנשים. מכיוון שהמודלים הכלכליים לא כללו את העבודה שלא־בשכר של עקרת הבית, אין היא מתבטאת בתוצר הלאומי הגלמי; עקרות הבית אינן נחשבות חלק מכוח העבודה. מכיוון שמודלים סוציולוגיים ראו את מקומה של האשה בבית – התייחסו אל הנשים העובדות כאל בעלות הכנסה שולית. ומכיוון שהנשים נחשבו כזקוקות לזכויות מיוחדות – הן קבלו הגנה תחיקתית שברבות הימים מנעה מהן לעסוק בעבודות יותר רווחיות, וכך הלאה. ועכשיו יש לתפיסה מגמתית זו השפעה מזיקה על העולם הנשי גם בתכניות פיתוח.

תוצאות התפיסה המגמתית על תוכניות פיתוח בעולם השלישי

בעניין זה אני מצטרפת לברברה רוג'רס המבהירה שאין היא דנה במניעי האפלייה אלא בתוצאותיה והשלכותיה על העולם הנשי. בעולם השלישי אין כל רמז לאפלייה מכוונת מצד כל 'מומחי' סוכנויות הסיוע, ונציגי הממשל המקומי והארצי בדרגי קבלת ההחלטות, במפקדות, ובשטח – למעשה כל אלה שקובעים את הניסוח, והעיצוב של מדיניות הפיתוח, והפעלת התוכניות והפרוייקטים. הבעיה היא שפשוט, כולם גברים! הנשים המקצועיות הבודדות נמצאות בדרגים הנמוכים.

צורת המחשבה הגברית של אנשי המקצועות החופשיים על "מין ומינים, חלוקת העבודה, תפקידי האשה והגבר בגידול הילדים, ותפקידיה הביתיים של האשה" מבוססת על התפיסה השוביניסטית הגברית של התרבות המערבית. הם חושבים שמקומה ה'טבעי' של האשה הוא בבית, ויש לה מערכת חובות מוגדרות אוניברסאליות המבוססות על ההבדלים הביולוגיים בין המינים" (רוג'רס). חיי האשה מוגדרים על־ידי לידה וגידול ילדים. הגבר הוא ראש המשפחה הטבעי, ולכן אליו צריכות להיות מכוונות תכניות הפיתוח.

אסתר בוסראפ עמדה על תופעות אלה כבר ב־1970. "למעשה כל האירופאים היו שותפים לדיעה שהגברים עולים על הנשים בחקלאות, ולפיכך יש לטפח חקלאות גברית במקום נשית. ולכן היו אלה הגברים שלמדו את השיטות הטכנולוגיות החדישות בעוד שלנשים הניחו להמשיך לעבד בשיטות הידניות.

כך העמיק הפער בין המינים, והיו אלה המתיישבים האירופאים, בתחילה כפקידי מינהל קולוניאליים – ולאחר מכן כיועצים טכניים, שגרמו להרעת מעמד האשה בחקלאות בארצות המתפתחות.

אך גם בוסראפ לא היתה הראשונה שהתריעה על מישגים הנובעים מייבוא הדעות הקדומות הגבריות האירופאיות. היא מציינת שכבר ב־1952, 1960 ו־1961 היו שהתריעו נגד הגבלת שיטות העיבוד המודרניות לגברים בלבד.

רעיון ה"כלכלה הכפולה" משאיר בידי הנשים את "כלכלת הקיום" – סיפוק צרכי הקיום הבסיסיים בעוד שהגברים מקבלים את "כלכלת העודף" – עיבוד לשם רווחים. הבדלי היצרנויות בין שני המינים הביאו להבדלי סטאטוס.

אלא שלא רק האפלייה הטכנולוגית הגבירה את הפער בין העולם הגברי והנשי, כי אם גם דפוסי הבעלות על האדמה. פקידי המינהל האירופאיים שהתנגדו ל"מעמדן המיוחד של הנשים האפריקאיות" הכניסו תיקונים בזכות הבעלות על אדמות. בקונגו איפשרו הבלגים לנשים לעבד את האדמה, ואילו בשאר מדינות אפריקה נושלו הנשים "על ידי תקונים במתכונות אירופאית־גברית מהזכות על האדמה, והיא נמסרה לבעליהן, אם כי קודם לכן נהגו הנשים לעבד אותה בעצמן." בשמורת ביקיטה אשר בזימבבוואי (אז רודזיה) ב־1957 הוקצתה אדמה לגברים ולאלמנות, אך לא לנשים נשואות. בוסראפ מציינת ארועים דומים גם בדרום אפריקה ודרום מזרח אסיה.

הנשים לא קיבלו את הצעדים המפלים האלה ללא מחאה. הן רצו להחזיר לעצמן את הזכויות על האדמה שהיו להן בחברה המסורתית" אולם המינהל הגברי הקשוח לא וויתר.

למרות אזהרות בוסראפ, נתקלה רוג'רס במצב דומה ביותר, עשר שנים לאחר מכן. "סקר של ספרים חדשים בנושאי פיתוח מגלה כי פרט ל'מדריך של ספרים המתמחים בנשים'... מצטיינים מחקרי הפיתוח בנטייה גברית מובהקת. כאשר גברים פירושו "אנשים"... למעשה, המצב אפילו החמיר, אולי משום ההסתמכות על שיטות כמותיות המציגות תמונה 'אובייקטיבית' של התפתחות כלכלית. והדבר נכון גם לגבי הספרות הקיימת בנושאי תכנון.

הטיפול בנשים בתכניות הפיתוח

הנסיון שנצטבר בתכניות הפיתוח בעולם השלישי סיפק שפע של נתונים באשר לדרכים להתגבר על התפיסה הגברית־מגמתית. כאשר העולם הנשי נעשה פתאום גלוי לעין והמחשבה עליו ועל יחסיו עם העולם הגברי הופכת חיונית, מתעורר סוג של בעיות המקבלות אופי של בחירה בין פרוייקטים מיוחדים לנשים לבין פרוייקטים כלליים הכוללים, או שאינם כוללים (במפורש או במרומז) נשים. הפרוייקטים סווגו לפי מדיניות הפיתוח שלהם על רצף הכולל:

"בעייתה הרצינית של האסטראטגיה הבדלנית היתה קונפליקט הנאמנויות שהיא יצרה בארה"ב כמו בעיית הנשים השחורות הנקרעות בין נאמנות למינן לבין נאמנות לגזען."

1. פרוייקטים המיועדים רק לנשים.
2. פרוייקטים כלליים עם מרכיב נשי ברור.
3. פרוייקטים כלליים עם או ללא נשים.
4. פרוייקטים כלליים ללא מרכיב נשי ברור.
5. פרוייקטים המיועדים רק לגברים.

סביב השאלה "אם הנשים מפיקות יותר תועלת מפרוייקטים מיוחדים לנשים או מתכניות כלליות נתגלתה מחלוקת חריפה. אם כי נסתבר שעל פי רוב הפרוייקטים בהם נטלו הנשים חלק פעיל בתכנון, בהגוי ובהפעלה משכו והלהיבו יותר מאלה שבהם היו הן בגדר "מטרות" בפרוייקט שתוכנן והופעל על ידי גברים, הרי בכל זאת השיקולים בעד ונגד לא הצביעו על מסקנות חד־משמעיות.

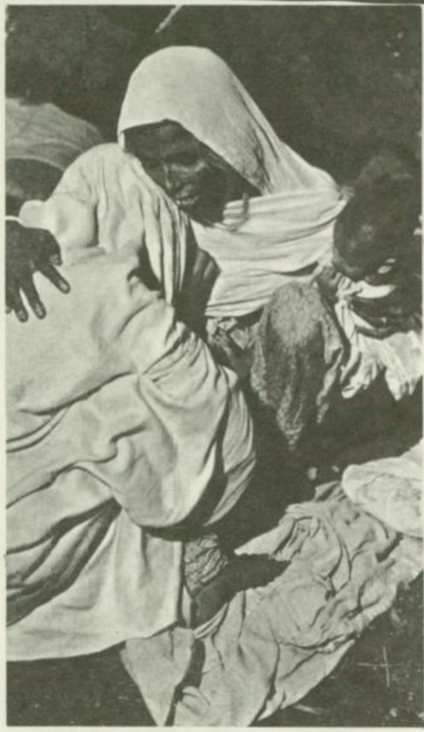
באשר לפרוייקטים המיועדים רק לנשים, השיקולים בעד היו כדלהלן: 1. טיפוח כישורי מנהיגות 2. הנשים היו בעמדה שאיפשרה להן להציג את נקודת מבטן 3. ניתנה תשומת לב להן ולעניינן 4. השתתפות גבוהה יותר בקבלת החלטות גם בקרב הצוות וגם בקרב הציבור שעבורו מיועד הפרוייקט. התוצאות החיוביות הללו, לא היו אוטומאטיות. השתתפות לא היתה מובנת מאליה; היה צורך לעודד אותה. "ואם הנשים לא צויינו במפורש בקהל היעד, בחלקו או במלואו, המתכננים בדרך כלל לא התאמצו לחפש אותן כדי שיטלו חלק בפרוייקט."

אבל השיקולים נגד בדלנות נשית היו גם הם גלויים לעין. לפרוייקטים כאלה היה סכוי קטן לקבל מימון. בארגון נפרד, אפשר היה בקלות לבודד את הנשים ולהפכן לגורם שולי. בעייתה הרצינית של האסטראטגיה הבדלנית היתה קונפליקט הנאמנויות שהיא יצרה. בארה"ב ראינו הרבה דוגמאות לכך שהמפורסמות ביותר ביניהן היא בעיית הנשים השחורות הנקרעות בין נאמנות למין לבין נאמנות לגזע. וכך גם בעולם השלישי. "סיבוכים לאין ספור מתעוררים עקב שילוב ענייני הנשים לתוך סדר היום הפוליטי הכללי." סטאודט מזכירה לנו "שכאשר הנשים מנותקות אחת מהשנייה, במצבים חברתיים מסויימים, אך קרובות לקבוצה הדומינאנטית, הנאמנות וההזדהות שלהן נוטה להתבסס על אינטרסים גבריים או משפחתיים המפלגים את האינטרסים של הנשים או מתחרים בהם. תופעות כאלה מגבירות את הקושי לפעול ביחד למען הדאגות המשותפות למין הנשי."

פתרון דומה נוסף שהציעה דיקסון הוא בנוסח 'המדיניות המתקנת' – סוג של אינטגראציה שבה יש לנשים מעמד מועדף. אולם מדיניות כזו יכולה בקלות להשתנות. תלות בחסדי הסוכנויות מעודדת תלות ולא כוח.

אם כי הדיון הנוכחי מתבסס על נסיון של תכניות הפיתוח. הוא התרחב והתפשט מעבר לגבולות אלה. הדילמה הבדלנית־אינטגאטיבית עוברת את גבולות העולם הנשי. יש לה פנים רבות. בשאלת הקבוצות האתניות בארה"ב היא לבשה את הצורה של כור ההיתוך, של מיזוג לעומת פלוראליזם או מדיניות בדלנית. במקרה של השחורים, כל סוג של מדיניות שיכון, לדוגמא, המפזרת אותם גיאוגרפית ברחבי האיזור, או לפחת מונעת מהם להתרכז בגיטאות, מטשטשת את כוחם הפוליטי. מצד שני, מדיניות המעודדת ריכוז באזורים שחורים נפרדים, אם כי היא מחזקת את כוחם הפוליטי עומדת להם כמכשול להשתתפות מלאה בקהילה. בארה"ב במאה ה־19 נתבקשו נשים לעכב את פעולתן בנושא מצוקתן כנשים למען תנועת ביטול העבדות או כל תנועה לתיקון חברתי שהגברים היו פעילים בה. בראשית המאה הזו, לבשה הדילמה אופי של 'מצוקת הנשים' לעומת 'איגודים'. האם על האשה לחתור לקראת מטרותיה על ידי איגודים גבריים או דרך זכות ההצבעה לנשים? בתוך תנועת העבודה עצמה, היא נשאה אופי של בחירה בין אגודי נשים נפרדים לבין תמיכה באגודי גברים. במוסדות ובתחומי ההשכלה הגבוהה היא נשאה אופי של בחירה בין קולג'ים לנשים לבין קולג'ים מעורבים, ובעולם האקדמי היום היא נושאת אופי של הכרעה בין למודי נשים נפרדים, לבין שילוב המחקר הפמיניסטי בקורסים המתאימים. בתנועה לשלום וזכויות האזרח של שנות השישים, ציפו מהנשים שיתנו עדיפות לבעיות הגברים על חשבון בעיותיהן. כשעוסקים באוכלוסיה מוזקנת, יש המתנגדים לתכניות נפרדות לנשים ומעדיפים לשלב אותן בתכניות כלליות. במסווה זה או אחר, הנושא הבדלני־אינטגראטיבי מתפשט לתחומים רבים. בשום אופן אין זה נושא שולי.

אותם הנושאים מתעוררים בתנועת הנשים עצמה. קיומם של ארגונים פנמיניסטיים נפרדים מדוכא – במיוחד בארצות הסוציאליסטיות, וענייני הנשים נוטים לקבל עדיפות נמוכה. הטיעון הוא שעם הגאות עולות כל סירות; אם הנשים ישקיעו את מירצן במאמצי המפלגה או הממשלה, כל המערכת תפיק מזה תועלת, ובעיות הנשים תפתרנה ביחד עם בעיית הכלל. בקרואטיה (יוגוסלביה) לדוגמא, עוררה הופעת

הפמיניזם חשש בקרב מפלגת האיכרים הקרואטים וגם בקרב המפלגה הקומוניסטית. שתיהן הביעו "התנגדות אידיאולוגית לצמיחתם והתפתחותם של ארגוני נשים מעבר לגבולות שהן עצמן הציבו." (מרי א. ריד, 1981) אותו מצב נמשך גם היום. בדלנות פמיניסטית התובעת עדיפות גבוהה לענייני הנשים, מדוכאת בתקיפות.

אן קוסטיין ניתחה את הדילמה האסטראטגית הזו בארה"ב של ימינו. היא התחקתה אחר ההשגים הגדולים שהושגו על ידי נשים בשנות ה־60 ובשנות ה־70 המוקדמות, שהתבטאו במבול של חוקים. אבל ב־1975 התחילה נסיגה, כשהתבהרה משמעותן של הזכויות החדשות של הנשים. כדי להגן על הישגים שזה עתה הושגו, התחילו קבוצות הנשים "לעבוד בשיתוף פעולה עם קואליציה רתבה של קבוצות – החל מאיגודים מקצועיים, לוחמי זכויות האזרח, ארגונים חינוכיים ועד לקבוצות (הזכות־לחיים) – גם כדי להגן על ההישגים הקודמים וגם כדי להוסיף נצחונות תחיקתיים. היתה זו האסטראטגיה האינטגרטיבית בהתגלמותה. אבל המחיר היה כבד במונחי בזבוז זמן על מעקב אחר התחיקה הנוגעת לנשים "למעשה בכל וועדה בבית הנבחרים ובסנאט" השדולה (הלובי) של הקבוצות למען זכויות הנשים לחצה למען

המשך בעמ' 36

העולם הנשי

"הנשים באות!

מאת מירה אריאל

מדורי הבית בעיתונים היומיים מביאים מדי פעם כתבות על עיסוקים "גבריים" העוברים טיפין טיפין גם לידיים נשיות. (לכיוון ההפוך, לחדירת גברים למקצועות "נשיים" עוד לא זכינו). בדרך כלל מדווחים העיתונאים על קורסים שונים למקצועות כגון רצפות בנין, חשמלאות וכד', הנפתחים לראשונה בפני נשים. האמנם עומדים אנו על סף מהפך ומהפיכה בחלוקת התפקידים המסורתית? נראה שלא.

"האם יש משהו מהותי גברי בהחלפת ברגים, בוכנות ו"שאר ירקות" המכונית?"

הגישה הרווחת עדיין בציבור היא שיש מקצועות "נשיים" מעצם טיבעם, ויש מקצועות "גבריים" במהותם, אלא שתנאים מסוימים מהוים "נסיבות מקלות"... למשל, דובר שירות התעסוקה מסביר ש"הוחלט להכשיר נשים לעבודה בבנין, **כיוון שהענף משווע לידיים עובדות**" (מעריב, 17.1.1982). נשים אחרות הוכשרו לנהוג באוטובוסים במסגרת מל"ח, כדי שתשמשנה בהכשרתן **בעיתות חרום**. מסתבר, אם כך, שתפיסתנו את "הנשיי" ו"הגברי" במקצוע כפופה לעיתים יותר לצורכי החברה מאשר למה שאנו רואים כתכונות טבעיות, ביולוגיות או נפשיות, של נשים וגברים. יתרה מכך, רובנו מבלבלים עדיין בין מהות גברית ונשית לבין תפקידים גבריים ונשיים מסורתיים. נשים העוסקות במקצוע "גברי" זוכות בשל כך לתגובות בלתי אוהדות לא רק מ"כוחות השחור" השואפים "לדכא את הנשים" אלא גם מ"כוחות האור הליברליים", הנאבקים למען שוויון בין עמים, עדות ומינים. האמנם מצדדים "הליברלים" באמת ובתמים בנשים העובדות במקצוע "גברי"? באיזו מידה אנו חד־משמעיים בתמיכתנו בנשים שעשו צעד אמיץ זה?

באופן מקרי לחלוטין ליקטתי מאמצעי התקשורת מבחר התייחסויות, ישירות ועקיפות, לנושא מצד מי שמכונים "אנשי רוח".

הנשים באות!"

לקט התייחסויות לנשים במקצועות "גבריים"

נפתח ב"רעים". עמדתם ברורה להפליא. למשל במעריב (6.12.1981) מייעץ פסיכולוג (דר' נתן פרוינד) לזוג "הורים במבוכה" לגבי ביתם הרוצה, רחמנא ליצלן, לנסות לעבוד במוסך. וכך הוא עונה (בין היתר): "הרצון לעבוד במוסך מעיד על תפיסה לא נכונה שיש לה [לבת] באשר לזהות המינית. במקום להבין שוויון מיני כפיתוח האישיות הנשית, היא תופסת שוויון מיני כדמיון מיני ולכן מנסה להדמות לגברים. עבודה במוסך תהרס עוד יותר את בטחונה העצמי, תגרום לה להרגשה של חוסר ערך עצמי ותגביר את דכאונה. לכן, עליכם להתנגד לכך בכל תוקף ואף להפסיק את התמיכה בה, למשל את שכר הדירה בירושלים. ההתנגדות שלכם תכריח אותה **להתלבט** ולחשוב על הכיוון המתאים לה מבחינת לימודים. חזרתה הביתה והתמודדותה עם דרישותיכם המעוגנות במציאות – תבגר אותה".

לכל בר־דעת ברור ששוויון בין המינים – הדרישה הפמיניסטית – אין פרושו זהות בין המינים. אך כלל לא ברור מה הם באמת אותם המרכיבים המהותיים לזהות הנשית מחד, ולזהות הגברית מאידך. ה"רע" מתימר לדעת בדיוק זאת. ה"טוב" יטיל ספק, וינסה, אולי, לנתח את המימצאים בשטח. למשל, בטור שמשמאל לעצת הפסיכולוג מופיע באותו יום סיפור על נהגת אוטובוס "אם לשלושה בנים, נוהגת בביטחה באוטובוס דן, קו 63, כמו היה זה המקצוע הטבעי ביותר לאשה". גם לפי התצלום בעיתון נראה שאינה ב"דיכאון", ועל פי דבריה נראה שהיא מרוצה מאד ממצבה – "נסיתי לעבוד וגיליתי כי טוב". סימני "קונפליקט עם נשיות" לא ניכרים בה.

אין ספק שאכן יש מקרים בהם בחירת המקצוע משקפת באמת קונפליקט, או בריחה מזהות מינית זו או אחרת. במילים אחרות, איני רוצה להתפרש בהכרח כיוצאת כנגד הפסיכולוגיזציה של חיינו. אך מה לעשות בפסיכולוגיזציה בגרוש שפשתה בחברתנו? גם אם השיטה ככלל קבילה הרי היישום נראה חסר מחשבה לעיתים. האם באמת יש משהו מהותי גברי בהחלפת ברגים, בוכנות ו"שאר ירקות" המכונית? אף העובדה שזו עצה המופיעה על

דפי עיתון פופולארי לא מסבירה את הפשטנות המחרידה, את הבלבול שבין מהות טבעית – זהות־מינית – לבין מהות תרבותית בת חלוף – תפקידים שהמסורת החברתית והגיאוגרפית מגדירתם כגבריים או נשיים. האם לא יתכן, ולו רק כאפשרות, מצב של אשה בריאה בנפשה שעיסוקה תיקון מכוניות? ואיך אפשר לדרוש מהבחורה. "**להתלבט** ולחשוב" כאשר האלטרנטיבות מוכתבות מראש, היינו חזרתה הכפויה הביתה, הכתבה מראש שהפתרון חייב להמצא בתחום הלימודים? והרי זה לעג לרש: החליטי מה שתרצי, ובלבד שתעשי מה שהגדרתי לך מראש. ועוד מוסיף לנו המומחה: "חזרתה הביתה", כלומר התהליך הנכפה על הנערה, "תבגר אותה". אכן, אשה מבוגרת ובריאה בנפשה היא זו ש"כופין אותה עד שאומרת רוצה אני."

עד פה הפסיכולוג ה"רע". תאמרו בודאי, אין הוא מייצג את היתר. הוא פשוט "איש שחור". קיצוני. אין ספק. בחרתי להאריך בהצגת עמדתו בכל גיחוכה, וזאת מכיוון שרובנו, לדעתו, כמו אותו פסיכולוג, חוטאים במידה זו או אחרת באותו חטא, בערבוביה בין זהות מינית לתיפקוד חברתי. אלא שאני כ"יפי נפש" חכמים "נזהרים בדברינו". לעולם לא נשמיע בגלוי את הדעות שהובעו בבהירות כה רבה לעיל. אך אם נבדק בציצותנו נווכח שגם "הליברלים" שבנו מלאים כרימון בדעות "שחורות משחור", המסתננות החוצה בדרכים סמויות ומתוחכמות אמנם, אך הרסניות לא פחות. למשל, קולו של פסיכולוג אחר, נאור למדי, מהדהד באזני. בתוכנית בוקר בשידורי ישראל (26.3.1982) מתאר לנו זה האחרון את האם הטריה שעזבה את מקום עבודתה לשם טיפול בתינוקה. בהתאם למסורת הליברלית, הוא אינו נוקט עמדה אם עליה לחזור לעבוד או לא (אם כי כמובן שעצם העלאת השאלה אומרת דרשני). הפסיכולוג רק מתאר את הבעייתיות במצב. בין היתר הוא מזכיר שהאם חוששת שמא תתפס משרתה בידי... נשים אחרות, שאפתניות וכו'... נשים הן שתקחנה את מקומה, לא גברים. ושוב חיזוק להנחה שקיימים שני סוגי תעסוקה: עבודות נשים ועבודות גברים.

חיל האויר עושה מאמצים רבים כדי לשלב חיילות במקצועות גבריים. לאחרונה הוכנסו נשים לעיסוק בבקרת יירוט והגנה על המרחב האוירי של ישראל. אומרת אחת מקצינות טריות אלה: "ההתחלה היתה מעניינת מבחינת תגובות הטייסים. היו שקיבלו בעין יפה קולה של אשה בקשר, אך היו שחשבו כי מפחיד

להיות תלוי באשה. יש כאלה המגלים אדיבות יתר..." (הארץ 29.4.1982). כלומר, מצד אחד קיים איזה חוסר אמון בסיסי בכושר אחריותה של אשה באשר היא אשה, ומצד שני יחס אבירי, חיובי כביכול. אין פה קבלה אמיתית של התופעה, שכן קבלה אמיתית פרושה יחס נייטראלי, טבעי ולא מיוחד, "לא מדובשו ולא מעוקצו".

"אם נבדוק בציציותינו נווכח שגם ה"ליברלים" שבנו מלאים כרימון בדעות "שחורות משחור" המסתננות החוצה".

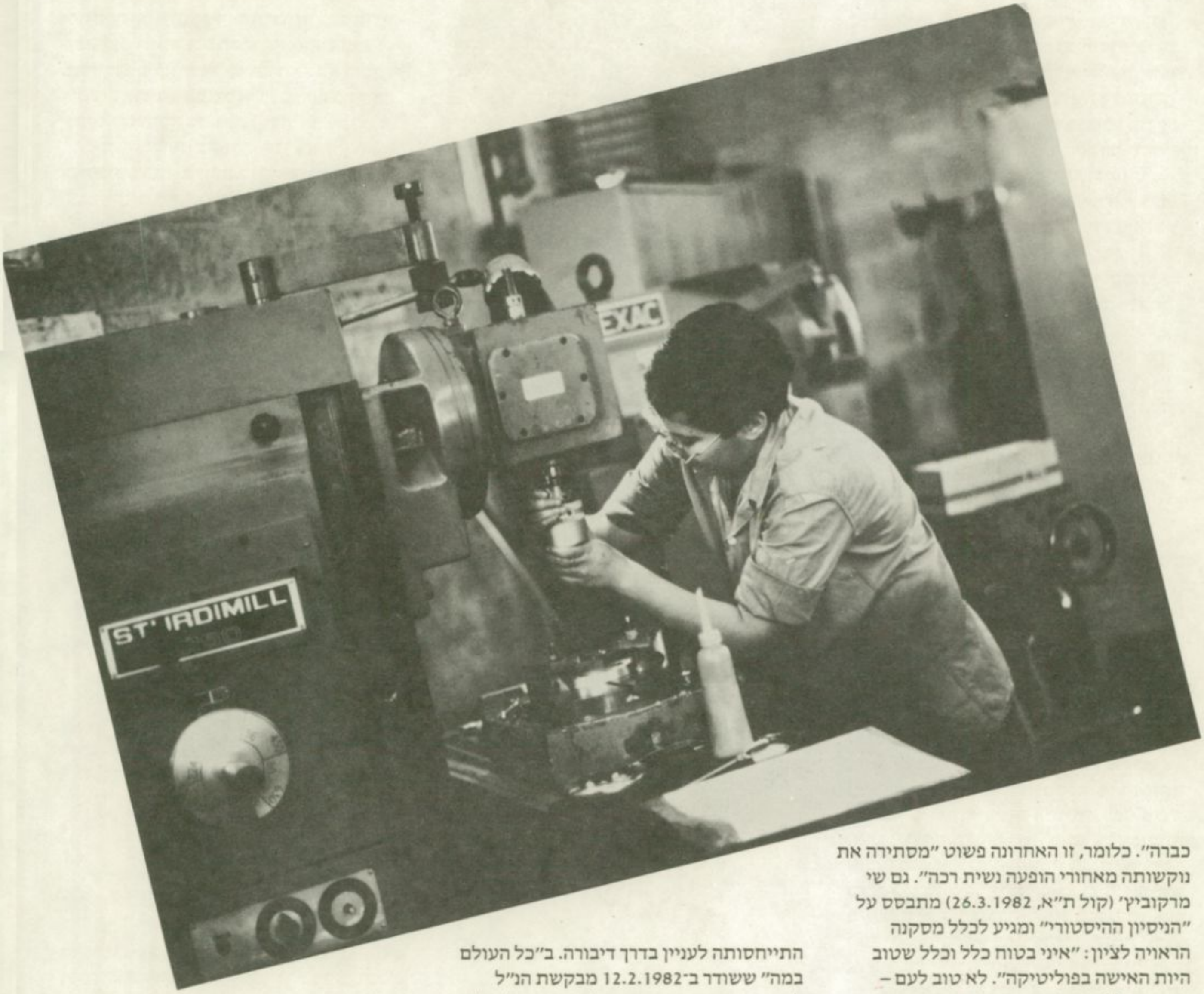
נעבור לאנשי הרוח האחראים על הפצת מידע לציבור, העיתונאים. יהושוע גלבוע (הארץ 23.3.1982) מדווח לנו על מינוי מנהלת לסניף דואר בחיפה. למרות שהוא טוען ש"נושא הכתבה אמור להיות המנהלת החדשה של הסניף" הוא קופץ מנושא לנושא ועל האשה איננו למדים כמעט מאומה. בעיקר אנו שומעים על פקיד שהתנגדו למינוי החדש. לדבריו "הבעיה אינה בעיה של כישורים... אלא עצם היותה מנהלת ולא מנהל." אותו פקיד, מסתבר, עבר לעבוד בסניף אחר, דבר הדורש ממנו מאמץ רב יותר להגיע למקום עבודתו. "גבר לעניין", מתבדח העיתונאי, "המוכן לשלם מחיר עבור עיקרון". הלזה יקרא עיקרון?

עיתונאי אחר (קול העיר, 26.3.1982) משתף אותנו בהערכה אחרת ליבראלית להפליא. הוא מתפעל מן העובדה שנשים יפות מסוגלות בכלל ללמוד רפואה או משפטים "ברצינות" ו"אפילו בהצטיינות". נראה שהיוצאות מן הכלל מעידות על הכלל... תפקיד האשה בחיים הוא להיות יפה ותו לא. זהו מקצועה האמיתי, וגם אם יש לה קאריירה היא נשפטת על פי הופעתה החיצונית. וכך מתייחסת הכותרת למאמר על בטי פרידמן (נורית כהנא, הארץ, 1.4.1982) לעובדה שהיא אינה סקסית כפנינה רוזנבלום. אכן שערוריה. בטי פרין, שהיא חלוצה, סופרת, מרצה ואישיות פוליטית־חברתית מן השורה הראשונה מעיזה להיות... מה שהטבע נתן לה – דמות לא יפה במיוחד. שערו בנפשכם שהאיפיון או הביקורת על אישיות גברית פוליטית מקבילה לה היתה מתמקדת בעובדה שאינו סקסי כג'ון טראוולטה... כתב רדיו מדווח לנו על מצב התנועה בכבישים בערב פסח (7.4.1982): "שוטרות, **חיניות** כך נקווה, מסדירות את התנועה..." מסתבר שאין לנו קאריירה אלא תפקידנו כקישוט.

ועוד הערה "תמימה" של עיתונאי (גדעון סאמט, הארץ 12.4.1982). שליח הארץ בארה"ב מספר לנו על הפשע בפלורידה בסדרת כתבות. בין היתר אנו מתוודעים ל"מפקחת ג'ון הוקינס, בת 33, חוקרת באגף מקרי הרצח. היא נאה למדי ועובדת שעות ארוכות ומייגעות. גרושה, **כמובן**. פעמיים. (הדגש שלי מ.א.). המסר העובר ברור, למרות שאינו נאמר במפורש. **רק** אשר גרושה יכולה להיות מפקחת משטרה. את, שנישואייך יקרים לך, השמרי לך.

אזהרה סמויה אחרת מזהירנו שאול בן חיים (מעריב 16.5.1982). מאמרו עוסק בנשים שהיו או הינן ראשי־ממשלות. כותרתו מבהירה את יחסו: לדעתו שייכות נשים אלה ל"מסדר נשות הברזל", שכן מבחינה פסיכולוגית, לפי ניתוחו, "הנשים כראשי ממשלות כולן קורצו מחלמיש." על גבי מילקה פלאנינץ', ראש ממשלת יוגוסלאוויה, הוא מספר ש"נוקשותה בשלטון כרוכה בנוקשות אישית". לגבי גולדה מאיר ז"ל, נראה שהוא אינו סומך על תפיסתה את עצמה כאשה. הוא מצטט אמנם שתמיד טענה בחום: "מעולם לא הייתי גבר", אך יותר משכנעת אותו העובדה שהיא, ככל היתר, כונו תמיד "הגבר היחיד בממשלתן". דוגמת נגד אחרת, גב' מרגרט תאצ'ר שנראית בעיניו נשית דווקא, הוא מסביר בעזרת הקביעה ש"אין תוכה

כברה". כלומר, זו האחרונה פשוט "מסתירה את נוקשותה מאחורי הופעה נשית רכה". גם שי מרקוביץ' (קול ת"א, 26.3.1982) מתבסס על "הניסיון ההיסטורי" ומגיע לכלל מסקנה הראויה לציון: "איני בטוח כלל וכלל שטוב היות האישה בפוליטיקה". לא טוב לעם – הנשים הללו רק התעמרו באזרחים, טוענים השנִיים. ולא טוב לאשה עצמה – היא הופכת ל"גבר". כולנו מבינות את הרמז. בעבור כוח פוליטי נדרש מאיתנו מחיר גבוה מאד. מוטב לוותר מראש. הרי לא נמכור את נשיותנו בעד אותו נזיד עדשים המתבשל לו בקלחת הפוליטית, שכן הוא מתבשל במטבח "לגברים בלבד". עדיף לנו המטבח הביתי שבו מחכה לנו הסינר הטוב המבטיח את זהותנו הנשית...

פנינה אחרונה למחרוזת הפסבדו־ליברלים הינה מבקרת תיאטרון (דר' שוש אביגל). לטענתה נעוץ המפתח לשינוי בנשים עצמן: אם הן רוצות הן יכולות. לאור האמור לעיל מסתבר בכל זאת שכל זה טוב ויפה בתנאי שתרצינה את הרצוי לחברה, לא כן? שכן אחרת, חוברת הפאטריארכיה עם הפסיכולוגיה וכופה עליהן הר כגיגית. בימינו, באמצעים פחות ברוטאליים, שרירותיים, יותר באמצעים נפשיים, המוצגים כטיעונים הלקוחים "מן הטבע", ועוד יותר, דרך מסרים עוקצניים עקיפים. גם "הליברלית" שכה מאמינה שהפתרון לבעיית הנשים טמון בקידומן המקצועי ובהתפרשותן על שטחים חדשים שלא ידענו קודם, מסגירה בעצם את התייחסותה לעניין בדרך דיבורה. ב"כל העולם במה" ששודר ב־12.2.1982 מבקשת הנ"ל להוכיח שנשים רק צריכות לרצות, והכל יצלח בידיהן. לטענתה, הנה, נשים "פולשות" כיום לתחומי עבודה רבים ביותר איזה מסר כפול!

האם מדובר ב"פלישה"? לפלוש פירושו של דבר להכנס למקום לא לך ושאינך צריך להיות שם. למשל, מתנגדי הנסיגה "פלשו" לדירות על פי הקונסנזוס הלאומי, ועל כוחות צה"ל נהוג לאמר לא שהם "פולשים" אלא "חודרים" ללבנון לשם פעילות לוחמה כנגד המחבלים, ואילו אנו, הנשים, "פולשות" לתחומים "גבריים"... משמע, גם הליברלית "הטובה" מאמינה בעצם באיזשהו מקום, עמוק בלב, שאין זה דבר נכון או טבעי לעשותו... ה"ליברלית" טוענת אמנם טענה ליברלית כביכול, אך היא נשמעת בעצם בדיוק כמו השופט סנו "השוביניסט הגברי" מ"אדוני השופטת" המכריז שישקול התפטרות אם "תפלוש" אשה לחבורת גברים..." (הארץ 19.2.1982). (לשם השוואה, ניסוחה של דר' דפנה יזרעאלי לאותה תופעה עצמה היא: "**פריצת הדרך** של נשים לעיסוקים גבריים", "נשים ש**חדרו** לענפים "גבריים" – **'נשים במילכוד'**, עמ' 135).

ניסוח מרושע אחר הוא תאור החדירה הנשית למקצועות גבריים כ"השתלטות" – ביטוי המצוי בשפע בכלי התקשורת. הכותרת "מנהלות **משתלטות** על הבמות" (מעריב, 27.12.1981), למשל. מאמרו של דר' גדעון פישלזון (**כספים**, אפריל 18–12, 1982) זוכה לכותרת "הפמיניזם **משתלט** על כוח העבודה", ובגוף המאמר, "**השתלטות** הנשים בולטת בענפי השירותים הפיננסיים והעיסקיים". ביטויים הומוריסטים כביכול כגון אלה מעבירים לנו מסר מרומז אמנם, אך ברור למדי. נשים העוסקות במקצועות גבריים מהוות איום חברתי.

אין בהערותי האחרונות משום היתפסות לפליטות פה אקראיות. אין ענייננו בסגנון לשוני. באמצעות בדיקת התבטאויותינו ניתן לחשוף את היחס המופנם והבלתי מודע אולי, את המסרים העקיפים שכולנו משדרים לנשים, אפילו "הליברלים" שבנו, אפילו בהערות שוליות, תמימות והומוריסטיות כביכול. מבחר התגובות שליקטתי בנושא של נשים בעבודות "גבריות" לא נראה לי מקרי. הוא מביאני לידי

מחשבה שהעולם כלל לא נחלק ל"טובים" ו"רעים" ביחס לשאלה שהעליתי. כולנו סתם "מכוערים"... ו"צדיק" אחד אין עדיין בסדום... נשים ב"טריטוריה גברית" נמצאות עדיין בשטח עויין, תחת "אש צולבת". הגיעה העת לשים קץ למטח היריות הישירות והעקיפות שאנו מטיחים כלפי נשים אלה.

אמריקאיות בעבודות בנין

דו"ח מטעם ארגון אמריקאי לאומי לזכויות נשים שהתפרסם בוושינגטון בפברואר השנה דן בבעיית הנשים בעבודות בנין. מסתבר שכמעט כל הנשים המועסקות בארבעה פרוייקטים לבניה הממונים על ידי הממשל הוטרדו מבחינה מינית בדרגה זו או אחרת. עוד ציין הדו"ח שהמחסומים הניצבים בדרכן של נשים המבקשות להכנס לתעשיית הבנייה לא הוסרו בצורה משמעותית ב־14 שנים האחרונות, תקופה בה החלה הממשלה להשקיע מאמצים כדי להפחית את האפלייה על בסיס מיני בפרוייקטים של בנייה.

הממצאים מתבססים על כ־125 ראיונות עם קבלנים, ארגוני עובדים, נשים המועסקות בבניה, פקידי ממשל, ואנשים הממונים על תכניות הכשרה לנשים בארבעה פרוייקטים ממשלתיים מן השנה שעברה. אמנם אין המחקר המוגבל משמעותי מבחינה סטאטיסטית לגבי כל ארה"ב, אך בכל זאת ניתן ללמוד ממנו כיצד מיושמת בשטח תכנית הממשל ל"פעולה חיובית".

הטרדה מינית, כאמור, נתגלתה כתופעה שכיחה ביותר. ההטרדה התבטאה בקשת של התנהגויות, החל מהתבדחויות ומהתלות על חשבון נשים, וכלה במקרה אונס אחד. ההטרדה ברובה היתה מילולית, בצורה של הצעות מיניות בלתי רצויות ושפה מעליבה. מטרת ההטרדה, קובע הדו"ח, היא להניא נשים מלהתמיד בעבודתן בתעשיית הבנייה. רק בודדות, כולל מקרה האונס, מגישות תביעה או בקשות לפיצויים. רובן פוחדות שמא תאבדנה את מקום עבודתן.

התקנות הפדראליות דורשות שלפחות 6.9% מהמועסקים בפרוייקטים ממשלתיים יהיו נשים. אך, ב־1980 היו רק 2% מהם נשים, עלייה קטנה מנתוני 1978 – 1.2% של נשים. אחת הסיבות לכך היא תקנות הממשל הקובעות שעל הקבלנים בפרוייקטים הממשלתיים לנסות "באמת ובתמים" להגשים את מטרות ההעסקה הממשלתיות. ברם, המחקר מראה שאכיפת התקנות היתה, בלשון המעטה, מוגבלת. למעשה לא הפעיל המנגנון לפקוח את סמכותו ולו פעם אחת למנוע מחברה כלשהי מימון ממשלתי על בסיס זה.

הדו"ח בן 75 העמודים ציין דוגמאות רבות לגישות מפלות כלפי הנשים העובדות, כל זאת למרות שביעות הרצון שהביעו המעסיקים מעבודת הנשים. הקבלנים רואים בנשים עובדים למופת. הן דייקניות, מבצעות את העבודה על הצד הטוב ביותר, מסתדרות היטב עם חבריהן לעבודה, ובהחלט "מרויחות את לחמן ביושר". הקבלנים נמנעים, בכל זאת, מלהעסיק נשים נוספות. אין בזה כל הגיון, טוענת לורה א. וסטלי, האחראית על הדו"ח. זוהי כניעה לדעות קדומות, כפי שנראה מן ההערות הבאות שהן דוגמאות מציטוטים מפי עובדים־גברים וקבלנים המתנגדים להעסקת נשים במקצועות הבנייה: "הנשים גורמות לגברים להרגיש שלא בנוח בזמן ארוחת הצהרים ובשעת ההפסקה", "קל יותר לדבר עם גברים", "ניסיתי להעסיק אשה יחד עם קבוצת גברים, וכל נשותיהם התלוננו".

הדו"ח כולל גם המלצות לשיפור המצב בעתיד, כגון ריבוי פרוייקטים ממשלתיים, ובעיקר הכבדה על המעסיקים בדבר ביצוע התקנות הממשלתיות בפועל.

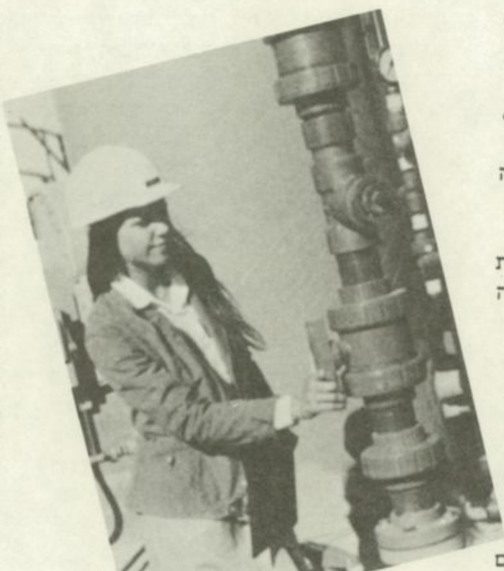
> "שערו בנפשכם שהאיפיון או הביקורת על אישיות גברית פוליטית היתה מתמקדת בעובדה שאינו סקסי כג'ון טראוולטה".

אנגליות בעבודות "גבריות"

בועידה שאורגנה לא מכבר בבריטניה על ידי ארגון התעשיינים בשיתוף עם הוועדה לשיוויון הזדמנויות נידונו ממצאים ממפעל נסיוני של מספנת "ויקרז" להכניס נשים למקצועות טכנים מיומנים. התמחויות אלה היו במשך זמן רב טריטוריה גברית בלעדית, בשל דעות מסורתיות מושרשות.

אך, הדברים בכל זאת שונים כיום. כ־80 מתוך 1,600 המתלמדים במפעל "ויקרז" שבקומבריה הן נשים. למרבה הפלא יש לנערות השפעה מבורכת על הנערים המתלמדים. מקרים של חוסר משמעת פחתו, ורמת העבודה וההישגים עלו בצורה משמעותית. הגורם למהפך זה היתה התחיקה להזדמנות שוה משנת 1975. באותה שנה עוד לא היו ב"ויקרז" מתלמדות למקצועות מיומנים, פרט לכמה טכנאיות. אך מאז אושר החוק נאלצה החברה לשקול ברצינות פניות לעבודה מצד נערות, אם כי בחששות ובספקנות. החששות הוכחו כבלתי מבוססים. אפליה היוותה בעיה רק כאשר נמצאו כמה משגיחים אשר... העניקו לנערות זכויות יתר אחדות כגון מנוחה בתוך משרד ולא בחוץ.

מספר המתלמדות ב"ויקרז" זעום עדיין, אך החברה מרוצה ממדיניותה. מסתבר שבהיותו ממוקם באזור נידח חסרו תמיד למפעל נערים מתלמדים. הנערים שקיבלו חינוך טוב יותר באזור לא קיבלו עידוד להכנס לעבודה במספנה. יתרה מזאת, לנערות באותה תקופה חסרו מקומות עבודה באזור.

עדות נוספת להתקדמות בגישה לתעסוקת נשים היתה פעולתה של מועצת ההכשרה בהנדסה התעשייתית לעודד נשים להכנס לתחומים הנדסיים מיומנים מצד אחד, ומצד שני לעודד מעסיקים להעסיקן לאחר מכן. מענקים מיוחדים הוצעו לחברות שגייסו נערות לעבודות מסוג זה. צעד זה, בסגנון "הפעולה החיובית" לא גרר בעקבותיו התנגדות, שכן כוח העבודה הנשי החדש עדיין מהווה אחוז קטן ביותר בתעשיה ההנדסית. יש לציין שבתעשיה זו מועסק עדיין רובן המכריע של הנשים בעבודות בעלות מיומנות נמוכה יחסית. רק 2.3% מהמדענים והטכנולוגיים הינם נשים. רק 2% הינם טכנאיות ורק 0.3% הינם אומניות.

מחסור בעובדים מיומנים כהלכה, במיוחד בדרום, היה הגורם העיקרי שהניע את חברת "פורד" בתחילת שנות השבעים לקבוע את העיקרון שגם נשים תועסקנה במשמרות. על סוגייה זו נאבקת ההנהלה עד היום בארגוני העובדים. ההנהלה טוענת שזכותן של הנשים לעבוד בלילות, שכן אחרת אין בפועל שיוויון הזדמנויות – שכר עבודת־לילה גבוה ב־33.3% משכר עבודת־יום. ארגוני העובדים מתימרים להגן על הנשים. לדבריהם עבודת נשים בלילה תפגע בשלימות המשפחה, תחשוף את הנשים לסכנות מצד חברים לעבודה – גברים, ומצד שודדים ואנסים בדרכן לעבודה וממנה הביתה. כמובן שטיעונים אלה אינם מועלים אף פעם

כאשר מדובר בעבודת־לילה של אחיות או עובדות בתי מלון.

נסיון מעניין אחר נעשה בבנק "וסטמיניסטר" הלאומי. מסתבר שהעליה בדרגה בבנקים היא תהליך הדרגתי ורצוף, ונשים שיוצאות ממעגל העבודה לשנים מספר, בדרך כלל כדי לגדל את ילדיהן, לא מצליחות בשובן, לטפס הלאה בסולם הדרגות. הן נאלצות להתחיל שוב התחתית ושם הן נשארות. לפי התכנית החדשה ישמר הקשר בין הבנק לבין העובדות העוזבות (עד לתקופה של 5 שנים) והבנק ישתדל מצידו לשלבן בחזרה בעבודה תוך כדי שמירה על דרגותיהן המקוריות.

קארי ל. קופר, פרופסור לפסיכולוגיה ארגונית באוניברסיטת מאנצ'סטר, מדווח כי סקר שערך בין נשים עובדות הראה שנשים חשות שהסיבות העיקריות לעובדה שפתוחות לפניהן פחות הזדמנויות מאשר לפני גברים הן התחייבויות משפחתיות, התייחסות הגברים, גישות תעסוקתיות, חינוך וחוסר תחיקה מתאימה. לדעתן, השיפורים החשובים ביותר יהיו שעות עבודה גמישות, מעונות־יום זולים ונגישים יותר, פתיחות כלפי אמהות החוזרות למעגל העבודה בתשלום, חלוקה צודקת יותר של עבודות הבית, ושכר עבור עבודה הנעשית בבית. "על החברות והממשלה", אמר פרופ' קופר, "להשלים עם הדרישות העולות וגוברות בקרב נשים. עליהן לתכנן קווי־פעולה שיתאימו לנסיבות החברתיות המשתנות."

חלוקת המינים באוכלוסיית השכירים

דר' גדעון פישלזון מציג **בכספים** (12–18 אפריל 1982) נתונים לגבי השינויים במבנה התעסוקה בישראל בעשור האחרון. השינוי הבולט ביותר, לדעתו, הוא בחלוקת המינים באוכלוסיית השכירים. אמנם, גברים מהווים עדין כ־60% מאוכלוסיית השכירים, אך זוהי ירידה של כ־10% לעומת 1970. הסיבה – הצטרפותן הגדלה והולכת של נשים למעגל העבודה. בעוד שמספר הגברים השכירים עלה ב־20% בעשור האחרון, הוסיפו הנשים כ־70% למספרן. הוא אף צופה שוויון באחוזי הגברים והנשים, במידה שקצב זה יימשך גם בעשור הבא.

עובדה מעודדת היא, שהגידול הבולט ביותר אצל נשים שכירות היה לאו דווקא במקצועות המוגדרים כנשיים – פקידות, מכירות ושירותים, אלא במקצועות החופשיים. במקצועות המדעיים הגידול הוא בסדר גודל כמו בפקידות. ברם, "ענפים שהיו כמעט בלעדיים לגברים בתחילת העשור נשארו כך גם בסופו (חקלאות, חשמל, מים, בינוי)".

מניתוחו של דר' פישלזון מסתבר, אם כך, שנשים בשנות השבעים החלו לבקש לעצמן יותר ויותר יוקרה ורווחיות במקצוען – נראה שכך יש לפרש את הגידול הרב במקצועות החופשיים לעומת המקצועות הנשיים הטיפוסיים. ברם, נשים הגדילו את מספרן במקצועות היוקרה בצורה משמעותית אך ורק כאשר הייתה כבר במקצועות אלה מסורת כלשהי של העסקת נשים.

לתחומים מסויימים (חקלאות, חשמל וכו') לא חדרו; כנראה, בשל "גבריותם" המובהקת.

נשים עובדות במכרות פחם

בעבר היתה מרי צינס מלצרית ופקידה. לפני שלוש וחצי שנים היא עזבה את עבודת המשרד בבית החולים המקומי כדי להפוך לכורת פחם. כאם היא עושה אותה עבודה מלוכלכת ולעיתים מסוכנת כשאר כורי הפחם במריאנה, פנסילבניה, ארצות־הברית. היא עובדת במשמרות של 24 שעות כשאר העובדים.

היא אינה מתחרטת. "אני נהנית לעבוד במכרות כי שם פחות מטרידים אותי. איני סובלת מההטרדות שסבלתי כמלצרית ופקידה" וכמו כן היא מרוויחה פי שלוש מבעבר.

עד 1973 היו המכרות סגורים לחלוטין בפני נשים. אפילו עבודות הנחשבות באופן מסורתי כנשיות – פקידות ומזון – נעשו במכרות על־ידי גברים. נשים פרצו מחסום זה בעזרת החוק נגד אפליה על בסיס מין ותביעות משפטיות. הנשים הראשונות שירדו למכרות נאבקו בעויינות והטרדות. רווחו שמועות שעבודת נשים במכרות תביא מזל רע, תגרום לשביתות גברים, למאבק נשות הכורים בנשים הכורות ועוד. אבל זה לא קרה. כיום עובדות 3,000 נשים במכרות בארצות־הברית, עושות בדיוק אותה עבודה כמו הגברים ולוקחות על עצמן אותם סיכונים בריאותיים. הכורים התרגלו ואף החלו להגן על הכורות כאשר אלו הוטרדו או הופלו לרעה על־ידי המעסיקים.

מרי צינס מספרת על חוויותיה היא: "כאשר התחלתי לעבוד היו כמה גברים שחשו באמת מאויימים כיוון שאף פעם לא עבדו עם נשים. אחד מהם ניסה לפגוע בי פיזית, אך שאר חברי הצוות ראו זאת ובמשך שלושה שבועות סירבו לעבוד איתו. במקרה אחר, כורה שחורה לא קיבלה את מסמכיה (מסמכים המגיעים לה אחרי שנת עבודה). הגברים שהיו עימה סירבו לקבל את מסמכיהם עד שהיא תקבל את שלה – והיא קיבלה".

המצב קשה יותר במכרות בהם אין ועד עובדים, כי שם מפחדים הכורים לאבד את מקום עבודתם. מרי צינס טוענת שחלק ניכר מעבודת המכרות ממוכנת כיום, ורוב הנשים מסוגלות לעבוד שם בדיוק כמו הגברים, והיא מוסיפה: "מגיעה לאשה הזכות לבחור אם היא רוצה להיות כורת פחם או לא. הנשים כבר הוכיחו שהן מסוגלות לבצע את המלאכה".

היפטיה,

מתמטיקאית וממציאה
370–415, אלכסנדריה, מצרים.
מאת ד"ר מיה בת־רחל

בתקופה שקדמה לנצרות, בתי הספר לפילוסופיה של אפלטון ופיתאגורס יצרו אווירה חברתית נוחה שבה לפחות יכלו מספר נשים לרכוש קאריירה אקדמית. מכיוון שהדגש ואהבת המתמטיקה היו חזקים בבתי ספר אלו, נשמרה מסורת זו זמן רב גם אחרי הנצרות. אטאנאוס (Athenaus)[1] סופר יווני שחי במאה ה־2 מזכיר בספרו "דאיפנוסופיסטו (Deipnosophistoe) מספר נשים שהיו מתמטיקאיות מעולות. מנאגיוס (Menagius)[2] מצהיר בספרו **ההסטוריה של הפילוסופיה** שהוא מצא מעל ששים וחמש נשים פילוסופיות המוזכרות בכתובים קדומים. לצערינו חסר מידע מדויק על נשים אלו. היפטיה היתה האשה הראשונה שפרטים רבים עליה הגיעו אלינו.

היפטיה נולדה באלכסנדריה שבמצרים. מעט מאד ידוע על אמה. אביה, טיאון, היה מורה מפורסם למתמטיקה באוניברסיטת אלכסנדריה. בימים ההם היתה אלכסנדריה מרכז קוסמופוליטי למלומדים שבאו אליה מכל רחבי האימפריה הרומית.

הוריה של היפטיה תיכננו וחינכו את בתם להיות "בן אדם מושלם"[3]. חינוכה המדוקדק פיתח אצלה כשרונות רבים. היא תרמה רבות בתחומים של הגיאומטריה, האלגברה, הפילוסופיה והאסטרונומיה. היא גם היתה אתלטית, שחיינית, קשתית, טפסנית הרים ורוכבת סוסים. חוכמתה ויופייה הפכו במרוצת השנים לאגדה.[4] היפטיה במדע היתה נסאסו בשירה ונאספסיה בפילוסופיה.

היא למדה באתונה בבית הספר שנוהל על ידי פלוטארכוס (Plutarch) ואחותו אסכלפיגיאניה (Asclepigenia) ושם גם התפרסמה כמתמטיקאית מוכשרת. היפטה חזרה לאלכסנדריה לאחר שהוזמנה להרצות וללמד מתמטיקה ופילוסופיה באוניברסיטת אלכסנדריה. ביתה וכן חדר ההרצאות שלה הפכו למרכז אינטלקטואלי.

היפטיה פירסמה עבודות וספרי לימוד רבים במתמטיקה ובפילוסופיה, אולם רוב עבודותיה נשרפו ביחד עם שריפת הסיפריה הגדולה באלכסנדריה. חלק מעבודותיה נמצאו רק במאה ה־5 בסיפריה של הוותיקאן.

היפטיה היתה גם ממציאה. מידע זה הגיע אלינו מתוך מכתביו של תלמידה לשעבר שהפך במשך הזמן לבישוף של פטולאמאיס. היא המציאה את האסטרובול והפלנוספר (שני המכשירים שימשו ללימוד הכוכבים), היא המציאה מכשיר לזיקוק מים ומכשיר למדידת המשקל הסגולי של נוזלים.[5]

היפטיה מעולם לא נישאה וסופר שקבלה הצעות נשואים רבות מפילוסופים ונסיכים, אולם לכל הצעות האלו ענתה שהיא "מאורסת לאמת".[6]

מבחינה פוליטית היא היתה שייכת לאסכולה הניאופלאטונית (Neoplatonic). התפיסה של אסכולה זו היתה מנוגדת לאמונות הדוקטריניות של הדת הנוצרית המשתלטת. האסכולה של היפטיה, החשיבה הפאגנית, היוותה איום למנהיגים הנוצרים. ב־412 מגיע לאלכסנדריה פאטריארך חדש בשם סיריל (Cyril). כנוצרי אדוק הוא מתכנן באופן שיטתי את דיכוי האסכולה הניאופלאטונית. בגלל אמונתה וקרבתה לשליט מצרים, אורסטס (Orestes), נפלה היפטיה קורבן לקונפליקט הפוליטי־דתי. סיריל משלהב את ההמון שהגאולה והטוהר יבואו רק לאחר שיקריבו בתולה כקורבן. בשנת 415, בדרכה לאוניברסיטה נהטפת היפטיה על ידי קנאים דתיים. בהדרכתו של סיריל הפשיטו אותה עירומה, תלשו את שערה וגררו אותה לכנסייה. שם הם עינו אותה עד מוות. אורסטס שהרגיש אחריות למותה האכזרי פנה בתלונה לרומא ובבקשה לערוך חקירה אולם מפחד לחייו הוא ברח מאלכסנדריה והחקירה נדחתה מ"חוסר הוכחות". בסופו של דבר הצהיר הבישוף שהיפטיה חיה באתונה לכן אין כל טעם לחקירה.

לאחר מותה קפא מדע המתמאטיקה על שמריו למשך דורות רבים, עד ימיהם של דקארט, ניוטון ולייבנץ (Descartes, Newton, Leibniz). מוזאנס (Mozans)[7] מוצא לנכון להביע את צערו שהיפטיה חסרה בציורו המפורסם של רפאל, "בית הספר של אתונה", ומסביר זאת כתוצאה של בורות.

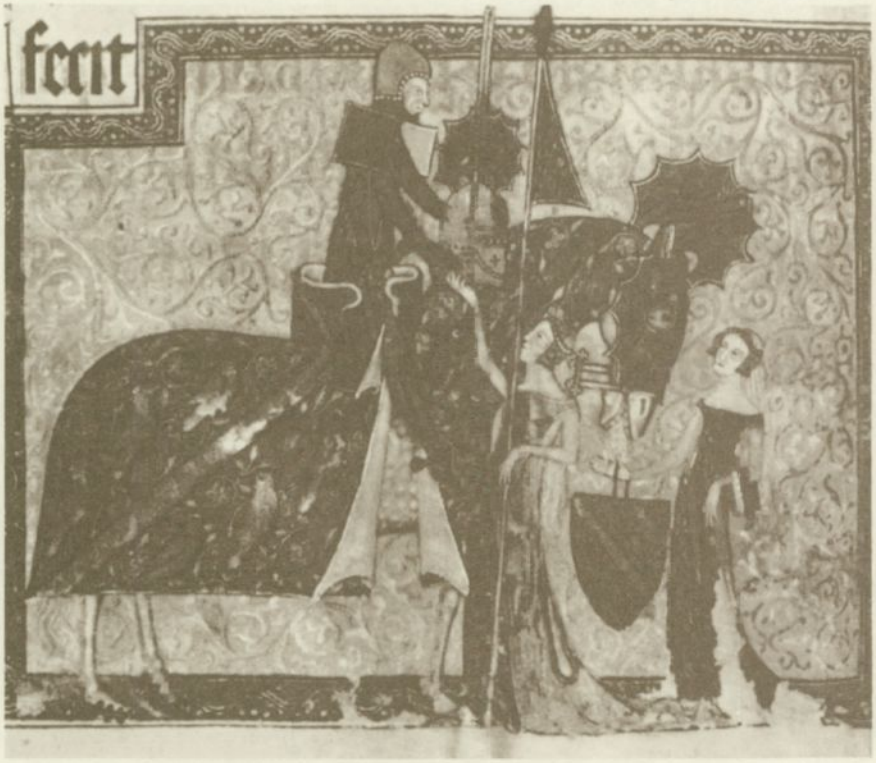
תופעה זו אם היתה בורותו של רפאל או קירבתו לכנסייה או צרות אופקיו, היתה נחלתן של נשים מתמטיקאיות רבות ונשים בכלל בהיסטוריה.

(1) Athenaeus. The Deipnosophists; or the banquet of the Learned, Bohm Edition, London 1907.
(2) Menagius Aegidius, Historia Mulierum Philosopharum. Amsterdam, 1692.
(3) Elbert Hubbard, Little Journeys to the Homes of Great Teachers, N.Y. the Roycrofters 1908. P.83
(4) J. Toland, Hypatia or The history of a Most Beautiful, Most Vertuous, Most Learned ... Lady, London 1720
(5) Sarah Josepha Hale, Womańs Record: or sketches of all distinguished women from the creation to A.D. 1854, N.Y. Harper and Brothers Pub.

בין העבודות המודרניות על היפטיה אזכיר כמה:

I. Hypatia, die Philosophin von Alexandria by st Wolt, Vienna 1879
II. Hypatia von Alexandria, by W.A. Meyer, Heidelberg 1886
III. Ipazia Alessandria by D. Guido Bigoni, Venize 1887
IV. De Hypatia, by B. Ligier, Dijon 1879
V. Women in Mathematics, by L.M. Osem MIT Press 1975
VI. Hypatia's Sisters, by Women in Science, Washington 1975

(7) H.J. Mozans, Woman in Science, MIT Press 1913

ימי הביניים הטובים

מאת
אהוד עין־גיל

ההיסטוריה טומנת בחובה הפתעות. אני מקווה שתופתעו.

המשפחה, משפחת האיכרים, של אירופה בימי־הביניים (במאה ה־10), היתה משפחה פטריארכאלית מורחבת, בה חיו לפחות שלושה דורות עם כל צאצאיהם. נכון? – לא נכון: משפחת האיכרים היתה דווקא יחידה קטנה, אשר התירה לחבריה את החרות הרבה ביותר: הגברים :.נשים החזיקו כל אחד ואחת ברכושו/ה ועשה/תה בו כרצונו/ה...

הכנסייה הקאתולית, כמוסד, התנגדה גם אז למניעת־הריון ולהפלות. אבל התיאולוגים של הכנסייה הקאתולית היו עסוקים שוב ושוב ב״בעייה חמורה״: אנשי כמורה רבים היו מספקים לנשים נוזלים למניעת הריון, ולא חסרו גם כמרים שסייעו לנשים לבצע הפלה!

טקס הנישואים לא נערך אז בדרך־כלל בכנסייה. להיפך. בימי־הביניים היו האיכרים באירופה נוהגים להינשא בטקס נישואים אזרחי. במקומות רבים היו אשה וגבר שרוצים להינשא חיים יחד במשך שנה־שנתיים, לתקופת נסיון, ורק אם הכל היה עולה יפה היו נישאים. הכנסייה ניהלה, כמובן, מלחמת חורמה נגד המינהגים האלה, ולשם כך אף אימצה לעצמה את הצורה החיצונית של טקס הנישואים האזרחיים, כדי למשוך אליה את לב האיכרים. אך עד סוף ימי־הביניים אפשר היה לראות זוגות איכרים, הבאים עם ילדיהם לביקור בעיר הקרובה, ובהזדמנות זו גם נכנסים לכנסייה כדי לבוא בברית־הנישואים הדתית...

כאשר התכנסה המועצה הכנסייתית העליונה בעיר קונסטאנץ, בשנת 1414, משך הריכוז הגדול של כמרים כ־700 זונות. הממזרות לא נשאה איתה, בימי הביניים שום פגם חברתי. ממזרים, ממזרות ואימהותיהם יכלו לבוא בברית־הנישואים ללא בעייה. באיזור מסויים באנגליה נמנו יותר מקרים של הטלת קנסות בגין יחסי־מין מחוץ לנישואים מאשר מקרי תשלום של היטל־הנישואים.

בתקופות של מצוקה כלכלית היו מתרבים מקרי ההפלות. יש עדויות על כך שגברים השתמשו בשיטת ״המישגל הנסוג״ למניעת הריון. נשים היו מאריכות את תקופת ההנקה, כדי להקטין את סכנת ההריון. גברים פנוים לקיום יחסים הומוסכסואליים כדי לספק את יצרם, ולהימנע מקיום יחסי־מין עם נשותיהם.

במאה ה־19 התפתחה תיאוריה, שלפיה החברה האנושית צועדת כל הזמן קדימה, לעבר יותר חופש, יותר דמוקראטיה, יותר שוויון. מאחר שההיסטוריה היתה אז, וברובה היא עודנה כזו, היסטוריה של הגברים (במילים אחרות – ההיסטוריה של המנצחים), הרי שהשינויים במעמד האשה לא נלקחו בחשבון התיאוריה הזו. בעוד שסולם החברות האנושיות מראה על שלבים עולים (חברת העבדות, חברת הצמיתות הפיאודאלית, הקפיטאליזם – חברת העבודה השכירה), הרי שמבחינת מעמד האשה הדבר לא היה בדיוק כך. התמונה המצטיירת מן העובדות ההיסטוריות שהובאו לעיל היא תמונה הרבה יותר ורודה, תרתי משמע, מבחינת מעמד האשה, מאשר למשל תמונת החברה השמרנית, הויקטוריאנית של המאה ה־19.

מענין שחלק גדול מן העובדות הנ״ל נתגלה בידי נשים. ״ההיסטוריה החברתית״ היא שטח היסטורי חדש, שזכה להכרה אקדמית ולגיטימציה רק לאחר מלחמת העולם השנייה. לא במקרה מתקרב חלקן של הנשים בו לחלקן בכלל האוכלוסיה, דבר נדיר בעולם האקדמי.

ההיסטוריה החברתית אינה מתענינת במלחמות ולא בתככים פוליטיים. היא אינה מעוניינת לדעת מה שם המלך ששלט בצרפת ב־1356, ולא בשמו של האפיפיור שכיהן באותה שנה. ההיסטוריה החברתית מעוניינת לדעת איך חיו האנשים, רוב האנשים. וכשחוקרים איך חיו האנשים, מגלים בהכרח שמחצית האנשים הן נשים; לפיכך, ההיסטוריה החברתית חייבת לחפש ולחקור איך חיו הגברים והנשים, ומה היו היחסים ביניהם. חקירה זו העלתה במהרה שפע של עובדות שהפכו על פיהן הרבה תיאוריות נפוצות, אשר הוכחו במהרה כהטפות־מוסר צדקניות על ״שמירה על המוסדות הטובים מן העבר״, מוסדות שכלל לא היו קיימים, ובוודאי שלא היו טובים אילו היו קיימים.

לכולנו מוכרת הדיעה, שהמשפחה המורחבת היגותה קן־משפחתי חמים, מקום מקלט לבני המשפחה ולבנותיה. באיזורים הנידחים של אירופה, החזיקה המשפחה המורחבת מעמד עד אמצע ימי־הביניים, ומשם עולה תמונה שונה לגמרי. ״אה, פעם היו יודעים לדאוג לזקנים״ – כך מתבטאת אחת מהטפות־המוסר הצדקניות. במשפחה המורחבת של ימי־הביניים באירופה, כאשר הבן הבכור היה נושא אשה, הוא החל לצפות בכליון עיניים למות אביו, כדי לרשת את המשק. כדי למנוע את המאבק החריף ביניהם התפתחה שיטה שנועדה לפתור את ה״בעייה״ (וכרגיל, השיטה פעלה לטובת החזק – הבן, ונגד החלש – האב הזקן). היה נחתם חוזה בין האב לבנו, שעל־פיו היה האב מעביר את המשק לידי בנו, ומוותר על זכות הבעלות שלו. בתמורה היה הבן מתחייב לתת לאביו חדר קטן, מזון ולבוש. מי שרואה את פירוט חובותיו של הבן לאביו (שק קמח כל חודשיים, ביצה כל יומיים, מעיל פעם בשנה, זוג נעליים אחת לשנתיים, וכו׳ וכו׳) יכולה להבין כי האב דאג להבטיח עצמו מפני קמצנותו/רשעותו של בנו, וכנראה שהוא הכיר תקדימים אחרים...

האימרה הידועה (לשימצה) "האשה מקומה במטבח", מתארת למעשה את מצב האשה במעמדות הביניים של החברה העירונית־תעשייתית בשלוש־מאות השנים האחרונות. מי שחושב שהיא באה לתאר אמת היסטורית כללית פשוט אינו יודע היסטוריה. בימי־הביניים חיה רוב החברה בכפר. רוב החברה הכפרית השתייך למעמד האיכרות (היתר היו אצילים וכמרים). בתוך החברה האיכרית היה מעמד האשה טוב בהרבה מאשר הוא מצטייר מן האימרה הנ"ל. המשפחה הכפרית הממוצעת כללה את בני הזוג ושניים־שלושה ילדים. בעוד הנישואים בקרב האצולה היו בדרך־כלל זיווגים כלכליים ופוליטיים, בהם לבני־הזוג ולאהבה לא היתה השפעה, הרי בקרב האיכרות היתה המשיכה ההדדית, או האהבה, אחד הגורמים המכריעים בהחלטה לחיות ביחד.

האשה הנשואה בכפר עסקה בכל העבודות, חוץ מחריש. את היוקרה החברתית הקשורה בחריש העדיף הגבר לשמור לעצמו. היו מקרים רבים מאוד של נשים לא־נשואות (אלמנות בעיקר, אך גם רווקות!) שהיו בעלות חזקה על המשק, ונתנו את השירותים הכפויים בחלקתו של האדון (התשלום לאדון – עבור הזכות לעבד את החלקה הפרטית – בוצע לעיתים בדרך של שירותי־עבודה: יומיים־שלושה בשבוע היה/תה בעל/ת החזקה עובד/ת בשדות האדון). גם "תפקידה הביולוגי" של האשה הוכר כעבודה בשכר על־ידי האדון: לאחר כל לידה היא היתה מקבלת מעין "מענק לידה" בצורה של רשות לדוג, שיחרור מהוב מסויים או שיחרור ממס.

מינהגי הירושה היו בדרך כלל לרעת הנשים. בקרב האיכרים היתה החזקה על הקרקע הנכס היקר ביותר. החזקה היתה עוברת לבן־הבכור, או לבן הצעיר, או לכלל הבנים (במקרה האחרון הם היו יכולים לחלקה ביניהם, או לעבדה במשותף). רק אם לאיש לא היו בנים, עברה החזקה לבת־הבכירה או לכלל הבנות. בכל מקרה היתה האלמנה מקבלת חלקת־קרקע לפרנסה למשך חייה. בגלל תנאי החיים הקשים היו מקרים רבים בהם מת הבעל לפני שנולדו לזוג ילדים. במקרה כזה היתה האלמנה יורשת את החזקה. אלמנה צמיתה בעלת רכוש היתה גם בעלת קלף־מיקוח חשוב בחברה הפיאודלית. היא היתה יכולה להינשא לאיש חופשי (לרוב חסר רכוש), וילדיה היו מקבלים אף הם מעמד משפטי של אנשים חופשיים. היו אלמנות רבות שהעדיפו לא להינשא שנית ולנהל בעצמן את המשק.

סוגי הירושה השונים, שלעיתים היו נהוגים זה לצד זה באותו חבל ארץ, מצביעים על חברה בתמורה. חלקם היו שרידים של מינהגי ירושה עתיקים, חלקם היו מבשרים של מינהגי ירושה חדשים. אך מינהגי ירושה שונים מבטאים גם צורות שונות של מוסד המשפחה. כמו מינהגי הירושה, כך גם מוסד המשפחה הוא לפיכך תופעה היסטורית, ובתור שכזו יש לו התחלה וסוף. תופעות היסטוריות מופיעות, מתפשטות, מגיעות לשיא ומתחילות להתנוון, או להשתנות עד שהן הופכות למשהו אחר, חדש. בתקופת העבדות היה פירוש המילה "משפחה" (פ'אמיליה) – כל בני ובנות משק הבית: האדון, אשתו וילדיו, כל התלויים באדון לפרנסתם, קרוביו שגרו בביתו, המשרתים, העבדים וילדיהם. "המשפחה המודרנית" (יש דבר אחד כזה?) היא משהו אחר לגמרי. וגם היא עתידה להשתנות; ההיסטוריה פשוט איננה דורכת במקום אחד. בעובדה היסטורית פשוטה זו יש כמובן, עידוד רב לכל מי שדוחה את המשפחה הקיימת כמוסד חברתי, ואת מעמד האשה, הילדים והגבר בתוכה: הכל יכול להיות גם אחר.

אין להבין מן האמור ברשימה קצרה זו כי מעמד האשה הכפרית באירופה של ימי־הביניים היה שווה למעמד הגבר. אם כבר משווים למשהו, יש להשוות את מעמד האשה בכפר של ימי־הביניים למעמדה בעיר כמה מאות שנים אחר־כך. כמו שהולדת המעצמה התעשייתית הגדולה של ארצות־הברית היתה מלווה בקפיצה־לאחור אל חברת העבדות, כך היתה הולדת החברה התעשייתית (ה"דמוקראטית", כלומר – הדמוקראטית־לגברים בלבד) מלווה בנסיגה גדולה במעמדן החברתי של רוב הנשים. מאחר שנסיגה זו נמשכה מאות שנים, היא לא היתה תופעת־לוואי חולפת. אבל ניתוח יותר רציני של שורשי הנסיגה הזו, ושל הסיבות להתעלמות ממנה מצד דורות של דמוקראטים (גברים), חורגים מעבר לגבולות (שקבעתי לעצמי מראש ובאופן שרירותי) של רשימה זו, הבאה בזאת לקיצה הפתאומי.

על ספרים וספרות

מיטה בלהבות

דר' אראלה דאור

ספרה של פיית מק־נולטי **מיטה בלהבות**, נקרא בנשימה עצורה. גיבורת הסיפור, פראנסין יוז, "אשה מוכה", היא שסוחפת אותנו עימה כי היא מדברת אל לבנו. שלא כמו בהצגה "נשים מוכות" אין הקורא יוצא "פטור" מתוך תחושה שבכל זאת, הרי מדובר ב"שכבה סוציו־אקונומית מסוימת"... פראנסין יוז היא באמת אשה מאותה "שכבה סוציו־אקונומית מסויימת" – עוני, שיכרות, ואלימות כלפי נשים וילדים הם הנורמה – אך למרות זאת אין הקורא זר לה. אין מפלט מההרגשה הנוראית של מה היה לו הייתי אני במקומה...

הספר מתעד את חייה של פראנסין יוז, שהואשמה בהצתת בעלה בעודו ישן במיטתו. על פני השטח נראה שאין לפנינו אלא מקרה נוסף של רצח במשפחה, שכל ייחודו בצורת הביצוע. אולם, אפילו בדיקה שטחית מראה שאין הדברים כה פשוטים. הספר מנסה לענות על השאלה "איזה מין אשה תשרוף חיים את בעלה". על כן הוא מתמקד בתעוד חייה של הגיבורה.

כאן מקור כוחו אך גם חולשתו. ההתרכזות בגיבורה, בחייה, ובאופן בו עוצב אופייה מאפשרת לנו לחדור לתוך עולמה של אשה שכל שתיים־עשרה שנות נישואיה התנהלו תחת שוט של אלימות ברוטאלית ובלתי פוסקת מצד בעלה. אך במידה רבה נשארו תהליך ההעמדה לדין והמשפט תלושים מהסביבה. איננו למדים כמעט דבר על הלך הרוחות שליווה את המאורע, מה היתה דעת הקהל, ארגוני הנשים, כיצד הגיבה העיתונות. פרט לפיסקה קצרה בסוף הספר המציינת שלא חל ש'ינוי באכיפת החוק המכוון כנגד אלימות בתוך המשפחה הרי ששאלות רבות נשארות ללא מענה. לדוגמא, האם גרם משפטה של פראנסין יוז לשינוי בעמדה המשפטית ? האם הביא לפתיחות יתר כלפי בעיותיה של אשה החייה בצל האלימות ? האם הביא לנסיון ליצור מנגנונים יעילים להגנה בפני אלימות במשפחה ?

כל האמור לעיל אין בכוחו לגרוע מערכו התעודי המרגש של הספר, הפורש לפנינו מסכת חיים של אשה שאינה יכולה למצוא מוצא מהמילכוד הנוראי: אם תעזוב את בעלה ימצאנה וירצחנה, אם תשאר עם בעלה – יהרגנה באחת מהתפרצויותיו האלימות. העוני בו חיה פראנסין סגר עליה, וחנק אף את מאוויה וחלומותיה. דמויות נערצות בילדותה – מורות, אחיות, מזכירות, נראו לה בלתי מושגות. אפילו השאיפה הפשוטה ל"בית בפרברים, ילדים שהם תלמידים מושלמים, בעל טוב־לב, חביב ואוהב, חיים חלקים ומסודרים בלי דאגות ומתחים גדולים" נראתה כחלום רחוק שאינו מציאותי. העוני יכול אמנם להסביר את הקשיים החומריים בחיי היום־יום וגם את הדרגה הנמוכה של השאיפות, אך אינו הגורם, ואף לא ההסבר לאלימות המתגלה.

הטיעון שנשים סובלות מאלימות מסיבות מאזוכיסטיות מופרך מכל וכל. לדברי הפסיכולוג המעיד במשפט פראנסין היא אשה נורמאלית שהתנהגותה עוצבה על ידי מקובלות חברתיות שלימדוה שלהיות רעיה טובה פירושו לבטל את רצונה בפני רצון בעלה ולהיות לו לשפחה. פלא הוא שהצליחה בכלל לשמור על שפיות דעתה. כל שנות נישואיה חייתה פראנסין בצל אלימות שהיתה מונחתת עליה בפתאומיות, ללא כל סיבה נראית לעין, ללא כל התראה, וללא הפוגה מן המורא והפחד מתי תונחת המהלומה הבאה. כל זאת, למרות שהצליחה לקבל צו גירושין שש שנים לפני המקרה. המשפחה, החברה, המשטרה והחוק ניצבים כולם חסרי אונים.

באחד משיריה מתארת דורין פרווין נסיון להזעיק את עזרת המשטרה מאחר שאיימו על חייה. התשובה שהיא מקבלת היא שלא ניתן לעשות דבר טרם יוכח שהיא אכן מתה.

נשים הורגות

דר' אראלה דאור

ב־1981 התפרסם בארה"ב ספרה של אן ג'ונס **'נשים הורגות'**, העוסק בנשים שהרגו ומנסה לעמוד על טיבן, המניעים שהביאו אותן לפעול בצורה חריגה זו, והתייחסות החברה אליהן.

נשים שהרגו, מה טיבן ? האם קיימות תכונות המאפיינות ומבדילות אותן מיתר הנשים ? בסוף המאה שעברה ניסה לומברוסו, מאבות מדע הקרימינולוגיה, לתת בהן (בפושעות) סימנים. הוא חיפש שיטה שתאפשר זיהוי ה"פושעות מלידה". מאחר וחונך כביולוג פנה לעזרת המדע. לומברוסו בילה שעות ארוכות בעריכת מדידות של צורה, גוף ותווי פנים של הנשים הכלואות בבתי הסוהר, ואף הגיע לדרגת מיומנות כזו שאיפשרה לו, על סמך תמונה בלבד, לחזות את התנהגותה של כל אשה ולקבוע "הטובה היא אם רעה" השקפת עולמו ו"השכל הישר" הורו לו שנשים הן או טובות או רעות, אין מקרי גבול, וקטיגוריות נוספות אינן בנמצא.

מדע הקרימינולוגיה אמנם התפתח מאז אך הידע על נשים ופשע הוא עדיין אפסי. המחקר הקרימינולוגי התרכז בגברים ואין פלא בכך. בכל התקופות היוו הגברים את החלק הארי מכלל הפושעים, ובמיוחד הצטיינו בפשיעה אלימה (90%). השוני בפשיעה אלימה בין גברים ונשים אינו רק בכמות. הסטאטיסטיקה מורה כי קיים סיכוי סביר שגבר ירים ידו ויהרוג אדם זר לו לחלוטין, בעוד שהנשים במרבית המקרים הורגות את אלה הקרובים להן – בעלים, מאהבים, הורים וילדים.

חקר הסיבות להבדלים אלה הוא בעל חשיבות מרובה, אך חורג מתחום דיון זה. עניינו כאן בנשים עצמן ובממצאים של אן ג'ונס על נשים בארה"ב שהואשמו ברצח. הספר **'נשים הורגות'** בנוי ממחקרים היסטוריים־חברתיים של החברה האמריקאית למן התקופה הקולוניאלית ועד ימינו. הספר מנתח את עמדת החברה והמערכת המשפטית כלפי נשים בכלל ואלה שהואשמו ברצח בפרט.

רצח הוא פשע ללא כפרה, אך לא כל הריגה היא רצח ועל כן אינה בהכרח פשע. מה הוא פשע ומי הוא הפושע נקבעים על פי חוקי החברה. חוקים אלה נכתבים בידי אדם וניתנים לפירושים שונים ולשינויים המשקפים את רוח התקופה והלך הדעות בחברה. ניתוח התמורות שחלו במעמד האשה בפני החוק יכול לזרות אור לא רק על התייחסות החברה לאשה אלא גם על הגורמים המביאים את האשה לידי פשיעה (עבירה על החוק).

מחקרה של אן ג'ונס מראה כי בעוד שבמאה השבע־עשרה הואשמה רק אשה אחת ברצח בעלה, הרי שבימינו מרבית הנאשמות הועמדו לדין על רצח בעליהן. האם באמת התנהלו חיי הנישואין במאה השבע־עשרה על מי מנוחות ללא אלימות, או שמא קיימות סיבות אחרות ?

במאה השבע־עשרה, תחילת ההתיישבות בארה"ב, סבלו המושבות מחוסר בנשים וננקטו צעדים מיוחדים לעודד את הנשים לבוא ולהתיישב שם. המושבות פתחו בפני נשים אפשרויות חדשות, והעניקו להן זכויות שלא היו להן בעולם הישן. הותר לנשים נשואות להחזיק ברכוש, לעסוק במסחר, ואף הוקצו להן חלקות קרקע להתיישבות. החוק שלל מהבעל את הזכות ההיסטורית להלקות את אשתו, והחברה אף דאגה לאכיפת החוק. בעל שנמצא אשם באלימות חוזרת ונשנית חויב להחזיק את אשתו בבית נפרד, ובמקרים חמורים גם לתת לה גט. השוויון לו זכו הנשים בשוק העבודה ובפני החוק האזרחי התבטא גם בתחום הפלילי. נשים שפנו לפשע היו אחראיות למעשיהן באותה מידת חומרה כמו הגברים.

אולם, פשע אחד היה נחלת הנשים בלבד, ורבות נתנו עליו את הדין. היה זה הפשע של 'העלמת מותו של תינוק ממזר'. באותה תקופה נחשבה הממזרות לפשע חמור והחברה פעלה בכל תוקף לבער את הנגע שפשה בכל השכבות. העונשים היו חמורים – הוקעה פומבית וקנסות

גבוהים שהיו מעבר להישג ידן של רוב הנשים. כדי לשלם את הקנס נגזר על הנשים וצאצאיהן להיות למשרתים צמיתים חסרי זכויות למספר רב של שנים. בעיני החוק "היתה אם לא נשואה לא אם, תינוקה לא תינוק, ואביו – לא כלום." דין הנשים שנמצאו אשמות בהעלמת מותו של תינוק ממזר היה אחד – הוצאה להורג בפומבי. אולם בדרך כלל עוכב ביצוע גזר הדין כדי לאפשר לכוהני הדת להכין את הנשים לקראת מותן, כלומר להוציא מהן וידוי מלא על חטאיהן. העונשים הכבדים לא הצליחו לבער את תופעת הממזרות, ומימדיה אף גדלו. הקשיים באכיפת החוק וירידת כוחם של אנשי הדת הפוריטניים הביאו במאה ה־18 לשינוי הגישה לחוק, תחולתו, ומטרת הענישה הכלולה בו. חוגים נרחבים טענו שיש להפריד בין חטא לבין פשע ולהתאים את העונש לעבירה. היחס לממזרות השתנה, לא עוד פשע אלא לכל היותר חטא, שאינו בתחום השפיטה של החוק החילוני.

התבססות החברה האמריקאית ו"התעדנות" מנהגיה הביאה לשינוי היחס לנשים. לא עוד אשה עצמאית שוות זכויות וחובות, אלא תוספת לבעל, מעודנת, וחסרת שם. האשה יורדת מהבמה ואת מקומה תופסת הגבירה המעודנת – הליידי, יצור יושב בית, פאסיבי וצייתני שתפקידו היחיד הוא לשרת את הגבר במשפחה (אב או בעל). הנשים נתפסו כיצורים שבריריים חסרי יכולת תכנון והבנה וכל קיומן בבעל בלבד. אכן, מספר נשים זוכו מאשמת רצח מהסיבה הפשוטה שהמושבעים לא מצאו כל מניע מיידי למעשיהן. וכי מדוע תהרוג אשה את בעלה "מושיעה". הרעיון שאולי כשל כוחה ולא יכלה עוד לעמוד בחיים עם בעל שיכור שכל פועלו בזבוז הכספים שהרוויחה בעמל רב, לא עלה כלל על דעתם. ליזי בורדון זוכתה מאשמת רצח אביה ואמה החורגת מאחר והמושבעים קיבלו את טענת הסניגור שאין זה עולה כלל על הדעת שבת, שאינה חסרה דבר, תהרוג את אביה.

אולם לא כל הנשים יצאו נשכרות. נשים עניות ללא אב או בעל להגנתן היו "טרף" קל בידי זרים, שתחילה פיתו אותן, ולאחר מכן זנחו אותן. החברה אמנם ציפתה שנערה כזו תוציא את המסקנות המתבקשות ותבחר במות על פני חיי קלון. אולם לא כל הנשים נהגו כך. היו נשים שבמקום להרוג את עצמן הרגו את מאהביהן, ועל כך נתנו את הדין.

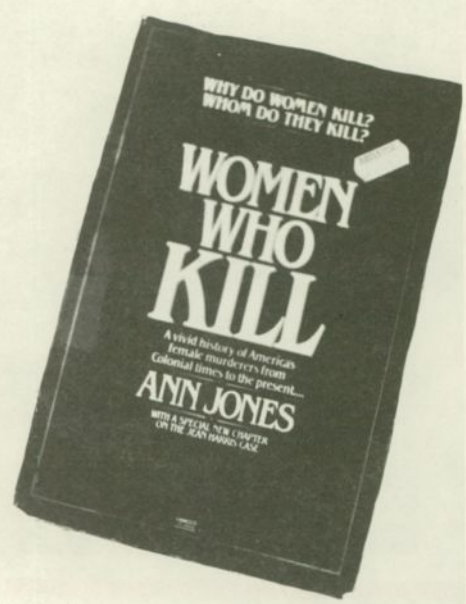
במאה שלנו, מסתבר, האשמה העיקרית היא רצח הבעל, ולזה נוטות דוקא נשים מוכות. רוב "הרוצחות" בבתי הכלא בארה"ב הן אותן נשים שתחת האלימות הבלתי פוסקת של בעליהן (ובהרבה מקרים בעלים לשעבר) כשל כוחן, ובצר להן, לאחר שאלה האמורים להגן עליהן ולאכוף את החוק לא באו לעזרתן, פנו לעזרת כלי עזר, סכין אקדח או, במקרה של פראנסין יוז, גיבורת **'מיטה בלהבות'**, פחית בנזין.

פראנסין יוז יצאה זכאית מאשמת רצח, אך בטיעון של אי־שפיות זמנית. זיכויה גרר אחריו גל של מתנגדים שדרשו שנשים תענשנה בכל חומרת הדין, כי אחרת עוד עלולה לפרוץ "מגיפה" של רציחות בעלים, ונשים מוכות נוספות תראינה בהרג הבעל פיתרון לבעיותיהן. חלק מהעיתונות נרתם למשימה, ועל ידי פירסומים סלקטיביים יצר את הרושם שהנשים אכן מתחמקות מלתת את הדין על מעשיהן.

אחת הסובלות מראקציה זו היתה רות צ'ילדרס, שכדור שנפלט מאקדחה גרם למותו של בעלה לשעבר. העדים כולם, עדי התביעה וההגנה כאחד הסכימו על נסיבות המקרה. הבעל לשעבר, גבר עם עבר עשיר של אלימות כנגד אשתו, ניסה למנוע ממנה להטעין את חפציה על המשאית ששכרה. האשה הזעיקה את השריף ובעוד זה מתמהמה לקחה להגנתה את האקדח שהיה בבית. המומחה הבאליסטי הוכיח את אי מהימנותו של האקדח, אולם רות צ'ילדרס נמצאה אשמה, אמנם לא ברצח בכוונה תחילה, אך בהריגה. השופט פסק לה את העונש המקסימלי – חמש שנות מאסר בפועל, וזאת למרות שהחוק מאפשר לו לגזור מאסר על תנאי בלבד. האם באמת יש צורך להגן על החברה מפני רות צ'ילדרס? ומה בדבר ארבעת ילדיה הקטנים שנשארו ללא דואג ומטפל? גם גורלה של ברברה ג'ון גילברט לא שפר עליה. למרות שקציני המבחן הכריזו עליה כעל אזרחית ואם למופת, ואף שהתובע עצמו נמנע מלבקש עונש מאסר בפועל החליט השופט בכל זאת לפסוק לה שמונה שנות מאסר.

יש לציין שהחוק כלשונו אינו מבדיל בין גבר לבין אשה. אם כך, מה הטעם להתמקד בניתוח החוק הפלילי מנקודת מבט של האשה? וכי לא דין אחד לכל האזרחים, נשים וגברים כאחת? מסתבר שהבדלים בכל זאת קיימים. טיפול שווה באילו שאינם שווים עלול לגרום לעיוות הדין לא פחות מאפליה ברורה, והוא עוד יותר מסוכן מאחר שהוא מסתתר תחת איצטלה של שוויון. למשל, זכות ההגנה העצמית מוכרת על ידי רוב האנושות, ואף מעוגנת בחוק. אולם, כדי שזכות זו לא תנוצל לרעה מכיל החוק סייגים שעיקר משמעותם שעל אמצעי ההגנה להלום את אמצעי ההתקפה. מה תעשה, איפוא, אשה שאין בידה להחזיר מהלומה על מהלומה מאחר שהטבע לא העניק לה כח שרירים כלגבר? האם מותר לה, לשם הגנה, להשתמש בכלי עזר?

ספרה של אן ג'ונס הוא הרבה יותר מאשר תאורן של נשים מוכות שהרגו את בעליהן מתוך הגנה עצמית. זהו סיפורן של נשים שנדחפו מסיבות רבות ושונות לבצע פשע שלא יסולח. ברם, רבות מהן נענשו לא רק על הפשע שבצעו, אלא גם על סירובן להכיר במקום שהקצתה להן החברה. יש לקוות שנזכה לתרגום עברי של הספר **'נשים הורגות'**. הבעיות שהוא מעלה אינן יחודיות לחברה האמריקאית. סיפורן של נשים שהרגו הוא סיפורן של נשים בכלל. מי יודע אם בנסיבות דומות לא היינו מוצאות עצמינו במקומן.

שיחות עם נשים פלסטיניות

לאחרונה יצא ספר חדש בשם **'שיחות עם נשים פלסטיניות'** מאת רונית לנטין. הוצאת "מפרש".

בספר מרואיינות שש נשים: ארבע מרמאללה, אחת מעזה ואחת מחיפה. המשותף להן: הן נשים פלסטיניות המתמודדות בקונפליקט הפוליטי הישראלי־פלסטיני ובקונפליקט החברתי נשים־גברים. כולן עירוניות, כולן נשים פוליטיות בעלות קריירה מקצועית. הן למדו, נאבקו, חרגו מכללי המסורת והחברה. בספר הן נשאלו על חייהן האישיים (נישואין, גירושין, עבודה) על יחסן ליהודים, על יחסן לטרור, לאש"פ, למדינה פלסטינית וכן על יחס החברה הערבית לאשה והדרך בה כל אחת מהן מתמודדת עם זה.

הציטוטים המובאים כאן הם רק אלה המתייחסים לנושא נשים־גברים.

סחר ח'ליפה, סופרת, בת 42, גרושה, חיה עם אחת משתי בנותיה, עובדת כמתאמת פעילות תרבותית באוניברסיטת ביר־זית. סיפרה "הצבר" תורגם לעברית. סיפרה האחרון "החמנית", השלישי במספר, עוסק בבעיותיה של האשה הערבית הרדיקאלית. היא עוסקת בנושא זה גם בראיון:

"עד שהתנועות הרדיקאליות לא תצענה לנשים הגנה ואלטרנטיבה ממשית, שתקנה להן בטחון, תישארנה הנשים מחוץ למפלגות הרדיקאליות. הנשים חשות שהתנועות הרדיקאליות עדיין מנצלות אותן במידה רבה. והדבר גרוע במיוחד משום שהן רואות שהגברים מתייחסים לקבוצות מדוכאות אחרות, בעוד

המשך בעמ' 38

מסכים ומסיכות

ניתוח הסידרה "בית קטן בערבה" על פי סמליה הנורמטיביים־מיניים

מאת תניתה ברנד

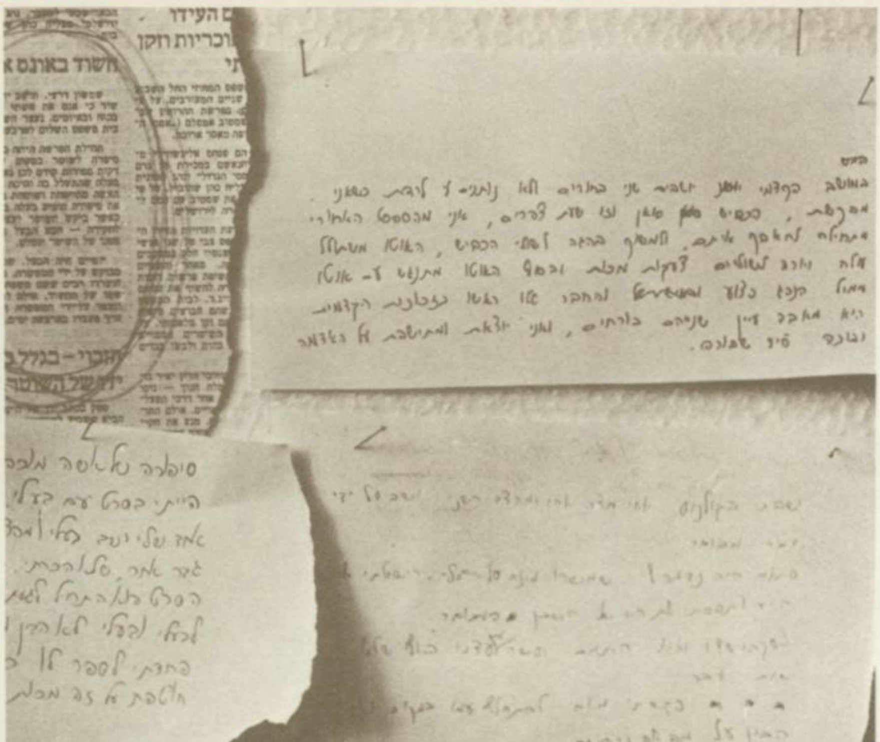
עד כמה חינוכיות הן הסדרות הטלוויזיוניות לילדים ולבני הנעורים ניתן ללמוד מן הסדרה האמריקאית "בית קטן בערבה" המוקרנת בארץ מזה זמן רב.

במרכז הסדרה עומדות בעיקר שתי משפחות; המשפחה ה'רעה' והמשפחה ה'טובה'. יש אמנם יותר, אך השתיים הללו מופיעות בכל אחד מסרטי הסדרה. הדמות הדומינאנטית והמשפיעה במשפחה ה'רעה' היא האשה ה'רעה', מרת אולסון. הדמות הדומינאנטית והמשפיעה במשפחה ה'טובה' היא הגבר ה'טוב', מר אינגלס. חינוכם של הילדים הרעים במשפחת אולסון מופקד בידי האישה הרעה, וחינוך הילדים הטובים מופקד בסופו של דבר בידי הגבר הטוב (ואין הכוונה להכנת האוכל למענם, או דברים דומים...). בעלה של האישה הרעה הינו דמות קריקטורית ומשנית: אדם טוב לב ובעל תכונות חיוביות, פרט לכניעתו לאשתו הרעה והשתלטנית. הכתובת על הקיר שלו ודאי אומרת: "הא, כמה נהדר היה לכולם, לו העזת להרים את נס המרד...", ואכן, רגעי השיא היחידים והמעטים שלו מופיעים כשפוקעת סבלנותו, והוא מרים את קולו בצעקה כנגד אשתו או ילדיו הרעים (תמיד). לעומתו, מרת אינגלס, אשת האיש הטוב, היא אישה טובה, **משום** שהיא נכנעת לבעלה ונותנת לו להיות הבוס. כתוצאה מכך מהווה אף היא דמות שולית, אלא שאצלה תכונותיה הטובות הן המחייבות את שוליותה, ולכן, הכתובת על הקיר שלה, אם בכלל יש כזו, תהיה: "מזלם של הכול שאת מצייתת...", ואחד מרגעי השיא שלה הינו, כאשר היא מדריכה את בנותיה לציית לאביהן, גם כאשר הוא אינו צודק, מתוך יחס סובלני כלפיו. אולי משום כך ילדי המשפחה בחלקיה הראשונים של הסידרה הם – בנות בלבד...

אם נסכם, מבין מערך ארבעת המבוגרים בסדרה, המרשעת היא האישה המפרנסת. באשר כבר חרגה מכללי החברה המקובלים ותפסה את מעמד ראש המשפחה, הריהי גם חורגת מכל יתר כללי המשחק ההוגן של הסביבה, ובה מפותחות כל התכונות השליליות וההרסניות המהוות גורם זר ועויין לסביבתן. כן, יש לזכור, היא גם מגוחכת מאוד. וראו זה פלא, דווקא משפחת האישה הרעה משגשגת מבחינה כלכלית; פרנסה יש בשפע, וילדיה אוכלים טוב ולבושים יפה, בעוד שמשפחת הגבר הטוב הולכת מדחי אל דחי ושוקעת, וילדיה לבושים בגדים מהוהים כלשהו, ולא תמיד בא אוכל לפיהם. אולם, הסדרה מסיטה את עיני הצופים מחולשתו של הגבר וטורחת שוב ושוב להדגיש במסר, כי לא זה מה שחשוב באמת. שהרי מהו החומר לעומת יתרון הרוח?!

וכך מוצג העימות האבסורדי והמגוחך. האישה המפרנסת שהיא, כאמור, רעה, שתלטנית וחסרת מוסר, לעומת... לא, לא לעומת האישה הצייתנית, שהרי זו בעצם איננה קיימת בסדרה יתר על המידה, אלא לעומת הגבר הטוב, המפרנס בקושי, והדורש צייתנות מוחלטת מכל בני משפחתו, בדרך מיוחדת של 'עריצות בדרכי נועם'. המסר המוסרי והמחנך מבטיח גן־עדן לגברים, שאינם נדרשים להביא

תערוכה

נעמי טנהאוזר

בעקבות עבודתה במקלט לנשים מוכות בירושלים החליטה נעמי טנהאוזר, סטודנטית בבצלאל, "לעשות בגרפיקה משהו שקשור לנשים". זה לא היה כל כך פשוט. היה קשה לשכנע את הפרופסור, שהטיל על תלמידיו פרוייקט בעיצוב גראפי להסברה חברתית, שבעיה נשית, ולא אש"ף, תאונות דרכים, סולידריות בפולין וכד', מעניינת את תלמידתו. בסופו של דבר ניתן האישור, ונעמי טנהאוזר החלה לעבוד על הנושא של אלימות רחוב נגד נשים.

"ראיתי כמה שהנושא בעייתי. בקלות היה אפשר לעורר זלזול, התנגדות וזעם במקום להעביר את המסר. קשה היה להימנע מליצור

פרנסה מספקת הבייתה וזוכים בכל מקרה בצייתנות האישה והילדים, כל זמן שידעו להפעיל מרות, זכות השמורה להם מעצם השתייכותם המינית ובגרותם הביולוגית.

ומלים מספר לגבי איוש התפקידים בסדרה (ה'קאסטינג'). האישה הצייתנית היא בלונדינית, עוד מוטיב קבוע בתעשיית הסרטים האמריקאית שהגיע אליה מן הרומנים האירופיים. לאישה הבלונדינית מייחסים שם תכונות בדיוק הפוכות מאלו המיוחסות לה בארץ. לעומתה, מהווה שם האישה בעלת השיער השחור את טיפוס הפ'אם פ'אטאל, שהינה סכנה ואיום לחיי המשפחה השלווים.

פגימה לכיוון חוסר אמינות בסדרה נוצרת בדמות הגבר הטוב. ישנה התנגשות בין הנורמה של הגבר כמבוגר המבוגרים מבחינת אחריותו, לבין הנורמה הקולנועית האמריקאית של 'היראות צעיר בכל מקרה'. כאן בסדרה, בחירת שחקן צעיר בעל מראה פנים נערי, נעדר סמכות כלשהו, מעכבת את יצירת האשליה של הצופה, כך שיוכל לבטוח בדמות הגבר, בכושרה ובסמכותה.

ולסיכום, אין פלא, שלצורך העברת מסר 'מתקדם' שכזה הסתייעו יוצרי הסדרה ברקע הזמן והמקום של המערב הפרוע, על כל המשתמע מכך.

נשות דאלאס היפות!

"דאלאס", הסידרה האמריקאית המרתקת אל מסך הטלויזיה מליוני צופים בכל רחבי העולם. עוסקת ביחסים בין גברים לנשים יותר מאשר בעסקי הנפט. כמעט כל סצינה מתמקדת באחד הזוגות שבשושלת יואינג ומחזקת את תיפקודי המינים (והמעמדות) בצורה השמרנית הבוטה ביותר. הגברים של "דאלאס" הם מאצ'ו. אין כל יחסי ידידות בין אנשים. היחסים המוקרנים הם של רכושנות, שתלטנות, תוקפנות ואפילו אלימות.

אפשר לראות בסידרה נסיון להכות בפמיניזם, נסיון לשוב ולהראות גברים ונשים "אמיתיים" (ועשירים); להכות בגל סרטים וספרים שהושפע במידה זו או אחרת מהפמיניזם והראה גם גברים רכים ורגישים ונשים עצמאיות. כאן, בדאלאס, המסר ברור: על האשה להיות יפה, חסרת חיים משלה, רצוי אם, וחסרת כל יחסי רעות לאשה אחרת. האשה היחידה ב"דאלאס" עם עצמאות מחשבתית היא דונה – ובאמת, ריי האוהב אותה כמעט נהרס. מסקנה: נשים עצמאיות ואינטיליגנטיות מאיימות ומסכנות את הגבר. ב"דאלאס" האשה היא בדרך־כלל קורבן הגבר ועסקיו: סו־אלן ושפתה הרוטטת; האם – מיס אלי – המניפולטיבית שכל חייה סביב בעלה ובניה, או הזונה והפילגש (כריסטין, למשל) והבלונדינית הטפשה (לוסי), וכל מעייניהן בגברים שלהן ובילדיהן.

הגברים (הטובים והרעים) פעילים בעולם החיצוני (חיצוני למשפחה – עסקים ופוליטיקה) ושליטים ברכוש (נפט ונשים). הנשים – חייהן תלויים ב"גברים שלהן".

העובדה שזוהי הסידרה הפופולארית ביותר כיום בעולם כולו היא מכת־נגד קשה לפמיניזם.

בעיסה מתקתקה עטופת דולרים זו מלעיטים ומפטמים אותנו – בתקווה שתישכחנה הסופראז'יסטיות וכל הנשים שהעזו ומעיזות להציג דמות אשה אחרת ולהעמיד מודל של יחסים אנושיים אחרים.

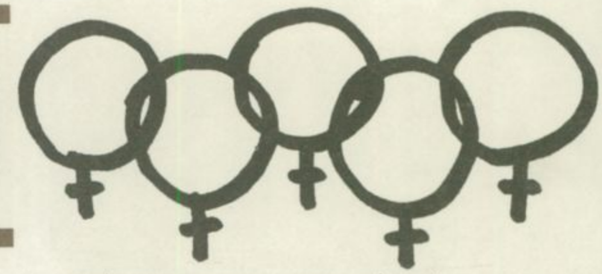

נעמי טנהאוזר מציגה את הכרזות שלה ב"קול האשה" בירושלים. היא מקווה לגייס כספים, כדי להדפיס את כרזותיה בקנה מידה גדול יותר, על מנת להדביקן על לוחות מודעות במרכזים קהילתיים ובמתנסי"ם. מוסדות ציבוריים (גורמים שונים בעיריית י־ם ובמשכן הנשיא) גילו, אמנם, עניין בעבודתה, אך מימון טרם נמצא לשם ההפצה. נראה ש"אין שום מסגרת שהנושא יכול להיכלל בה..."

תמונות שתיתפסנה כ"סקסיות". הרגשתי שאני צריכה לתמרן בין כל הדברים האלה, מה גם שבנושא לא טופל כמעט באמצעי התקשורת, והציבור אינו מודע לבעיה. הכוונה שלי היתה קודם כל להביא למודעות".

נשים בספורט

ארוכה הדרך לפיסגה

נוגה שואלת, נשים בספורט משיבות

"מישל מוטון מצרפת זכתה בתואר־אליפות עולמי במירוץ מכוניות" / "כדורסלנית לספר השיאים של גינס" / "בת 8 רצה למרחקים ארוכים" / "ענת מאירי בראש רשימת האתלטים הטובים באסיה"

כותרות אלו לא הופיעו בעיתוני הספורט הנפוצים (ליקטנו אותן מגליון 4 של "נגה"), אך עובדה זו אין בה כדי להסיח את הדעת מעובדה אחרת, חשובה יותר: נשים יכולות – ומצליחות – להגיע אל פסגת ההישגים בספורט! – אם כן, מדוע כה מעטות הן הנשים העוסקות בספורט, ומדוע מעטות עוד יותר הן המגיעות להישגים?

דנה רוט, ספורטאית, בוגרת מכון וינגייט, ועורכת מדור הספורט של "נגה", מכירה היטב את הקשיים הנערמים על דרכן של הנשים הספפורטאיות. את דרך החתחתים שעברו הנשים עד שהותר להן להשתתף בכל ענפי הספורט, מתארת דנה במאמר שפירסמה ב"נגה" מס. 3. הפעם היא מסתפקת בתשובה עניינית ושקולה: אחוז הנשים הספורטאיות בישראל נמוך עדיין מאחוז הספורטאים הגברים, אך לתופעה זו סיבות שונות, שאינן קשורות בהכרח בנשים עצמן. מיתוס שלם נרקם סביב אופיו של הספורט כעיסוק גברי מובהק, ודבר זה יש לו השלכה ישירה על מידת מעורבותן של הנשים בספורט. עם זאת, המצב בארץ אינו משקף את הנעשה במדינות אחרות. בארה"ב, בעיקר בשנים האחרונות, הצליחו הנשים לנתץ את המיתוס הזה, וכיום ניתן למצוא נשים בכל ענפי הספורט, ובכללם מקצועות המוגדרים עדיין כגבריים: כדורגל, היאבקות, איגרוף וכד׳. תוצאותיה של התפתחות זו ניכרות גם במדיניותם של אירגוני הספורט השונים – עד לפני שנים מעטות מנעו האירגונים את השתתפותן של הנשים בענפי ספורט אולימפיים מסויימים, ואילו היום, כאשר נשים מתחרות בכל ענפי הספורט בהם מתחרים גברים, חל מפנה בעמדתם של אירגונים אלה והם מסירים את התנגדותם, ואמנם הנשים משתתפות (עדיין בינן לבין עצמן!) ברוב הענפים שהיו סגורים בפניהן והן הולכות מחיל אל חיל. עם זאת, הישגי הנשים אינם זוכים להבלטה יתרה בעיתונים, ומכאן הרושם המוטעה על מספרן של הנשים הספורטאיות ועל מיעוט הישגיהן.

סו כץ, מאמנת קראטה, בעלת חגורה שחורה בדרגת "דן 2", קראטה קוריאני, ממהרת להבהיר כי דרכן של הספורטאיות אל ההישגים בענפי הספורט השונים איננה סוגה בכותרות מעודדות. "אי אפשר לדבר על הישגי נשים בספורט מבלי להזכיר את ההיסטוריה הארוכה של מאבקיהן בממסד הגברי, שלא חסך מאמצים לחסום את דרכן" – אומרת סו ומביאה דוגמאות: עד לשנת 1967 נאסר על נשים להשתתף במרוץ המרתון. איסור זה התבסס על הטענה ש"הנשים עדינות מדי".

השתתפותה של קתי שוויצר במרתון של בוסטון הפריכה את הטענה הזאת, אך השתתפותה לא זכתה להכרת מארגני המירוץ, וכך נמנעה ההכרה ביכולתן של הנשים להשתתף בריצות ארוכות. וכמו לא די בכך – הושעתה קתי שוויצר מאיגוד הספורט! רק בשנת 1971, לאחר שאלפי נשים – וביניהן גם נשים הרות ומבוגרות – רצו למרחקים ארוכים, שינה האיגוד את תקנותיו. מארגני תחרויות האיגרוף, שאסרו על נשים להשתתף בתחרויות אלו, הצדיקו את האיסור בנימוק ה"משכנע" כאילו מכות בחזה עלולות לגרום לסרטן־השד. נימוק זה אין לו על מה שיסתמך, באשר בעולם לא הוכח כי יש קשר בין מכות בחזה לבין סרטן־השד. אדרבא, ישנם רופאים הסבורים כי דוקא השד, הבנוי שומן, מתאים מכל איבר אחר בגוף לספוג מכות. מגבלות מגוחכות ביותר הוטלו על הנשים בענף השחיה, ולאורך שנים נדרשו השחיניות להופיע לתחרויות בבגדי־ים ששוליהם מעוטרים בחצאית קצרצרה, אשר האטה את מהירותן. רק בשנת 1973 העזו שחיניות מ. גרמניה להופיע לתחרות בינלאומית בבגדי־ים שאין בהם ולו אף זכר לחצאית.

גיליאן ברלי, אצנית מרחקים ארוכים, נמנית עם החלוצות בענף־ספורט הנחשב כגולת־הכותרת של האתלטיקה – ריצת המרתון. בכל ערב, לאחר העבודה, היא מקדישה כשעה וחצי לאימונים ורצה עד 25 ק"מ ומשפרת ללא לאות את שיאה בריצת המרתון, המגיע עתה לשעתיים ו־45 דקות. בראיון לעיתונאית אוסטראלית מספרת גיליאן על פריצת הדרך בתחום הקרוב לליבה – ריצות למרחקים ארוכים – ואגב כך עונה על שאלות המעניינות גם אותנו: מחסום האפרטהייד, אשר עד ראשית שנות השבעים מנע בעד נשים להשתתף במרוץ המרתון, נפרץ תודות לכמה נשים נועזות, שהאמינו בכוחן ובכושרן לרוץ למרחקים ארוכים ולהצליח. תחילה היתה זו קתי שוויצר, שבנסיון נועז להוכיח את יכולתן של הנשים, פרצה אל מסלול המרתון היוקרתי של בוסטון, והשתתפה במרוץ למרות מאמצי המארגנים לעצור בעדה בכוח. העובדה שקתי המשיכה לרוץ והקדימה להגיע אל קו הגמר לפני הרבה גברים, היא שהוכיחה את טיעונה יותר מכל. ב־1978, כשהשיאנית הנורבגית, גרטה וייץ, חלפה כסופה לאורך מסלול המרתון הניו־יורקי, בזמן של שעתיים ו־32.40 דקות, כבר היה ברור כי הנשים הגיעו אל זירת הריצות הארוכות. ועוד איך הגיעו!

ה"ניו סיינטיסט" ("המדען החדש") פרסם אשתקד מאמר הצופה כי עד מהרה ישתוו הישגי הנשים לאלה של הגברים; יש המתנבאים כי לא זו בלבד שהנשים תשגנה את הגברים, אלא שהן עתידות אף לשבור את שיאיהם!

מובן מאליו שהנשים תקדמנה בברכה את התחזיות האופטימיות, וסביר להניח שהגברים יהיו אחרונים לברך עליהן, שהרי הן מאיימות על הישגיהם. מה שמקלקל את השורה הוא הספק הטורדני – האמנם יש יסוד לתחזיות אלו?

דנה: אין זה סוד שהנשים צמצמו את הפער בינן לבין הגברים בכל ענפי הספורט. מאלפת היא התופעה שהן עושות זאת בזמן קצר, וכדי להמחיש זאת, אביא כמה דוגמאות: ג'ים ריון עבר בשנת 1967 את מקצה ה־1500 מ׳ בזמן שהוכר כשיא עולמי – 33.1 : 3 דקות. רק ב־1980 הצליח האצן האנגלי, סבסטיאן קו, לשבור את שיאו של ריון ולהורידו לזמן של 32.1 : 3 דק׳ – דהיינו שבמשך 13 שנים לא חל כל שיפור בשיא העולמי, אלא בשניה אחת בלבד! ולעומת זאת – באליפות ארה"ב במסלול פתוח, שהתקיימה ב־1970, רצה פאנסי לריו את מקצה המייל בזמן של 20.8 : 4 דק׳. 10 שנים

לאחר־מכן, באולימפיאדת מוסקבה, קבעה טטניה קאזאנקינה מברה"מ שיא עולמי חדש כשעברה מרחק זה ב־55.0 : 3 דקות – שיפור של 25.8 שניות בהפרש 10 שנים בלבד! צמצום פערים מרשים עוד יותר הוא זה שהושג בין הנשים ובין הגברים: בעת שגרי הול החזיק בשיא עולמי ושחה 200 מ' פרפר בזמן של 05.0: 2 דקות, עשתה זאת אליס ג'ונס בזמן של 19.3 : 2 דקות – מהירות הנופלת מזו של הגברים ב־14.3 שניות בלבד. באליפות ארה"ב הפתוחה, שהתקיימה 10 שנים לאחר מכן, זיעזעה מרי מיגהר את קהילת השחיינים בעולם בתוצאה 06.4 : 2 – הפרש של 8.2 שניות משיא הגברים, בו החזיק גריג ביארדסלי, באותה שנה! ולבסוף, דוגמה כללית אך משמעותית ביותר: שיאי הנשים ב־1976 עלו על שיאי הגברים שנקבעו באולימפיאדה שהתקיימה רק 8 שנים קודם לכן!

דוגמאות אלו מצביעות על מגמה ברורה ומתמדת של צמצום פערים מואץ בין נשים לגברים, ואין ספק שהגברים ערים להתקדמות זו, אך מכאן ועד ליום בו תתגשמנה התחזיות הוורודות ארוכה הדרך ורצופה מכשולים.

גיליאן: בריצת המרתון, ואף בריצות ארוכות יותר, הולכות הנשים, משיגות את הגברים ומוכיחות שאין הן נופלות מגברים בכושרן; ובעוד שהגברים מתקשים יותר ויותר לשבור את שיאיהם, נשברים שיאי הנשים בקצב הולך וגובר. אני בטוחה שנשיג אותם בריצות המרתון, אך אני חוששת שלא נצליח לחלוף על פניהם ולהדביקם כל עוד שלא הגענו למירוצים של 80 ק"מ ויותר. המרתונים קצרים מדי עבורנו! אם דבר זה אכן יתרחש, תהיה לו השפעה מהממת על השוביניסטים הגברים בכל מקום. בניינים שלמים המיוסדים על מיתוס העליונות הגברית עתידים להתמוטט ולפנות מקומם ל... מה? – קשה לשער זאת אפילו.

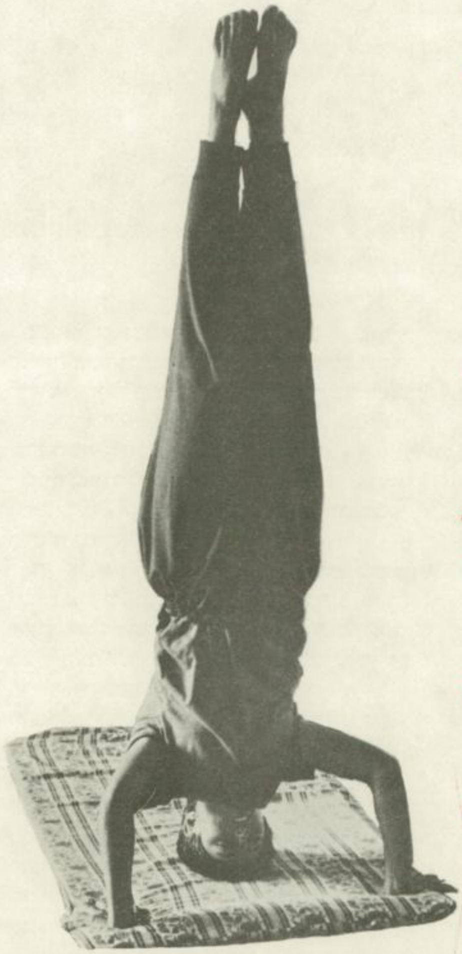
סו: הספורט, ובמיוחד מקצוע הלוחמה, הינו טריטוריה גברית: המשאבים, התדמית, הציוד, התמיכה והטיפוח נשמרים בידי הגברים למען גברים. פועל יוצא מכך היא העובדה שהפוטנציאל הספורטיבי של הנשים לא זכה מעולם להתייחסות הוגנת, וכל שידוע אודותיו שאוב ממיתוסים, שקרקע צמיחתם היא הבורות, ועיקר תכליתם לאשש את התפיסה בדבר עליונות הגברים. חסימת ענפי הספורט בפני נשים והצבת כל המגבלות בדרכן, מעידות הן על הצורך האובססיבי של הגברים להיות חזקים יותר, והן על חששם מעימות בזירת הספורט, עימות העלול להסתיים בהפסד שיגרע מעליונותם ויוקרתם.

נודע כי באחרונה – בהשפעתם של אילי־הון, המשקיעים כסף במירוצים למרחקים ארוכים – נעשים מאמצים חוזרים ונשנים לגרום להפרדה מינית גם בריצת המרתון.

ידיעה זו מעוררת תמיהות באשר להשפעת היציע (צופים, אוהדים, קהל ובעצם – החברה) על הנעשה בזירת הספורט.

מהי עמדת החברה כלפי נשים בספורט? האם היא שונה מזו הנקוטה כלפי גברים?

גיליאן: ובכן, מלבד התקנות הרשמיות – כגון זו האוסרת על נשים לרוץ למרחקים העולים על 3 ק"מ! – ומלבד ההפרדה המינית במסלולים עצמם, המונעת מנשים את ההזדמנות להוכיח עצמן גם ביחס לגברים, קיים אפרטהייד מוחלט, פשוטו כמשמעו, הנמשך לאורך כל הדרך: החל בבית הספר, כאשר ילדים מתחרים עם ילדים, וילדות – עם ילדות; עבור דרך המועדונים, המקילים באימוני הנשים לעומת אימוניהם המפרכים של הגברים; וכלה במשחקים האולימפיים. כתוצאה מכך, גם כאשר אשה מצליחה להתגבר על המכשול הראשון בדרכה – החשש מפני אבדן הנשיות, שאחיזתו בדיעה הקדומה הגורסת כי ספורט וגוף מיוזע אינם עולים בקנה אחד עם נשים ונשיות – הריהי ניצבת לפני מחסום שאין לה כל שליטה עליו – הפרדה מוסדית שפירושה אימונים ותחרויות בדרגה נחותה יותר לנשים.

בנוסף לכל זאת, קיימים גם הבדלים ביחס החברה עצמה. קחי לדוגמה את הפעם האחרונה שיצאתי לרוץ: כשחלפתי במרוצתי ליד קבוצת גברים, חטפתי כמה טפיחות הגונות על ישבני! בפינה אחרת קראו אחרי קריאות גנאי, ולבסוף, כששאלתי בריה עלובה אחת "האם הדרך הזו מובילה לאן שהוא?", נעניתי בתשובה המתחכמת "היש איזושהי דרך שמובילה לאן־שהוא?" – אכן, יחס מעודד מאד להמשיך!

סו: אחד הביטויים החמורים של אפליית נשים הוא, לדעתי, הרחקתן מן הספורט! הרחקה זו מושגת הן ע"י חוקים, תקנות ומגבלות, שנקבעו ע"י ארגוני הספורט, והן ע"י לחץ חברתי וחינוך. רוב ענפי הספורט נחשבים עדיין כגבריים, ואשה המנסה לעסוק בהם תמצא עצמה בלתי־רצויה: המאמנים לא יתייחסו אליה ברצינות, וממילא לא ישקיעו בה את המאמץ והמשאבים המירביים, כפי שהם מושקעים בגברים; עמיתיה לאימונים יציקו לה בקנטורים ויתגרו בה, ביחוד אם היא מצטיינת באימוניה ומהווה איום על הישגיהם. מקורביה יזהירו אותה מפני "אבדן נשיותה", ואפילו היא עצמה תוטרד מהחשש שתפתח שרירים (אף שרוב השרירים קשורים במישרין לכמות הטסטוסטרון, שכידוע איננו מצוי בנשים אלא בכמות מזערית). אשה המתייחסת לאימוניה ברצינות נדרשת להסתגל לאורח־חיים ספרטני, שאינו מקובל על חברותיה, כיון שעליה להקדיש את רוב עתותיה לאימונים הכרוכים במאמץ, זיעה, כובד ראש, ריכוז ומשמעת עצמית. אמנם אין כל פסול בפעילות הספורטיבית אשר, בד בבד עם פיתוח הכושר הגופני, מסייעת גם לפיתוח האישיות, מחזקת את הדימוי והבטחון העצמיים ומהווה פורקן לעצבנות ומפלט משגרת היומיום, אולם הנשים – אליבא דכל המוסכמות החברתיות – אמורות לשקוד על טפוח נשיותן והופעתן, ולשם כך אין צורך בפעילות ספורטיבית. עלי להודות שאני עצמי, כספורטאית בענף ספורט גברי כמעט לחלוטין, לא הייתי מצליחה לעמוד בפני יחסה

העויין של החברה ולהגיע להישגים, בלעדי ההכרה הפמיניסטית שלי, אשר אף שלא קדמה לאימוני הקראטה, התפתחה בתודעתי בעת ובעונה אחת עמם.

דנה: דוגמה אופיינית ליחס החברה כלפי נשים ספורטאיות מצויה בספרות המקצועית הדנה בהבדלים הפיסיולוגיים בין גברים לנשים. סגנון הכתיבה בספרות זו משקף את דעתו ועמדתו של הכותב; ואף שעמדת הכותב איננה חלק מן הממצאים העובדתיים, יש לה השפעה בלתי מבוטלת על המסקנות הנלמדות מן הכתוב; וכאשר – כפי שקורה בד"כ – עמדת הכותב אינה אוהדת נשים בספורט, תהא המסקנה המשתמעת מדבריו שמוטב כי הנשים תשארנה את תחום הספורט לגברים. דוגמא לתופעה בלתי הוגנת זו מובאת מספרו של אולריך יונאט, "האימון המחזורי": "שרירי האשה **נחותים** בהשוואה לאלה של הגבר... משום כך **נחותה** האשה ברוב ענפי האימון... יכולתה **הנחותה** של האשה בולטת במיוחד במסגרת אימון מחזורי..." – השימוש החוזר ונשנה בתארים "נחותה" / "נחותים" מציג את האשה כנחותה מלכתחילה, וממילא – בלתי־כשירה לעסוק בספורט. כדי להבליט את חומרתה של הדוגמא הקודמת, אביא דוגמא מספרם של ד"ר יהודה שינפלד וד"ר יאיר שפירא, "פעילות גופנית ובריאות": "באשר לחוזק השרירים, כוחם וכושר הסבולת שלהם – אצל האשה מבנה האגן מתאים להכלת עובר בעת הריון, ולפיכך זוית עצמות הכסל קהה יותר, עגולה יותר וכו', מאידך גיסא – מבנה עצמות הגבר מתאים יותר לפתוח שרירים. עם כל זאת, במרכיבים אחרים של כושר גופני, עולה האשה על הגבר... האשה גמישה מהגבר, כתוצאה מזוית־חיבור שונה של פרקי עצמותיה; האשה מצטיינת בשווי־משקל טוב משל הגבר, משום שמרכז־הכובד בגופה נמוך ממרכז־הכובד של הגבר..." – וכיוצ"ב תיאורים מאוזנים, ללא שום משוא־פנים כלפי מין זה או אחר.

ומה באשר להבדלים פיסיולוגיים, אנטומיים וביולוגיים – האם אלה אינם מהווים מכשול בדרכה של הספורטאית?

גיליאן: אין ספק שישנם הבדלים חשובים בין גברים ונשים. הגברים חזקים יותר בד"כ, הלב שלהם גדול יותר ויעילותו בהזרמת חמצן לכל חלקי הגוף רבה יותר; לנשים יש יותר שומן, אך הן מזיעות בצורה יעילה יותר. אולם – יהיו ההבדלים הביולוגיים אשר יהיו – המדענים נוטים היום לאמץ את הדיעה שישנם הבדלים גדולים יותר בין הגברים לבין עצמם מאשר ההבדלים בין שני המינים. סוניה לאנרמן רצה כבר עתה מהר יותר מ־98% מבין האצנים הגברים (בריצת 100 מ') – האמנם יש לייחס את יתרונם של שני האחוזים הנותרים להבדלים הביולוגיים, או שמא – למשהו אחר? ועוד – מבנה גופו של הרץ המפורסם, סבסטיאן קו, דומה יותר למבנה גופן של רוב הנשים מאשר לדיוקנו השרירי של הסטראוטיפ הגברי המצוי – מדוע איפוא אסור לנשים להתחרות עמו?

סו: מעט מאד ידוע על חלקם של ההבדלים בהישגיות ועל משמעותם לגבי היכולת הפיסית של הנשים, ומכאן נובעת הספקנות הרבה באשר ליכולתן של הנשים לעסוק בספורט. דוגמא לספקנות נטולת־יסוד היא זו הקיימת בקרב המאמנים עצמם – מאז ומתמיד פקפקו המאמנים ביכולת הנשים להתמיד באימוניהן בגלל הוסת החודשית, אך מחקרים שונים בנושא זה מראים כי, לאמיתו של דבר, 50–60% מהספורטאיות טוענות שאין הן חשות כל הבדל בביצועיהן בעת הווסת, ואשר ליתר – מחציתן טוענות כי חל שיפור בביצועיהן, ואילו האחרות טוענות כי חלה ירידה בביצועיהן. באשר לתוצאות־לוואי – הרופאים הבחינו בתופעה שאימונים קשים מונעים הופעת סימפטומים כמו נפיחות־שדיים, כאב גב ודכדוך המופיעים תכופות אצל נשים לפני הווסת.

בספרה "נשים וספורט" מביאה ג'ניס קפלן דוגמאות רבות לסיפורי הצלחה של נשים הרות או לאחר לידה, שפעילותן והישגיהן הם הוכחה ניצחת ליכולתן הפיסית של הנשים, וכך מפריכה את הטענה הידועה שעל האשה לפרוש מפעילותה הספורטיבית בעת הריון או לאחר לידה. סו פירטל־הייז השתתפה בתחרות רודיאו בהיותה בחודש השני להריונה; מיקי גורמן רצה למרחקים ארוכים עד החודש השמיני להריונה; ז'ונו סטובר־אירוין ניצחה בתחרויות אולימפיות, בקפיצה מגובה 10 מ', והיא אז בחודש הרביעי להריונה. הריון ולידה אינם – ואל להם להיות – מכשול בדרכה של הספורטאית. העובר מוגן היטב בשק הנוזלים שברחם; כמו כן, ניזון העובר לפני האם, וגם כאשר האם חסרת־נשימה עקב מאמץ כלשהו, מקבל העובר את החמצן הדרוש לו ואיננו נפגע.

חוסר־ידע בסיסי הוא הגורם לכך שנשים מביעות חששות מן הסוג המגוחך ביותר: "אני לא רוצתה לעשות פישוק, שמא אאבד את בתולי" או "אינני יכולה להתאמן כשיש לי וסת, כיון שאני עלולה לדמם יותר" וכד'. אך האמת היא שפעילות ספורטיבית היא האמצעי הבדוק והיעיל ביותר לשיפור כושר הגוף ובריאותו. האימון האינטנסיבי מעניק לגוף אנרגיה מחודשת, הלב והריאות מתחזקים, הלב מסוגל לשאוב בכל פעימה יותר דם עשיר בחמצן, וכך להפחית את מספר הפעימות הדרוש לתפקוד יעיל של הגוף – כל אלה הם רק חלק מן העובדות החשובות שאינן ידועות לכל.

דנה: ישנם הבדלים אנטומיים, פיסיולוגיים ואחרים בין גברים ונשים, אך אין להפריז במידת חשיבותם מבלי להכירם מקרוב.

שומן הגוף הוא הבולט, ואולי אף החשוב, מבין ההבדלים האנטומיים שבין שני המינים. אחוז השומן בגוף האשה גבוה ב־12–8 אחוזים מאחוז השומן אצל גבר בעל כושר זהה. יש להבחין בין "שומן מצטבר", המשמש כרזרבה תזונתית ומנוצל בד"כ לאספקת אנרגיה בשעת מאמץ, לבין "שומן נחוץ", המשרת תפקוד פיסיולוגי תקין. לגבר יש בממוצע 3% שומן נחוץ, ואילו לאשה – 12% שומן נחוץ, דהיינו שגופו של גבר ממוצע מכיל 15% שומן, בעוד גופה של אשה ממוצעת מכיל 27% שומן. השומן הנחוץ איננו עשוי להפקת אנרגיה, ומבחינה זו הריהו שומן בלתי־יעיל. לעובדה זו אכן יש השפעה רבה – אך בהחלט לא חד־משמעית – על הפעילות בענפי הספורט

השונים: אשה הרצה למרחקים ארוכים נדרשת להשקיע יותר כח ואנרגיה כדי להניע את השומן הבלתי־יעיל שלה. על משמעותו של הבדל זה ניתן ללמוד מניסוי, שערכו פרופ' קירק קיורטון ופיליפ ספרלינג, בשנת 1979: הגברים שהשתתפו בניסוי נדרשו לשאת משקולות, שהוסיפו למשקל גופם את המשקל העודף שנושאות נשים, בעת ריצה משך 12 דקות על מסלול נע, והתברר שעייפותם גברה ב־30% יותר מן הרגיל! לשומן־הגוף יש השפעה הפוכה לחלוטין בענף השחיה. משקלו הסגולי של השומן נמוך ממשקלם הסגולי של המים, ולפיכך יכולת־הציפה של האשה במים טובה יותר ב־10% בממוצע מזו של הגבר; ודבר נוסף – השומן מרוכז בעיקרו בחלק העליון של הרגל ומשפר את רהיטות התנועה – חשיבותם של יתרונות אלה ניכרת היטב בתוצאות המדהימות: הפעם – הגברים הם הנדרשים להשקיע אנרגיה הגבוהה ב־30–20 אחוז מזו שמשקיעות נשים בעלות מידות־גוף דומות.

השוואה אנטומית בין גבר ואשה, בעלי גובה זהה, מגלה כי לגבר עצמות מסיביות יותר, מפרקים גדולים יותר וגפיים ארוכים יותר. כתוצאה מהבדלים אלה יכול הגבר להניע את איבריו בכח ובמהירות גבוהים יותר מאלה של האשה. כוחה של האשה נמוך בכשליש מכוחו של הגבר, על אף שגדלם של סיבי השריר זהה. אין כמעט הבדל ביכולת השימור של האנרגיה הראשונית הנדרשת בעת מאמץ לטווח קצר. עם זאת, הטסטוסטרון המצוי בגוף הגבר, בכמות הגבוהה פי 30–20 יותר מאשר בגוף האשה, מאפשר ניצול יעיל יותר של הפרוטאין ומסייע לבנית שריים גדולים יותר; ושרירים גדולים יותר פירושם: יכולת שימור אנרגיה לטווח ארוך יותר. ספורטאיות מז. גרמניה נוטלות טסטוסטרון, ואכן השפעתו עליהן ניכרת הן בשינויים הפיסיולוגיים והן בביצועים הספורטיביים.

בנוסף להבדלים אלה, קיימים הבדלים קרדיו־וסקולריים (לב וריאות): נפח הדם, כמות ההמוגלובין (הנושא חמצן לשרירים) ויכולת צריכת החמצן של הגבר גבוהים מאלה של האשה, ומעניקים לו יתרון מסויים. ראוי לציין כי התפתחות הגוף עד גיל 15 זהה אצל שני המינים, ולכך יש לייחס את התופעה ששיאי שחיה למרחקים קצרים מוחזקים ע"י ילדות קטנות, כטרייסי קולינס בת ה־14.

ניתן לומר כי קיימים הבדלים שונים ובלתי־נמנעים בין גברים ונשים, אלא שאין הם מהווים הצדקה להפרדה מינית מוחלטת בכל ענפי הספורט. הבדלים אלה, שמעיקרם הם הבדלי כח ועצמה, אינם מוצאים את ביטויים במקצועות אשר מהירות, גמישות, קואורדינציה, חשיבה ומיומנות הן הדרישות המירביות בהם, והרי אלו הן הדרישות העיקריות ברוב ענפי הספורט.

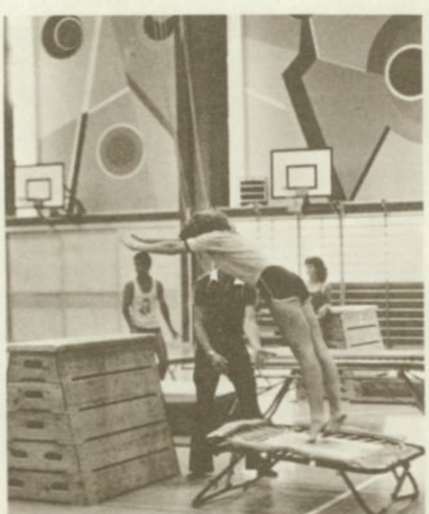
ידיעות ספורט

האתלטית **זהבה שמואלי** נבחרה ספורטאית השנה 1981. לא מכבר קבעה **זהבה שמואלי** הישג ברמה עולמית כאשר סיימה שמינית במירוץ המארתון של בוסטון בזמן של 54 : 2.43 שעות.

נשות הפועל בת־ים זכו בגביע המדינה לנשים בכדורעף לאחר שגברו על האלופה מקיבוץ מרחביה במשחק הגמר בתוצאה 3 : 2. במשך שנים רבות היה לקיבוצים מונופול על זכיות בכדורעף ואילו זכייה זו של הפועל בת־ים הביאה את הגביע אל העיר.

הסייפת **נילי דרורי** דורגה במקום ה־25 מבין 158 סייפות בתחרות הרביעית בסידרת "גביע העולם" שהתקיימה בפאריס.

רות מגן זכתה בהוד השרון בשתי מדליות זהב באליפות ישראל לנשים בג'ודו ל־1982.

במחזור ה־10 של הליגה הלאומית בטניס שולחן גברה **לאה הרשקוביץ** על פאול פסטרנק מהפועל ת"א מי שהיה בלתי מנוצח עד כה. במשחק אחר גברה **לאה הרשקוביץ** על בני שניידר כוכבה של נבחרת חולון.

באליפות ע"ש מקסג ליקי ז"ל בקליעה הוכתרו **סמדר עציון** ואילן לוי כאלופי הנגב ברובה ואקדח אויר. סמדר עציון צברה 370 נקודות ברובה אויר. בתחרות אישית בקליעה למטרה לנשים ניצחה **רחל שטיינר** מהפועל חיפה עם 375 נקודות, תוצאה טובה יותר מהישגי הגברים.

כמו כן בתחרויות קליעה שנערכו בין נבחרת אוסטריה ונבחרת ישראל הפתיעה בתחרות האישית הקלעית האוסטרית **קארין באוואר** כאשר זכתה בתרגיל קליעה (3×40) וצברה 1133 נקודות וכך גברה על הישראלים יצחק סטרולוביץ ויאיר דוידוביץ.

משחק גמר גביע המדינה בכדורסל לנשים בשנה שעברה (1981) שנערך בין נבחרת מכבי רמת־חן ואליצור ת"א עורר את זעמן של הנשים על שאין הנשיא מכבד אותן בנוכחותו ובמסירת הגביע לזוכה כפי שנהוג במשחק הגמר של הגברים למרות שמשחק הנשים נערך זמן קצר לפני זה של הגברים. מכתבי מחאה נשלחו אל הנשיא לאחר משחק הגמר של 1981. השנה במשחק הגמר שנערך בין נבחרות אליצור ת"א והפועל חיפה נוכחו הנשיא יצחק נבון אופירה נבון וילדיהם, והגביע נמסר לזוכה – אליצור ת"א על ידי אופירה נבון, אולם גם השנה הגיעה מחאה והפעם דוקא ממשפחת הנשיא – בתו של הנשיא נעמה שאלה בתמיהה מדיע גביע הנשים קטן בהרבה מזה של הגברים...

בתחרויות הליגה הלאומית בקליעה באקדח אויר דורגה במקום הראשון הקלעית **חיה בלום** מהפועל קרית אונו כאשר צברה 379 נקודות מתוך 400 נקודות אפשריות. העתונות דיווחה על כך בהפתעה מרובה כשאת המקומות השני והשלישי תפסו גברים.

צילומים
רחל אוסטרוביץ

העולם הנשי

המשך מעמ' 19

"כסוציולוגית אין לי אשליות של עולם נשי הומוגני ללא הבדלים מצערים. אבל אני כן רואה אפשרות לקיום עולם שבו הנשים בכל מקום ירגישו אחריות כלפי הבריאות, החינוך, הרווחה וזכויות האדם של הנשים בכל מקום."

סבסוד מלא של החינוך, נגד קיצוצים בתקציבי הרווחה ובשירותים הציבוריים, ולמען רפורמות בחוקי העבודה, ב־1978 כבר נתגלו לעין כל חסרונותיה של האסטראטגיה האיטגראטיבית, והתפתחה עמדה בדלנית. "קודם לכן ראו ארגוני הנשים את עצמן כקבוצות המבטאות עניין צבורי או לוחמות למען זכויות האזרח ומנסות להביא לשילובן המלא של הנשים בחברה האמריקאית. עכשיו הן עברו מהתביעה העיקשת לשוויון נייטראלי בין המינים, לתביעה בהכרה בצרכיהם המיוחדים של הנשים הנובעים מההבדלים הביולוגיים – בתחומי הבריאות, לידה והזדקנות". ב־1977 התארגן ועד פעולה של נשים כדי לעקוב אחר ההשלכות הממשיות והצפויות של כל התחיקה הפדרלית בענייני נשים. אחת מהסכנות הברורות של אסטרטגיה בדלנית כזאת היא הנפילה לתוך הרשת שטומנת אידיאולוגיית "תחום הנשים" של המאה ה־19, שנציגה כיום הוא הימין החדש.

ישנו חשש שהכרה בהבדלים בין המינים, תתורגם מיד לחסר שוויון על בסיס המין. קוסטיין רואה את נושא הנשיות מול הפמיניזם כנושא המרכזי של שנות ה־80. לאור חוסר הבהירות הקיים באסטרטגיות השונות, עדיין מוקדם מדי להביע העדפה אישית. מכיוון שאין אלטרנטיבה להתאמה כלשהי בין העולם הגברי והנשי – והכחדתו של אחד מהם היא בלתי סבירה, לא נותר להם אלא ללמוד לחיות בצוותא על פני אותו הכדור. והשאלה הופכת להיות טיבה של ההסתגלות. ההסתגלות שנכפתה עד כה על העולם הנשי בידי העולם הגברי אינה מתאימה עוד. מסיבות שונות – כלכליות, פוליטיות, אקולוגיות, טכנולוגיות, סוציולוגיות. המחקר, התיאוריה, הניסוי, ובניית המודלים שמתרחשים היום בחלקים רבים של העולם הנשי מהווים דוגמא טובה לסוג התשובה המתאימה. צורה מסויימת של קואליציה נראית לי מוצלחת ביותר אבל בקואליציה קיימת הנחה מוקדמת של כוח, אוטונומיה, בטחון עצמי, ומנהיגות מתוך העולם הנשי, ולשם כך, כפי שגורסת סטאודט, דרושה תקופת ביניים זמנית של בדלנות שבמהלכה יוכל העולם הנשי להכיר ולהבין את עצמו, לשחרר את עצמו מההגמוניה האינטלקטואלית הגברית, לרכוש בטחון בצדקת עמדתו, וללמוד איך להשתמש בכוח שאותו היידע ואותה הבנה מקנים לו.

"... רפובליקה עולמית של נשים ?"

מכיוון שאנחנו רק מתחילים לעמוד על טיבו של העולם הנשי הכלל עולמי, איננו יכולים לחזות איזה אופי הוא ישא. פרנסיס ווילארד יסדה במאה ה־19 את אגודת הנשים הנוצריות עם חזון דומה לחזון הנוכחי של אחווה גברית בינלאומית. "אנחנו רפובליקה עולמית של נשים... בלי הבחנה גזע או צבע... שאינה מכירה בכיתתיות בפוליטיקה, ובאזרחות על בסיס של מין. כל אחת מאתנו היא חלק מהאיגוד העולמי של הנשים; זה ביתנו היפה, הגדול והמתפתח" (בולדינג). אבל, כפי שאליזה בולדינג מזכירה לנו, חזון זה יצריך מחשבה ועבודה רבה. "אם יש באמת... עולם נשי, קהילה עולמית של נשים השותפות לאותן דאגות" היא אומרת, "אז כדי להביא את הקהילה הזאת לחיים, ולגרום לה לפעול למען טובת הכלל, יידרשו כוחות עצומים, והבנה."

אני מודה שאני אשת חזון. אולם אין אני קיצרת־רוח. בגיל 79, לאחר שעברתי את רוב המאה העשרים, אני יכולה לומר – כשם שאמר המשורר האנגלו־סקסי הקדום דיאור בקינתו העתיקה – "גם זה חלף, וגם זה יחלוף" ונשאר מעודד. גם בזמנים קשים, על העולם הנשי העולמי לעבור דרך ארוכה לפני שייהפך לקהילה, ואפילו אז ההישג הזה אינו מבטיח מתיקות ואור נצחיים. כסוציולוגית אין לי אשליות של עולם נשי הומוגני ללא הבדלים מצערים. אבל אני כן רואה אפשרות לקיום עולם שבו הנשים בכל מקום ירגישו אחריות כלפי הבריאות, החינוך, הרווחה וזכויות האדם של הנשים בכל מקום, ויהיו נכונות לחוש לעזרתן לשם הגשמת אותן מטרות בכל עת שיתבקשו. חלומי הוא, לכן, לא ביטולן של כל הרעות החולות – שכן הללו אינן מיוחדות לנשים בלבד – אלא רכישת הכוח והחוכמה הדרושים כדי לשלוט בהן בתבונה ובהגינות. אני סומכת על האינטליגנציה האנושית, ועל הידע שהיא יוצרת. בעניין זה, יידע הקשור בעולם הנשי עצמו, מבשר טובות.

בארה"ב נוכחנו שדפוס פעילות הגומלין המאפיין את העולם הנשי נוטה לשיתוף פעולה, ודפוס זה עומד גם בקריטריונים של יעילות שמציב העולם הגברי. אם מימצאי המחקר בארה"ב, יקבלו תמיכה בחלקים אחרים של העולם, נוכל לראות באיזה כיוון תתפתח רפובליקת הנשים של פרנסיס ווילארד. ועידות כאלה מהוות צעד ראשון בכיוון. חזק ואמץ!

לוח מודעות

ארגון אמהות לא נשואות (א.ל.ן)
ת.ד. 9586 חיפה 31095

בצער רב אנו מודיעות
על סגירת המרכז הפמיניסטי
"צאינה וראינה"

במרכז התנועה הפמיניסטית בישראל
רחוב בן יהודה 82 ת״א טל. 234819 (03)
מתקיימים:
* קורס להגנה עצמית – הרשמה ופרטים אצל אירית 234819 בין השעות 9.00–13.00
* קבוצות להעלאת תודעה מדי יום שני, לפרטים נא להתקשר עם שרה 312349

מתארגנת קבוצה נוספת של אמהות יחידות.
יכולות להצטרף אמהות רווקות, גרושות (גם בהליכים), אלמנות וכן רווקות המתכוננות ללדת.
להתקשר עם יהודית אבשלום בשעות אחה״צ 582672(03)

״עשי חיל״ רחובות.
מרכז לפעילות פמיניסטית ברחובות.
נפגשות בימי א׳ בשבוע בשעה 9.00 בערב ברחוב שד׳ חן 49 טל. 55746(054)

קבוצת ארבע תחנות (סופט־בול)
נפגשת בכל יום שישי בשעה 14.00 בגן סאקר מול בנייני וולפסון בירושלים.

בקול האשה ירושלים רחוב ההסתדרות 4 טל. 245971(02)
מתקיימים:
יעוץ משפטי מדי יום ב׳ בשבוע, ע״י משפטניות תמורת סכום סמלי של 20 שקלים.
יעוץ אישי מדי יום ג׳ אחה״צ ע״י פסיכולוגיות ועובדות סוציאליות.

מרכז סיוע לקורבנות אונס, חיפה 04־234559
מרכז סיוע לקורבנות אונס, תל אביב 03־234819

מרכז סיוע לקורבנות אונס
בירושלים 02–810110

״לא״, מקלט לנשים מוכות, הרצליה 052־86619
מקלט לנשים מוכות, חיפה 04־662114
מקלט לנשים מוכות, ירושלים 02־244092

מכון לקראטה קוריאני בכפר־סבא
מאמנת ראשית: טו כץ
נשים שמעוניינות בקראטה או בקורסים להגנה עצמית
לכתוב לת.ד. של נגה

ספרות פמיניסטית
באמצעות הדואר
הוצאת **״המין השני״**
מציעה **הנחה** לקוראות נוגה

חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש

1. **״גופנו עצמיותנו״** – ספר מאת נשים למען נשים
מאת קבוצת נשות בוסטון

	במקום
כריכה רכה **255 ש׳**	310 ש׳
כריכה קשה **295 ש׳**	360 ש׳

חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש – חדש

2. **״בניגוד לרצוננו – גברים נשים ואונס״**
מאת סוזן בראונמילר **255 ש׳** 310 ש׳

3. **״אשה ו... חפשיה״**
מאת ברברה סימן **82 ש׳** 98 ש׳

4. **״שוביניזם זכרי״**
מאת מייקל קורדה **82 ש׳** 98 ש׳

המחירים הנ״ל כוללים דמי משלוח והינם בתוקף עד 30.9.82

גזור ושלח או צרף פתק עם הפרטים הבאים
לכבוד
״המין השני״ הוצאה לאור ת.ד. 317, גבעתיים
ברצוני להזמין את הספר/ים 1. רכה □ קשה □ 2. □ 3. □ 4. □
מצ״ב □ המחאה □ המחאת דואר □ המחאה אישית ע״ס ______
שם ______ כתובת ______
מס. טלפון ______ ת.ז. ______

פמיניזם בישראל: שמונים שנות מאבק
סקירה קצרה בת 19 עמודים המכסה את ספור הפמיניזם בארץ מ־1904 ועד היום, כולל רשימה של רוב הפרויקטים הפמיניסטים הקימים היום.
כתוב בשפה האנגלית
ניתן לקנות ב״קול האשה״ ירושלים וישירות מכותבת הסקירה: לשלוח המחאה בסך של 25 שקל ל־
ג׳ואן ירון
רחוב שטנד 12 תל־אביב 64374
לציין בכתב ברור שם, כתובת ומיקוד

המשך מעמ' 14

״ואראך מתבוססת בדמיך ואֹמר לך בדמיך חיי״

ואינה מבטלת את הכאבים כ״היסטריה״. היא מטפלת ועוזרת לנשים סובלות, אבל... היא מחזירה את הנשים לכבלי הביולוגיה, תוך שימוש מכוון בסטטיסטיקות. כידוע, אין שימוש אובייקטיבי בסטטיסטיקות התלויות בסוג השאלות, באופן שאילתן, בנושא הנבדק וכו׳. דלטון מוכיחה שאחוז הנשים הסובלות מ־PMT גבוה יחסית, בקרב הנשים המעורבות בתקריות אלימות. בשל מחקר זה יקפצו רבים ויטענו, שאין להפקיד בידי נשים תפקידים הדורשים אחריות וכוח, שכן פעם בחודש הן מועדות להתקיף עצמן או אחרים. אך אחוז המקרים האלימים המבוצעים בכלל החברה על־ידי נשים הוא כ־10% בלבד! ברוב המקרים האלימים מעורבים גברים, שגם הם נתונים להשפעות הורמונליות (אלא שאין אפשרות לצפות את זמן היקרותן) והרי איש לא טוען, שאין להפקיד בידם (ככלל) עמדות כוח ואחריות... כמו־כן אין לשכוח, שמתחי וכאבי וסת אינם מצויים במידה שווה אצל כל הנשים. רבות אינן חשות מאומה, אם כי ויש כאלה הסובלות; ולכן אין לעשות הכללות. ובעניין השימוש בפרוגסטרון כמרפא – יש חוקרים ההולכים בדרך זו, אך אחרים מבקרים את השימוש בהורמון.

יש דבר אחד מוסכם (ולא מהיום) בשטח המחקר לגבי הסיבות הפיסיולוגיות שיש לחלק מהסימפטומים המלווים את הווסת, והוא: הצטברות הנוזלים בתאים היא ביחס ישיר לשינוי ההורמונלי בגוף. הצטברות נוזלים זו לוחצת, למשל, על תאי המוח וגורמת למתח וכאבי־ראש ולהתנפחות קלה. אי־לכך מומלץ לנשים לצרוך פחות מלח לפני הווסת.

יש רופאים הרואים פתרון לכאבי הווסת בלקיחת ויטמינים מסויימים. לא ניכנס כאן לעובי הקורה הרפואית. אין זה מאמר רפואי־מדעי. מטרת מאמר זה הייתה רק להאיר כמה נקודות, ולהצביע על כמה מלכודות הטמונות לנו בנושא הווסת.

המשך מעמ' 29

שיחות עם נשים פלסטיניות

שלנשים, **שאף הן קבוצה מדוכאת**, הם אינם מתייחסים כך. הם אינם מיישמים את התיאוריות שלהם לנשים ולמצבן. זאת הסיבה העיקרית שבשלה הנשים אינן מצטרפות בהמוניהן לתנועות הרדיקאליות. איך אפשר לשחרר כך נשים ?״

״אני מתנגדת למין חופשי. בשלב זה של חיי הגדה המערבית בפרט והעולם הערבי, בכלל, אני מתנגדת לכך. אפילו הגברים המארכסיסטים עדיין לא הגיעו לשלב שבו הם יכולים להיות חופשיים בלי לנצל את האשה. לא אתן לגברים הרדיקאלים הזדמנות לערוך עלי אקספרימנטים, לבלות איתי ואחר־כך לבעוט בי ולהסתלק.״

חנן מיכאיל־אשראווי, ילידת שכם, גרה ברמאללה, בת 32, נשואה + ילדה, בעלה צעיר ממנה. מרצה לאנגלית באוניברסיטת ביר־זית. חנן רואה את האוניברסיטה כמוסד שמשפיע על כל הסביבה, ובמסגרת זו היא רואה את עבודתה.

״אני חושבת שבכך שאנחנו עושות את מה שאנו מאמינים בו, בכך שאנחנו משמשים דוגמא, אנחנו משפיעים על החברה. למשל, העובדה שאומרים שנשים בביר־זית לבושות בג׳ינס, שהן יוצאות לאסיפות, שהן מדברות עם גברים, שהן מנהלות סמינרים, שאינן נבוכות או מתנצלות, שאינן מקריבות קורבנות לגישות המסורתיות כלפי נשים – עובדה זו גורמת לחברה לקבל אותנו כבני־אדם בעלי רצון משלהם. וזה מעודד נשים אחרות. על־ידי ביסוס תבנית של התנהגות מסויימת, על־ידי זה שאנחנו די תוקפניות ועצמאיות ועושות את מה שאנחנו מאמינות בו אנחנו הנשים בביר־זית, מאפשרות לנשים רבות לנהוג כמונו. אנחנו משמשות דוגמה.״

״אני חושבת שהבעיה היא בעיה חברתית, פוליטית ומצפונית, מורכבת מאד ומסובכת. זוהי הבעיה שלנו כאמהות, כעובדים, כפלסטינים, כיצורים פוליטיים. כל אלה מרכיביה של אותה בעיה. לכן אינני יכולה לומר שלא אלחם לשיחרור הנשים, משום שאני עסוקה במאבק הפוליטי. המאבק הוא אותו מאבק. הכיבוש אינו אלא חלק מאותה בעיה, חלק מן המאבק הכולל. חשוב שהחברה שלנו תהיה מתקדמת יותר, משוחררת יותר. מה הטעם לפרוק את עול הכיבוש ולהישאר כבושים על־ידי הפיגור שלנו עצמנו ?״

לילי פיידי, בת 25, מרצה לבלשנות באוניברסיטת ביר־זית. לדעתה יש לשחרר צעירות וצעירים כאחד, ״משום שעד שהגברים לא יבינו עד כמה חשוב תפקידה של האשה בחברה, לא ימצא פתרון לבעיותינו. יש הרבה דוגמאות של נשים משוחררות, ליבראליות ומתקדמות שהיחס כלפיהן מצד הגברים הוא גרוע ביותר. הרבה גברים חושבים שאם את ליבראלית, זאת הזדמנות מצויינת לצאת איתך, לבלות איתך ואחר־כך פשוט להיפטר ממך. לדעתי, עלינו קודם כל לשחרר את הגברים שלנו...״

מרי חאס, בת 52, נולדה בחיפה, נשואה עם שני ילדים; מרי ממשפחה נוצרית בעלה ממשפחה מוסלמית. כיום היא גרה בעזה, לשם עברה ב־1970. שניהם היו חברי רק״ח ועזבו את המפלגה; מרי עזבה כשהסובייטים פלשו לצ׳כוסלובקיה.

מרי על הנשים בעזה: ״...ראיתי אותן כלואות בתרבותן, אפילו נשות ״החברה הגבוהה״ כביכול. זה היה איום ונורא. נשות הבורגנות, נשות המעמד העובד, כל הנשים כאן – אינן אלא מכונות. לא פחות ולא יותר. לפעמים הן מכונות טובות יותר ולפעמים טובות פחות. לפעמים אינן אלא מכונות לייצור ילדים, שפחות בביתן־הן. לפעמים הן מכונות משוכללות יותר, הן מורות, הן עובדות לפרנסת ביתן. אבל בסיכומו של דבר, במסגרת הנתונה כולן אינן אלא שפחות. עליהן לשרת את הילדים לבדן, ללא השתתפות הבעל או עזרתו. אפילו הנשים המשכילות, המורות האלה שאת רואה כאן, למרות מעמדן בקהילה, בבואן לבתיהן עליהן לנהוג בבעל בכפפות של משי. הבעל הוא החוזר מהעבודה, הבעל הוא זה שאסור לו לקחת חלק בעבודות הבית. עליך לתת לו לצאת לחברים, עליך לתת לו את הבידור שלו. למה את מצפה ממנו – שיישב בבית ויאזין לילדים הבוכים ? הוא אינו יכול, הוא הגבר ואת האשה.״

את כל אלה מנסה מרי לשנות בעבודתה בחינוך טרום־יסודי, באירגון גני־ילדים ובאירגון קבוצות של אימהות.

סיהאם דאוד, נולדה ב־1953 ברמלה. היא משוררת, חברה ברק״ח ועובדת כמזכירת־מערכת ועורכת מדור האמנות ב״אל־איתיחאד״, עיתון המפלגה בשפה הערבית, אשה יחידה במערכת.

סיהאם על הנשים הפלסטיניות: ״... הנשים עדיין לא נראות בשטח. אני חושבת שהנשים הערביות בארץ עדיין אינן מבצעות את תפקידן. אולי לא כדאי לי לומר זאת, אבל אני מקווה שהפלסטיניות בחוץ לארץ אינן כאלה. הנשים הן פחדניות מאוד, מכל הבחינות, גם פוליטית וחברתית. הן רוצות שיהיה להן קל ואינן מוכנות להילחם אפילו על הדבר הקטן ביותר, אף־על־פי שהחיים שלהן אינם קלים. אולי זה הפחד מן השינוי.״

סיהאם על הגברים הפלסטינים: ״את הערבים הפלסטינים בישראל אני מכירה... אני מכירה היטב את אלה שיש סיכויים שאתחתן איתם. לא זו בלבד שהם ריאקציונים, הם גם אינם מודעים לכך, או שאינם רוצים להיות מודעים לכך.״

מכתבים לנ'גה

הרשת הפמיניסטית הבינלאומית

זה כבר 6 שנים שאני מיצגת בארץ את ה"רשת הפמיניסטית הבינלאומית" שעזרתי להקמתה ב־1976 כאשר השתתפתי בבריסל במשפט בינלאומי שדן בפשעים נגד נשים.

צר לי לומר שעד כה לא מצאתי אף אמצעי תקשורת שמוכן לפרסם את הידיעות שאני מקבלת מהרשת. הידיעות מופיעות בשפה האנגלית ואין ביכולתי לתרגמן וכנראה שאף עורך/עורכת לא מצאו אותן ראויות לתרגום על ידם.

ידיעות אלו הן בעיקר (אבל לא רק) פניות לעזרה בצורת לחץ על גוף או ממשלה זו או אחרת דרך מכתבים או מברקים. הפניות מגיעות למשרדי הרשת בג'נבה ורומא מנציגות הרשת בכ־33 מדינות. הנציגות מקבלות פניות מקבוצות נשים בארצן.

אני למשל פניתי לרשת בזמנו עם בקשה לעזרה בקשר לביטול סעיף 5 של חוק ההפלות וההיענות מכל העולם היתה רבה כולל מכתבים מנשים ידועות שם כמו סימון דב בובוור, שרי היט, פיליס צ'סלר ואחרות. נשים רבות מכל העולם שלחו מכתבים לממשלת ישראל בקשר לביטול סעיף 5 כדי להפגין אחוה איתנו וכדי שנדע שאנו לא לבד במאבקנו. חלקן שלחו לי העתקים של מכתביהן ואף העתקים של תשובות שקבלו ממשלתנו.

לפעמים הלחץ עוזר בפועל ולפעמים לא, אבל אין ספק שזה חשוב.

הפניות שמגיעות לרשת הן עבור נשים שביצעו הפלות ועומדות לדין יחד עם אלו שעזרו להן; או נשים בכלא שנאנסו על ידי הסוהרים ודורשות העברה למקום אחר; או בקשות למלא עצומות בענין חוקים בקשר להפלות, זכויות שוות, אונס וכולי במדינות שונות.

אני מבקשת מעתון "נגה" לפרסם ידיעות אלו ובאמצעות מכתב זה מזמינה נשים וקבוצות המעונינות לקבל מידע באוגלית על הרשת והסבר מפורט על סוג הפניות המתקבלות על ידי הרשת לכתוב אלי.

כמו כן ניתן לשלוח פניות לרשת באמצעותי. פניות בעברית נא לשלוח אלי שהן כתובות במכונת כתיבה כדי שאוכל לתרגמן ביותר קלות לאנגלית.

באחוה
ג'ואן ירון
רח' שטנד 12
תל־אביב 64374

השפלת האשה בחוקי היהדות

האשה היהודית הדתית מושפלת בדרכים רבות על ידי הדת היהודית כמו בגילוח ראשה וכיסויו, טיהור הגוף וכמובן בלבוש שחייב להיות צנוע ונשי כלומר שמלות עם שרוול באורך מתאים.

שמלות הן רצון הגבר כי הן סמל הנשיות אך למעשה שמלות הן סמל של תלות בגבר ומגבלה לנשים. המגבלה מתבטאת בקושי להתנועע בחופשיות ולשבת בנוחיות מבלי להיות חשופה לעיני הנוכחים בצורה לא "אסטטיב". כדי לשבת עליה לסגור רגליים או לשלבן, כך היא תופסת מעט מקום ונשארת יפה בפינה שלה.

כמובן שהאשה הדתית לא יכולה ללתחזק בשום ענפי ספורט ולכן תישאר תמיד האשה החלשה, השברירית והתלויה "בבעלה".

במשפחות הדתיות וגם במשפחות שומרות המסורת האשה חונכה לחשוב על עצמה כנחותה, רק נשית.

בזמן הווסת (תקופה שבה היא ממילא לא פוריה) היא לא נקיה ולא טהורה וכך גם רואה אותה הגבר.

באותה תקופה לא תחלק את מיטתם. וכמובן רק לאחר טבילה במקוה היא שוב נחשבת נקיה וטהורה ומותרת ל"בעלה" ובמיטתם. וזה הזמן שהיא שוב פוריה כי הרי אשה יעודה הוא להרות וללדת. ביהדות מדובר הרבה על כבוד לאשה ואם המשפחה, אך הכבוד מגיע רק כל עוד האשה נשארת אמהית ונשית כפי שהחברה רוצה לראותה והכבוד הוא כבוד מפוקפק. אולי הגיע הזמן להראות לציבור הדתי הדתי שהחוקים ופירושם מפלים לרעה את האשה ומשפילים אותה אין סוף. יכול להיות שעם המון הבנה, עזרה, וכח רצון אפשר יהיה להביא לשינוי כלשהוא.

ליזבט ואן אלפן
קרית גת

אֶרֶץ־אִשָּׁה

מאת נורית כהנא

אֶרֶץ־אִשָּׁה נָחָה
בַּשֶּׁמֶשׁ, שׁוֹקֶיהָ נִינוֹחוֹת,
שֶׁהַיָּם הַדְּרוֹמִי מְלַוֶּה
בִּתְכֵלוֹ, מַיִם סוֹבְלָנִיִּים,
כְּזִכְרוֹן חֲלוֹם בְּרֵאשִׁית
גּוֹפֵךְ לִי בַּיִת
לְשִׂיחָה פָּנִים אֶל
פָּנִים שֶׁהִתְנַהֲרוּ לְפָנַי
תּוֹךְ כְּדֵי צְפִיָּה
בָּאֳרְחוֹת חַיִּים בַּיַּבֶּשׁ,
פֵּרוּט חֲרִיצֵי רוּחוֹת
בָּאֶבֶן, שְׁרֶרֶת הַשְּׁתִיקָה
שֶׁל צוּקִים הֲדוּרִים
עֲשׂוּיִם מְקִירוֹת תְּמִיכָה
פְּנִימִיִּים בַּגּוּף, קֶסֶם
יְעָרוֹת תַּת־קַרְקָעִיִּים
מְיַלְּדוֹת תַּחַת הַגַּלִּים
בְּרוּחַ הַסְּתָוִית, חֲלוֹם
הַמְּפַתֵּחַ עַל אִמִּי
הַמְּנוּחָה*.

קרובה מאד, מתנודדת,
אני מנסה לתמוך
בה והיא שוקעת, עיניה
מופנות בהשלמה, השמימה.

התנצלות
עקב טעות
נשמט חלק מהשיר
שפורסם בגליון 4 של נגה
אנו חוזרות ומפרסמות
אותו בשלמותו.

לכב' נגה
ת.ד. 21376
תל אביב
רצ"ב המחאה ע"ס 1200 שקל עבור 4 גליונות.
שמי
כתובתי
נגה אתך:
בכל מקום